



Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά θύματα στην Ελλάδα

Μάιος 2020



i-RESTORE
Better Protecting Child Victims
Rights through Restorative Justice

Ερευνητική ομάδα:
Έφη ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ, Μάρθα ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ,
Δήμητρα ΜΟΥΣΤΑΚΑ και Cecilia ΡΟΡΑ



Terre des hommes
Αρωγοί των παιδιών παγκοσμίως.

rjn  **restorativejustice.nl**

 **EUROPEAN
FORUM FOR
RESTORATIVE
JUSTICE**



NURTURING A SAFE ENVIRONMENT FOR CHILDREN



Το πρόγραμμα i-RESTORE συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, Πρόγραμμα Δικαιοσύνης (2014-2020).

Disclaimer

Το περιεχόμενο αυτής της έκθεσης αντιπροσωπεύει μόνο τις απόψεις του/της συγγραφέα και είναι αποκλειστική ευθύνη του/της. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αποδέχεται καμία ευθύνη για τη χρήση των πληροφοριών που περιέχονται στη συγκεκριμένη έκθεση.



Περιεχόμενα

Ακρωνύμια	4
Ευχαριστίες	5
Συνοπτική Παρουσίαση	6
1. Το τοπίο της αποκαταστικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα	8
2. Επισκόπηση του ελληνικού ποινικού δικαίου ανηλίκων	11
3. Αποκαταστατική δικαιοσύνη και παιδιά θύματα-Νομικό πλαίσιο και πλαίσιο πολιτικών	13
Α. Ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων	16
Β. Αποκαταστατική δικαιοσύνη για ενήλικες	17
Γ. Αποκαταστατική δικαιοσύνη στην εκπαίδευση	18
Δ. Η αστυνομία και ανεπίσημα μέτρα συνδιαλλαγής	18
4. Πλαίσιο πολιτικών	19
5. Άλλοι νόμοι για την προστασία των παιδιών θυμάτων	21
6. Έρευνα και εκπαίδευση στην αποκαταστική δικαιοσύνη και τα παιδιά θύματα	25
7. Έρευνα	27
Α. Μεθοδολογία	27
Β. Ευρήματα	28
Υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής	28
Επαγγελματίες	33
Παιδιά	38
Συμπεράσματα και συστάσεις	41
Συστάσεις	42
Βιβλιογραφικές αναφορές	45
Παράρτημα 1	48
Λίστα συνεντεύξεων	48

Ακρωνύμια

ΣΕΠ

Συμβουλευτικές Επιτροπές Παιδιών

ΕΚΚΑ

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης

ΕΠΑΑ

Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών

ΚΕΣΑΘΕΑ

Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την Αντιμετώπιση της Θυματοποίησης & της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.)

ΚΕΣΦ

Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο Φυλακών

ΚΜΟΠ

ΚΜΟΠ Κέντρο Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας

ΑΔ

Αποκαταστατική Δικαιοσύνη

Ευχαριστίες

Η παρούσα μελέτη είναι το αποτέλεσμα των συνδυασμένων προσπάθειών τεσσάρων ερευνητών που ενεπλάκησαν στα διάφορα στάδια της διαδικασίας: Έφη Παπαϊωάννου, Μάρθα Χατζοπούλου, Δήμητρα Μουστάκα και Cecilia Pora. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στη Lina Nicollì που έδωσε στην έκθεση τη σημερινή της μορφή. Πολλές ευχαριστίες στην Emanuela Biffi από το European Forum for Restorative Justice και στην Annemieke Wolthuis και Malini Laxminarayan από την Restorative Justice Netherlands για τη σημαντική συνδρομή τους κατά τη σύνταξη αυτής της έκθεσης. Πολλές ευχαριστίες επίσης στην Amanda Taylor, για την εξαιρετική επιμέλεια της έκθεσης. Τέλος, ένα ειλικρινές ευχαριστώ σε κάθε έναν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα που με προθυμία προσέφεραν τον χρόνο και την πολύτιμη εμπειρία τους.

Συνοπτική Παρουσίαση

Η παρούσα μελέτη είναι μέρος του έργου “i-RESTORE – Protecting Child Victims through Restorative Justice” και στόχο έχει να εντοπίσει κενά και συνέργιες στην εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης σε υποθέσεις που αφορούν παιδιά θύματα .

Το πρώτο μέρος της έκθεσης παρέχει μια επισκόπηση της δικαιοσύνης ανηλίκων στην Ελλάδα, και αναφέρεται στην ποινική νομοθεσία σχετικά με ανηλίκους, το πλαίσιο πολιτικών για παιδιά θύματα, τις υφιστάμενες έρευνες, έργα και εκπαιδεύσεις στην αποκαταστατική δικαιοσύνη και τα δικαιώματα των παιδιών, καθώς και την τρέχουσα κατάσταση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης και της διαμεσολάβησης στον νόμο και την πράξη.

Το δεύτερο μέρος της έκθεσης βασίζεται σε μια εμπειρική μελέτη που εξάγει δεδομένα από 24 συμβουλευτικές συνεδρίες που πραγματοποιήθηκαν με 22 επαγγελματίες και με παιδιά. Η ανάλυση των ευρημάτων εκτίθεται σε έξι κύριους τομείς: αποκαταστατική εργασία με παιδιά θύματα, οι προκλήσεις του να δουλεύεις με παιδιά, βέλτιστες πρακτικές όταν εργάζεσαι με παιδιά, η ύπαρξη και η συχνότητα της εκπαίδευσης στην αποκαταστατική δικαιοσύνη και τη δικαιοσύνη ανηλίκων, διαφορές όταν εργάζεσαι με παιδιά και οι απόψεις των παιδιών για την αποκαταστατική δικαιοσύνη.

Όταν γίνεται αναφορά σε παιδιά θύματα, είναι σημαντικό να υπενθυμίζεται ότι οι ανήλικοι παραβάτες πολύ συχνά έχουν θυματοποιηθεί και οι ίδιοι και έτσι έχουν συμπεριληφθεί στην έννοια των παιδιών θυμάτων για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης.

Στην Ελλάδα υπάρχουν 4 βασικά πλαίσια στα οποία τα παιδιά μπορεί να εμπλακούν σε αποκαταστατικές διαδικασίες:

- Ποινικές διαδικασίες με βάση τις διατάξεις του Ελληνικού Ποινικού Κώδικα για ανήλικους παραβάτες: Η συνδιαλλαγή ανάμεσα στον ανήλικο παραβάτη και το θύμα, είτε ενήλικο είτε ανήλικο, μπορεί να διαταχθεί από το δικαστήριο ως αναμορφωτικό μέτρο. Αυτές είναι οι περιπτώσεις στις οποίες τα παιδιά εμπλέκονται συχνότερα σε διαδικασίες διαμεσολάβησης στο πλαίσιο του δικαστικού συστήματος και η συνδιαλλαγή των

μερών διευκολύνεται από τους επιμελητές ανηλίκων. Αυτό σημαίνει ότι εξ ορισμού, η διαδικασία είναι περισσότερο προσανατολισμένη προς τους παραβάτες.

- Η ποινική διαμεσολάβηση ως εναλλακτική επίλυση υποθέσεων ενδοοικογενειακής βίας: **Ο Νόμος 3500/2006** αναλύει τις απαραίτητες προϋποθέσεις και τις διαδικασίες που θα χρησιμοποιηθούν σε αυτές τις περιπτώσεις, με ειδική αναφορά στη διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις όπου το θύμα είναι ανήλικο. Αναφέρει ότι το παιδί μπορεί να συμμετέχει στη διαδικασία μέσω αντιπροσώπησης από τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και τον κηδεμόνα του και ότι παιδιά ηλικίας άνω των 14 ετών μπορούν να είναι παρόντα εφόσον το επιθυμούν.
- Σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις: **Ο Νόμος 3898/2010** προβλέπει ότι σε αυτές τις περιπτώσεις, τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν έμμεσα, για παράδειγμα , σε διενέξεις οικογενειακές ή σχετικές με την επιμέλεια αλλά δεν έχουν θεσπισθεί ειδικές διατάξεις για την συμμετοχή τους. Η διαμεσολάβηση διεξάγεται από διαμεσολαβητές καταχωρισμένους στο Μητρώο Διαμεσολαβητών του Υπουργείου Δικαιοσύνης.
- Στο σχολικό σύστημα: Τα παιδιά συμμετέχουν στη διαμεσολάβηση μέσω προγραμμάτων διομοτίμης διαμεσολάβησης μεταξύ μαθητών. Η διαδικασία γίνεται υπό την επίβλεψη των δασκάλων, οι οποίοι εκπαιδεύουν τους μαθητές αφού πρώτα έχουν εκπαιδευθεί και οι ίδιοι στη διαμεσολάβηση. Αυτές οι πρακτικές δεν είναι θεσμοθετημένες και δεν αποτελούν μέρος ενός σταθερού εθνικού προγράμματος για την προώθηση της σχολικής διαμεσολάβησης. Ως αποτέλεσμα, ενδέχεται να έχουν διαφορετικές μορφές όταν εφαρμόζονται.

Στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, οι επιμελητές ανηλίκων προετοιμάζουν και υποβάλουν μια κοινωνική πραγματογνωμοσύνη σχετικά με τον ανήλικο παραβάτη, περιγράφοντας το προσωπικό του προφίλ, το οικογενειακό υπόβαθρο, τρέχουσες και παρελθοντικές κοινωνικές συνθήκες και τις συνθήκες του εγκλήματος. Η έκθεση ολοκληρώνεται με μια σύσταση σχετικά με τα

μέτρα που πρέπει να ληφθούν και να χρησιμοποιηθούν από τον Εισαγγελέα Ανηλίκων προκειμένου να αποφασίσει εάν πρέπει να ασκηθεί ποινική δίωξη και από τα Δικαστήρια προκειμένου να αποφασίσουν για την ορθότερη ποινή. Σε περιπτώσεις πλημμελημάτων, η συνδιαλλαγή είναι ένα από τα μέτρα που μπορεί να εφαρμοσθούν.

Σύμφωνα με τον νόμο, οι Εισαγγελείς μπορούν να ενεργήσουν ως διαμεσολαβητές, αλλά αυτό δεν είναι πολύ συνηθισμένο. Η αστυνομία μπορεί επίσης να παρέχει ανεπίσημη διαμεσολάβηση, αλλά δεν υπάρχει σχετικό πλαίσιο για να την υποστηρίξει. Ούτε οι εισαγγελείς ούτε οι αστυνομικοί λαμβάνουν συστηματική εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση- αυτή θα περιελάμβανε εκπαίδευση στις βασικές αρχές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης ώστε να έχουν την ικανότητα να προτείνουν πιθανές περιπτώσεις προς αποκαταστατική επίλυση. Οι επιμελητές ανηλίκων, οι οποίοι είναι οι κυρίως υπεύθυνοι που εφαρμόζουν τη διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις που αφορούν ανήλικους παραβάτες, λαμβάνουν εκπαίδευση. Όμως αυτή δεν αποτελεί μέρος ενός συστηματικού εκπαιδευτικού προγράμματος σε εθνικό επίπεδο και κάθε πρόσθετη εκπαίδευση που κάνουν γίνεται με δική τους πρωτοβουλία .

Το 2017, το κοινοβούλιο ψήφισε έναν νόμο (**4478/2017**) ο οποίος θεσπίζει την ίδρυση Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανηλίκων Θυμάτων (γνωστά ως “Σπίτια του Παιδιού”) όπου παιδιά θύματα σεξουαλικής κακοποίησης μπορούν να καταθέσουν και να λάβουν ολιστικές και εξειδικευμένες υπηρεσίες (όπως κοινωνικές υπηρεσίες, ψυχολογική υποστήριξη, νομική βοήθεια κλπ.) και έτσι να αποφύγουν περαιτέρω επαναθυματοποίηση και να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Ενώ τα Σπίτια του Παιδιού είναι μια πρωτοποριακή εξέλιξη, ακόμα δεν έχουν τεθεί σε λειτουργία.

Η διαμεσολάβηση στο σχολείο δεν είναι θεσμοθετημένη και δεν ασκείται σε όλα τα σχολεία στην Ελλάδα. Η μορφή διαμεσολάβησης που χρησιμοποιείται είναι η διομότιμη διαμεσολάβηση για την οποία οι δάσκαλοι εκπαιδεύονται από μια πληθώρα φορέων. Με την σειρά τους εκπαιδεύουν τα παιδιά ως διαμεσολαβητές επιβλέποντας τα ταυτόχρονα κατά τη διεξαγωγή της διαδικασίας. Ωστόσο, τέτοιες πρωτοβουλίες διαμεσολάβησης είναι εθελοντικές και εξαρτώνται από το χρόνο και την προθυμία των εκπαιδευτικών. Μπορούν επίσης να εφαρμοστούν μόνο με την έγκριση της Ένωσης Εκπαιδευτικών.

Επισημώς, διαμεσολαβητές είναι όσοι έχουν καταχωρισθεί στο μητρώο Διαμεσολαβητών του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ο επαγγελματίας πρέπει να παρακολουθήσει ειδική εκπαίδευση 80 ωρών και να περάσει τις εξετάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης για να εγγραφεί. Η εκπαίδευση επικεντρώνεται στις αρχές και τις διαδικασίες της διαμεσολάβησης και στις δεξιότητες και τις ικανότητες που απαιτούνται για έναν διαμεσολαβητή. Οι εκπαιδευόμενοι μαθαίνουν τη θεωρητική προσέγγιση στην οποία βασίζεται η διαμεσολάβηση, το πρακτικό υπόβαθρο αλλά και την πρακτική εμπειρία που απαιτείται για να περάσουν τις εξετάσεις. Μετά την εγγραφή του στο μητρώο, ένας διαμεσολαβητής μπορεί να αναλάβει εμπορικές και αστικές υποθέσεις που ασχολούνται με συγκεκριμένα θέματα, καθώς και περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, σύμφωνα με τη διαδικασία που καθορίζεται στον **Νόμο 4640/2019**.

Γενικά, η αποκαταστατική δικαιοσύνη φαίνεται να γίνεται πιο εύκολα αποδεκτή από τα παιδιά παρά από τους ενήλικες. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι νέες μέθοδοι αποκαταστατικών πρακτικών εφαρμόζονται πρωτοποριακά με τα παιδιά.



1. Το τοπίο της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα

Η Αποκαταστατική Δικαιοσύνη (ΑΔ) δεν αποτελεί μία νέα προσέγγιση του νομικού συστήματος στην Ελλάδα. Ο αποκαταστατικός χαρακτήρας της δικαιοσύνης αντικατοπτρίζεται, για παράδειγμα, στα γραπτά του Αριστοτέλη (“επανορθωτικό δίκαιον”^[1] / “restorative law”^[2]) αλλά και σε μια διαδικασία επίλυσης διαφορών που χρησιμοποιούταν στην Κρήτη ήδη από τον 12ο αιώνα π.Χ. για να επιλυθούν διενέξεις ανάμεσα σε οικογένειες.^[3] Σήμερα, ο ελληνικός ποινικός και αστικός κώδικας και η νομοθεσία περί ανηλίκων περιέχουν όλοι τους διατάξεις που προωθούν τις διαδικασίες συνδιαλλαγής και διαμεσολάβησης μεταξύ παραβατών και θυμάτων:^[4] για παράδειγμα ο **Νόμος 3500/2006 (ΕτΚ 232/Α/24.10.2006) για την ενδοοικογενειακή βία**, ο **Νόμος 3898/2010 (ΕτΚ Α 211/16.12.2010) για τη διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές διαφορές** και ο **Νόμος 3189/2003 (ΕτΚ Α 243/21.10.2003) για την**

αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων. Η ΑΔ εφαρμόζεται επίσης στο επίπεδο της κοινότητας, για παράδειγμα, ομότιμη διαμεσολάβηση στο σχολικό πλαίσιο.

Όμως η ΑΔ στην Ελλάδα έχει λάβει μεγαλύτερη προσοχή τις τελευταίες δεκαετίες, ενόψει των ευρωπαϊκών και διεθνών δεσμεύσεων της χώρας για προώθηση της διαμεσολάβησης σε ποινικές υποθέσεις και εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών.^[5]

Το 2017 εισήχθη νομοθεσία που ενσωματώνει στο εσωτερικό δίκαιο την Οδηγία 2012/29 / ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Οδηγία για τα θύματα) (**Νόμος 4478/2017, ΕτΚ Α 91/23-6-2017, (Μέρος 4)**). Η νομοθεσία αυτή καθιέρωσε τις ελάχιστες εγγυήσεις

^[1] Το “επανορθωτικόν δίκαιο” μπορεί να γίνει κατανοητό μόνο ως μέρος των ευρύτερων απόψεων και ιδεών του Αριστοτέλη σχετικά με τη δικαιοσύνη και τον νόμο. Είναι ένας όρος που αφορά τις σχέσεις μεταξύ ανθρώπων που μπορεί να γίνουν άνισες μετά από μια ζημιά ή βλάβη. Ο αποκαταστατικός νόμος του Αριστοτέλη εστιάζει, στη συνέχεια, στην εκτίμηση του ακριβούς χαρακτήρα της βλάβης που προκλήθηκε, ώστε να καταστούν και πάλι τα δύο μέρη ισότιμα, άλλως στην αποκατάσταση της ισότητας.

^[2] Κ. Πανάγος (2017α). Ως διαμεσολαβητής στη συνδιαλλαγή θύματος-δράστη: Η περίπτωση του Ελληνικού ποινικού συστήματος ανηλίκων, Στο *Η Ευρώπη σε κρίση: Έγκλημα, ποινική δικαιοσύνη και το μέλλον – Εκθέσεις προς τιμήν του Νέστορα Κουράκη*, Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ. Σακκουλάς, σ. 1685 κ.εξ., διαθέσιμο σε: <http://crime-in-crisis.com> [στα αγγλικά]. Βλ. επίσης, Β. Αρτινοπούλου (2013), *ΑΔ στην Ελλάδα – Τελική εθνική έκθεση*, Το 3Ε μοντέλο για μια στρατηγική αποκαταστατικής δικαιοσύνης στην Ευρώπη (JUST/2010/JPEN/AG/1534), διαθέσιμο σε: http://3e-rj-model.web.auth.gr/files/national_reports/Greece.pdf [στα αγγλικά].

^[3] Οι συμβιβαστές της Κρήτης, άρθρο στην Καθημερινή, 22.06.2014, διαθέσιμο σε: <https://www.kathimerini.gr/772656/gallery/epikairothta/ereynes/oi-symfilliwtes-ths-ventetas-sthn-krth>

Η διαδικασία λεγόταν σασμός, του οποίου η μετάφραση κατά προσέγγιση στα αγγλικά είναι «επιδιόρθωση» και συνεπαγόταν μια υποβοηθούμενη και εμπιστευτική διαπραγμάτευση μεταξύ των οικογενειών, προκειμένου να προληφθούν ή να διευθετηθούν βεντέτες (εγκλήματα που διαπράχθηκαν για την υπεράσπιση της οικογενειακής τιμής, σύμφωνα με τα αρχαία τοπικά έθιμα).

^[4] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. ππ.

για τα δικαιώματα και την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων και προέβλεψε μια ολιστική προσέγγιση στην παροχή υποστήριξης στα θύματα, με σκοπό να ενθαρρύνει τη μεγαλύτερη συμμετοχή τους στη διαδικασία ποινικής δικαιοσύνης.^[6] Ωστόσο, η απουσία κατάλληλων δομών εμπόδισε την εφαρμογή των διατάξεων του νόμου.

Στο άρθρο 55 του **Νόμου 4478/2017** δίδεται, για πρώτη φορά, στην ελληνική νομοθεσία ένας ορισμός του θύματος. Αυτός αντικατοπτρίζει τον ορισμό που περιέχεται στην ίδια την Οδηγία για τα θύματα (άρθρο 2)^[7] και ορίζει ότι ως θύμα νοείται οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο, το οποίο υπέστη ζημία, (συμπεριλαμβανομένης της βλάβης του σώματος ή της υγείας ή της τιμής ή της ηθικής βλάβης ή της οικονομικής ζημίας, ή της στέρησης της ελευθερίας του), η οποία προκλήθηκε αμέσως από αξιόποινη πράξη. Ο νόμος επίσης ορίζει ως θύματα τους οικείους ενός προσώπου ο θάνατος του οποίου προκλήθηκε αμέσως από αξιόποινη πράξη και οι οποίοι έχουν αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ψυχικής οδύνης, ή επειδή τελούσαν σε άμεση φυσική/υλική αλληλεξάρτηση με αυτό.^[8] Το άρθρο 55(γ) περιέχει μια **ειδική αναφορά στους ανήλικους, οι οποίοι ορίζονται ως οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών.**

Το άρθρο 55(ε) ρητά προβλέπει μια διαδικασία ΑΔ ορίζοντας ότι το θύμα και ο δράστης αξιόποινης πράξης μπορούν, εφόσον δώσουν την ελεύθερη συναίνεσή τους, να συμμετάσχουν ενεργά στην επίλυση των μεταξύ τους διαφορών ή απαιτήσεων που απορρέουν από την αξιόποινη πράξη.

Το άρθρο 63 του **Νόμου 4478/2017** διασφαλίζει τα δικαιώματα των θυμάτων κατά την εφαρμογή αποκαταστατικών πρακτικών στο πλαίσιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, παρέχοντας προστασία από δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση και από εκφοβισμό. Αυτή η διάταξη ευθυγραμμίζεται σε μεγάλο βαθμό με το άρθρο 12 της Οδηγίας για τα θύματα και ορίζει ότι οι πρακτικές

αποκατάστασης μπορούν να εφαρμοστούν μόνο εάν είναι προς το συμφέρον του θύματος. Αναφέρεται επίσης στην επιλογή της έμμεσης διαμεσολάβησης, αλλά αυτό δεν προσδιορίζεται περαιτέρω.

Σύμφωνα με το άρθρο 63, οι διαδικασίες ΑΔ προσφέρονται από προσωπικό εκπαιδευμένο να αναγνωρίζει τις μεταβλητές επιπτώσεις της προσφοράς στο θύμα και να αξιολογεί τις ιδιαίτερες ανάγκες του, αλλά δεν περιέχονται περαιτέρω λεπτομέρειες σχετικά με το υπόβαθρο και την εκπαίδευση των επαγγελματιών. Προκειμένου να διασφαλιστεί η ελεύθερη και ενημερωμένη συγκατάθεση των θυμάτων για συμμετοχή σε μια αποκαταστατική πρακτική, τα θύματα πρέπει να λάβουν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες πριν αποφασίσουν σχετικά με το εάν θα συμμετάσχουν ή όχι, και να έχουν τουλάχιστον τρεις εβδομάδες για να λάβουν την απόφασή τους από την ημερομηνία της πρότασης της προσφοράς. Μπορούν επίσης να ακυρώσουν την απόφασή τους ανά πάσα στιγμή. Το άρθρο ορίζει επίσης ότι ο δράστης πρέπει να έχει αναγνωρίσει τα βασικά γεγονότα της υπόθεσης. Οι συζητήσεις κατά τις διαδικασίες ΑΔ παραμένουν εμπιστευτικές, εκτός εάν έχει συμφωνηθεί διαφορετικά από τα μέρη ή απαιτείται από το εθνικό δίκαιο λόγω υπερισχύοντος δημόσιου συμφέροντος.^[9]

Το άρθρο 63(1β) του Νόμου 4478/2017 περιέχει μια πρόσθετη διάταξη από αυτές που περιέχονται στην Οδηγία για τα θύματα (άρθρο 12(1)), συγκεκριμένα ότι “**οι διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης εφαρμόζονται μόνο αν είναι προς το συμφέρον του θύματος και τα μέτρα αποσκοπούν να αποκαταστήσουν τη βλάβη που υπέστη το θύμα από την τέλεση της αξιόποινης πράξης και να αποφευχθεί η πρόκληση περαιτέρω βλάβης**” (η έμφαση προστέθηκε). Αυτή η διάταξη είναι ιδιαίτερα σημαντική σε σχέση με τους ανήλικους, καθώς η εκπαίδευση και αναμόρφωση ενός ανήλικου παραβάτη δεν μπορεί να υπερισχύσει της προστασίας του θύματος. Αντίθετα οι διαδικασίες ΑΔ πρέπει να έχουν στόχο να ικανοποιήσουν τις ανάγκες και του θύματος και του θύτη εξίσου.^[10]

^[6] E. Λαμπροπούλου (2010). Εναλλακτικά συστήματα επίλυσης διαφορών και αποκατάσταση δικαιοσύνης για ανήλικους παραβάτες στην Ελλάδα – Δυναμική και ανοικτές ερωτήσεις, στο: *Εκθέσεις προς τιμήν του καθηγητή C. D Spinellis, Interdisciplinary Criminological Pathways*, εκδ. Σάκκουλας. Αθήνα-Κομοτηνή, σσ.907-927 [στα αγγλικά].

^[6] *Racist Violence Recording Network Annual Report 2017*, διαθέσιμη σε: http://rvrn.org/wp-content/uploads/2018/03/Report_2017eng.pdf

^[7] H. Μιχαήλ, EPLO (2019), *Vociare National Report Greece - Project “VOCIARE: Victims of Crime Implementation Analysis of Rights in Europe”*, διαθέσιμη σε: https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOCIARE_National_Report_Greece_interactive.pdf

^[8] H. Μιχαήλ, EPLO (2019), ό. π.

^[9] H. Μιχαήλ, EPLO (2019), ό. π.

Ένας άλλος νόμος σχετικά με την υλοποίηση της ΑΔ ψηφίστηκε τον Ιούνιο 2019, ο **νόμος 4619/2019**, που επικύρωσε διατάξεις του **Ποινικού Κώδικα**. Το άρθρο 104B(2) του **Ποινικού Κώδικα** επιτρέπει την υποχρεωτική απόλυση από τα Δικαστήρια των κρατουμένων που έχουν καταδικαστεί για πλημμέλημα όταν έχει ολοκληρωθεί επιτυχώς μεταξύ του δράστη και του θύματος διαδικασία ΑΔ. Η Επεξηγηματική Σημείωση του νόμου δεν παρέχει συγκεκριμένη περιγραφή για το τι συνιστά διαδικασία ΑΔ (διαμεσολάβηση, συνδιαλλαγή κλπ.) οπότε η διάταξη μπορεί να εφαρμοσθεί ανεξάρτητα από την μορφή που θα έχουν οι πρακτικές ΑΔ όταν θα εισαχθούν στο Ελληνικό Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης.

Τέλος, ίσως είναι χρήσιμο να διευκρινιστούν ορισμένοι όροι που χρησιμοποιούνται στην ελληνική ποινική και αστική νομοθεσία οι οποίοι αναφέρονται σε μια ποικιλία διαδικασιών ΑΔ και στις διαφορές μεταξύ τους:^[11]

- Συνδιαλλαγή θύματος- θύτη είναι ο όρος που χρησιμοποιείται στον **Ποινικό Κώδικα** και ειδικά στις διατάξεις που αναφέρονται σε ανήλικους παραβάτες όπου η συνδιαλλαγή είναι ένα μέτρο που στοχεύει στην αναμόρφωση του ανήλικου παραβάτη.
- Η ποινική συνδιαλλαγή χρησιμοποιείται στον **Ποινικό Κώδικα** και στον **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας**

και αφορά στην αποκατάσταση της βλάβης και την πιθανή απαλλαγή του κατηγορουμένου υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και σε σχέση με συγκεκριμένα εγκλήματα.

- Η διαμεσολάβηση που προβλέπεται και στο αστικό και στο εμπορικό δίκαιο, αποτελεί επίσης μια εναλλακτική διαδικασία επίλυσης διαφορών που χρησιμοποιείται σε διάφορους τομείς (στην κοινότητα, στο χώρο εργασίας, ως πολιτισμική διαμεσολάβηση, σχολική διαμεσολάβηση κλπ.).
- Η ποινική διαμεσολάβηση προβλέπεται επίσης στον **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας** και στον **Νόμο 3500/2010** για περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.

Παρόλο που ο όρος διαμεσολάβηση αντικατοπτρίζει το πιο εθελοντικό και ελεύθερο πνεύμα υπό το οποίο τα μέρη συμμετέχουν στη διαδικασία σε σύγκριση με την συνδιαλλαγή, ο πρώτος όρος χρησιμοποιείται ευρέως σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις. Όσον αφορά την εφαρμογή των διαδικασιών, συνεπάγονται αμφότερες άμεσο ή έμμεσο διάλογο μεταξύ των ατόμων που επηρεάζονται από τη σύγκρουση / αδίκημα με τη βοήθεια καθορισμένου τρίτου διαμεσολαβητή.

^[10] Κ. Παναγός (2017b), Συνδιαλλαγή θύματος –θύτη στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων: Η ανάγκη για διαδικαστικές κατευθυντήριες γραμμές, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9, σσ. 723 κ.εξ..

^[11] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.



2. Επισκόπηση του ελληνικού ποινικού δικαίου ανηλίκων

Σύμφωνα με το Ελληνικό Σύνταγμα, οι ανήλικοι παραβάτες δικάζονται από Δικαστήρια ανηλίκων τα οποία εξαιρούνται από την υποχρέωση να εκδίδουν τις αποφάσεις τους δημόσια (άρθρο 96(3)).^[12] Υπάρχει ένα δικαστήριο ανηλίκων σε κάθε περιοχή Πρωτοδικείου το οποίο υποστηρίζεται από Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων. Οι δικαστές και οι εισαγγελείς των δικαστηρίων ανηλίκων υπηρετούν σε θητείες τριών ετών αλλά δεν εργάζονται αποκλειστικά σε υποθέσεις ανηλίκων όλα αυτά το διάστημα (εκτός από συγκεκριμένες Εισαγγελίες όπου το υψηλότερο φορτίο δικαστικών υποθέσεων απαιτεί ο Εισαγγελέας να εργάζεται αποκλειστικά σε υποθέσεις ανηλίκων). Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων αποτελείται από επαγγελματίες με διαφορετικό ακαδημαϊκό υπόβαθρο και εξειδικευμένες γνώσεις στην ψυχολογία ανηλίκων και άλλες συμπεριφορικές επιστήμες.^[13]

Δεν υπάρχει στην Ελλάδα συγκεκριμένη Πράξη Ποινικής Δικαιοσύνης Ανηλίκων – οι διατάξεις για τους ανήλικους περιλαμβάνονται στο γενικό ποινικό δίκαιο. Τα άρθρα 121-133 του Ποινικού Κώδικα περιέχουν

ειδικές διατάξεις για ανήλικους οι οποίες προορίζονται να προωθήσουν τη βοήθεια, την επανεκπαίδευση και τη θεραπεία για ανήλικους παραβάτες.

Ο Ποινικός Κώδικας (Άρθρο 121(i) και (ii)) ορίζει διαφορετικές προσεγγίσεις για ομάδες παραβατών διαφορετικής ηλικίας. Ένας ανήλικος με ηλικία ανάμεσα στα 12 και στα 15 έτη δεν θεωρείται ότι έχει ποινική ευθύνη και το δικαστήριο μπορεί να διατάξει μόνο μέτρα θεραπευτικά ή αναμορφωτικά, όπου αυτά είναι απολύτως απαραίτητα. Ανήλικοι με ηλικία ανάμεσα στα 15 και στα 18 έτη έχουν ποινική ευθύνη και υπόκεινται σε θεραπευτικά ή αναμορφωτικά μέτρα, εκτός αν κρίνεται αναγκαίο να επιβληθεί περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης.^[14]

Το ισχύον νομικό πλαίσιο για ανήλικους παραβάτες ενσωματώνει το λεγόμενο «μοντέλο δικαιοσύνης» και το «μοντέλο πρόνοιας». Η στέρηση της ελευθερίας των ανηλίκων παραβατών σε ειδικά αναμορφωτικά ιδρύματα αποτελεί ποινικό μέτρο τελευταίας λύσης (Νόμος 4322/2015).^[15] Το σημαντικότερο είναι ότι ο Νόμος

^[12] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.

^[13] http://www.oijj.org/sites/default/files/baaf_greece1.pdf

^[14] Σ. Ποβάνογλου & Α. Părosanu (2015) 'Greece', Στο: F. Dünkel, A. Parosanu & P. Horsfield (εκδ.) Έρευνα και επιλογή των πιο αποτελεσματικών πρακτικών αποκαταστατικής δικαιοσύνης στην Ευρώπη: Στιγμιότυπα από 28 κράτη μέλη ΕΕ, Brussels: International Juvenile Justice Observatory, σσ. 81-85, διαθέσιμο σε: <http://www.oijj.org/en/docs/publications/research-and-selection-of-the-most-effective-juvenile-restorative-justice-practice> [στα αγγλικά].

4322/2015 (ΕτΚ Α 42/27.04.2015) καθορίζει ότι η στέρηση της ελευθερίας των ανήλικων παραβατών είναι ένα εξαιρετικό μέτρο που μπορεί να επιβληθεί μόνο για τα πιο σοβαρά εγκλήματα και όπου κανένα άλλο μέτρο δεν θεωρείται αποτελεσματικό.^[16]

Το 2003, το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων υπέστη σημαντικές αλλαγές. Η ώθηση για αυτές τις αλλαγές ήταν η επιθυμία εναρμόνισης των διατάξεων του ποινικού δικαίου με εκείνες της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ο **Νόμος 3189/2003 (ΕτΚ Α', 243/21.10.2003) για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις** αντικατοπτρίζει τις νέες διεθνείς τάσεις στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων.

Επιπρόσθετα, ο **Νόμος 3860/2010 (ΕτΚ Α, 111 / 12.7.2010) Βελτιώσεις της ποινικής νομοθεσίας για τους ανήλικους δράστες, πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας των ανηλίκων**, αναβάθμισε τον ρόλο των δικαστηρίων ανηλίκων και τα δικαιώματα των ανηλίκων κατηγορουμένων, καθιστώντας υποχρεωτικό τον διορισμό δικηγόρου υπεράσπισης για ανηλίκους που κατηγορούνται για κακούργημα. Ο **Νόμος 3860/2010** ρητά ορίζει ότι τα εγκλήματα που τελούνται

από ανήλικους δεν δικάζονται ως αυτόφωρα και ότι εφαρμόζεται μόνο η τακτική διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου ανηλίκων. Ακολούθως, ο **Νόμος 3904/2010 (ΕτΚ Α, 218 /23.12.2010) εξορθολογισμός και βελτίωση στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης και άλλες διατάξεις** καθιέρωσε το δικαίωμα προσφυγής κατά αποφάσεων επιβολής αναμορφωτικών μέτρων.

Ο **Νόμος 4356/2015 (ΕτΚ Α 181/24.12.2015, Σύμφωνα συμβίωσης, άσκηση δικαιωμάτων, ποινικές και άλλες διατάξεις)** ορίζει ότι μόνο τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν αδικήματα που διαπράττονται από ανηλίκους και μπορούν να επιβάλουν θεραπευτικά μέτρα όπως ορίζονται στο **Ποινικό Κώδικα** (Άρθρο 113). Ορίζει επίσης ότι τα αδικήματα που διαπράττονται από ανηλίκους που θα επέσυραν ισόβια κάθειρξη εάν είχαν διαπραχθεί από ενήλικα, καθώς και αυτά που προβλέπονται στο Άρθρο 336 του **Ποινικού Κώδικα** (βιασμός) όταν διαπράττονται εναντίον ενός ατόμου κάτω των 15 ετών, πρέπει να δικάζονται από τριμελές δικαστήριο ανηλίκων. Όλα τα άλλα αδικήματα δικάζονται από μονομελές δικαστήριο ανηλίκων. Οι προσφυγές κατά των αποφάσεων τόσο του μονομελούς όσο και του τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων εκδικάζονται από το Εφετείο ανηλίκων.^[17]

^[15] Κ. Πανάγος (2017α), ό. π.

^[16] Κ. Κοσμάτος (2017). Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης που αναφέρονται στο άρθρο, οι αριθμοί ανηλίκων κρατούμενων διαμορφώθηκαν από την 1η Ιανουαρίου κάθε έτους από την 01.01.2003 έως την 01.01.2017 ως εξής (έτος/αρ. κρατούμενων): 2003/449, 2004/543, 2005/445, 2006/420, 2007/376, 2008/446, 2009/520, 2010/510, 2011, 568, 2012/587, 2013/600, 2014/452, 2015/358, 2016/245, 2017/250.

^[17] Χ. Δημητρίου (2019), «Γενικές αρχές του νόμου περί ανηλίκων, διεθνής και ελληνική νομοθεσία σχετικά με ανήλικους παραβάτες και εξειδικευμένους επαγγελματίες», ΕΠΑΝΟΔΟΣ, Πρακτικά 2ου Ετήσιου Συνεδρίου με θέμα: «Η κοινωνική επανένταξη ανηλίκων και νεαρών παραβατών», Εκδ. Διόνυσος, Αθήνα, 2019 σ. 21 κ. εξ.



3. Αποκαταστατική δικαιοσύνη και παιδιά θύματα-Νομικό πλαίσιο και πλαίσιο πολιτικών

Επαναλαμβάνοντας τις διατάξεις της Οδηγίας για τα θύματα (2012/29/EU), μια πρόσφατη σύσταση της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου προς τα κράτη μέλη αναφέρεται στην ΑΔ σε ποινικές υποθέσεις ως «οποιαδήποτε διαδικασία που επιτρέπει σε εκείνους που βλάπτονται από το έγκλημα, και εκείνους που είναι υπεύθυνοι για τη βλάβη αυτή, εάν συναινέσουν ελεύθερα, να συμμετάσχουν ενεργά στην επίλυση θεμάτων που προκύπτουν από το αδίκημα, με τη βοήθεια εκπαιδευμένου και αμερόληπτου τρίτου μέρους» (CM/Rec(2018)8).^[18]

Η υιοθέτηση της συνδιαλλαγής μεταξύ του θύματος και του ανήλικου δράστη ήταν μέρος των ευρύτερων προσπαθειών της Ελλάδας να συμμορφωθεί με τις ευρωπαϊκές συστάσεις^[19] και να ακολουθήσει επιτυχημένες διεθνείς πολιτικές για τη δικαιοσύνη των ανηλίκων. Η Επεξηγηματική Σημείωση του

Νόμου 3189/2003 αναφέρει ότι η συνδιαλλαγή μεταξύ του θύματος και του ανήλικου δράστη εισήχθη ως τρόπος προσέγγισης του προβλήματος των ανηλίκων παραβατών με βάση τη σχετική νομοθεσία σε πολλές άλλες χώρες.^[20] **Ως αποτέλεσμα, και για πρώτη φορά, οι ανάγκες του θύματος βρέθηκαν στο προσκήνιο του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων και οι επίσημες προσπάθειες για την αντιμετώπιση των ανηλίκων παραβατών απέκτησαν μια «αποκαταστατική» διάσταση.**^[21]

Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει τέτοιες πρακτικές στον τομέα του ποινικού δικαίου ανηλίκων και της ενδοοικογενειακής βίας^[22] Συγκεκριμένα, ο **Νόμος 3189/2003 για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις** θεωρείται σημαντική πρόοδος στη μεταχείριση ανηλίκων παραβατών^[23], τροποποίησε άρθρα του **Ποινικού**

^[18] Σύσταση CM/Rec(2018)8 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με την αποκαταστατική δικαιοσύνη σε ποινικά θέματα, Appendix: II (3), διαθέσιμο σε: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808e35f3

^[19] Σύσταση Αρ. R (87)20 για τις κοινωνικές αντιδράσεις στην νεανική εγκληματικότητα, Αρ. R(2003)20 σχετικά με νέους τρόπους αντιμετώπισης της παραβατικότητας ανηλίκων και του ρόλου της δικαιοσύνης ανηλίκων, Αρ. R(87)18 σχετικά με την απλούστευση της ποινικής δικαιοσύνης και Αρ. R(86)12 σχετικά με τα μέτρα πρόληψης και μείωσης του υπερβολικού φόρτου υποθέσεων που αντιμετωπίζουν τα δικαστήρια.

^[20] Ρ. Παπαδοπούλου (2006) «Διαμεσολάβηση θύματος-δράστη για ανηλίκους στην Ελλάδα», *Newsletter of the European Forum for Restorative Justice* 7(1): 1-3, διαθέσιμο σε: <https://www.euforumrj.org/en>

^[21] Κ. Παναγός (2018), *Εθνική Έκθεση για την ικανοποιητική εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ στην ελληνική πραγματικότητα - Support Voc30 Family & Childcare Centre – KMOP –Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης ΕΚΚΑ, Απρίλιος 2018.*

^[22] Κ. Παναγός (2018), ό. π..

^[23] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π..

Κώδικα (Άρθρο 122 (1)ε-στ) και του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας** (Άρθρο 46) και εισήγαγε την συνδιαλλαγή μεταξύ του θύματος και του ανήλικου δράστη, την αποζημίωση και την κοινωφελή εργασία.

Σύμφωνα με τον Ελληνικό **Ποινικό Κώδικα**, τα μέτρα που επιβάλλονται σε ανήλικους παραβάτες είναι: α) αναμορφωτικά μέτρα, τα οποία μπορούν να επιβληθούν σε όλους τους ανήλικους ηλικίας 8-18 ετών και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων την συνδιαλλαγή, την αποζημίωση και την παροχή κοινωφελούς εργασίας, (Άρθρο 122); β) θεραπευτικά μέτρα, τα οποία μπορούν να επιβληθούν σε όλους τους ανήλικους που χρήζουν ειδικής θεραπείας (Άρθρο 123) και γ) κράτηση σε ειδικά καταστήματα κράτησης ανηλίκων, τα οποία μπορούν να επιβληθούν σε ανήλικους ηλικίας ανάμεσα στα 15 και στα 18 έτη (Άρθρο 12).^[24]

i) Η συνδιαλλαγή μεταξύ ανήλικου δράστη και θύματος (Άρθρο 122 (1)ε)

Σύμφωνα με την Επεξηγηματική Σημείωση του **Νόμου 3189/2003**, η συνδιαλλαγή μεταξύ θύματος και ανήλικου δράστη εισήχθη ως διαδικασία προκειμένου να φέρει τον ανήλικο δράστη πιο κοντά στο θύμα, να ωθήσει τον δράστη να αναλάβει την ευθύνη για τις ενέργειές του και να προσφέρει αποκατάσταση προκειμένου να υπάρξει θετικό αντίκτυπο στον ανήλικο.^[25] Ως αναμορφωτικό μέτρο, στοχεύει στην εκπαίδευση του δράστη μέσω της άμεσης επαφής του με τις συνέπειες της θυματοποίησης. Σε μια εγκύκλιο που εκδόθηκε το 2019 (07/2019), η Εισαγγελία του Αρείου Πάγου αναφέρει ότι ζητώντας συγγνώμη, ο δράστης αναγνωρίζει την ευθύνη του για το τι έκανε και για τις συνέπειες των πράξεών του, αναγνωρίζει τη βλάβη που προκλήθηκε, αναλαμβάνει πρωτοβουλία για την αποκατάσταση της βλάβης αυτής και υπόσχεται με ειλικρίνεια να μην επαναλάβει τις ίδιες ενέργειες στο μέλλον. Εκτός από την έκφραση της συγγνώμης, ο νόμος προβλέπει επίσης «εξωδικαστική διευθέτηση των συνεπειών της πράξης», που σημαίνει ότι η διαδικασία δεν περιορίζεται στο δικαστήριο, αλλά διεξάγεται από αρμόδιο διαμεσολαβητή πριν

και μετά την ακροαματική διαδικασία^[26] Η εφαρμογή της συνδιαλλαγής θύματος-ανηλίκων παραβατών πραγματοποιείται με την παρέμβαση επιμελητών ανηλίκων που ενεργούν ως διαμεσολαβητές.^[27]

ενικά, τα δικαστήρια επιβάλλουν μέτρα συνδιαλλαγής θύματος – ανηλίκων παραβατών σε περιπτώσεις αδικημάτων περί της ιδιοκτησίας και λιγότερο σε αδικήματα σοβαρών μορφών σωματικής βίας^[28] Άλλες κοινές εγκληματικές συμπεριφορές που μπορούν να αντιμετωπιστούν με διαδικασίες ΑΔ είναι περιπτώσεις εκφοβισμού στο σχολείο, βία και επιθετικότητα ομότιμων ομάδων και εγκλήματα ρατσισμού και μίσους κατά μειονοτήτων, αιτούντων άσυλο, μεταναστών και θυμάτων εμπορίας ανθρώπων.^[29] Κατά τη διάρκεια του πρώτου δικαστικού έτους μετά την εισαγωγή της διαμεσολάβησης στο ποινικό δίκαιο για τους ανηλικούς (2003-2004), το μέτρο επιβλήθηκε σε έξι μόνο περιπτώσεις από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων της Αθήνας, ενώ κατά το δικαστικό έτος 2005/2006 δεν πραγματοποιήθηκε διαμεσολάβηση ούτε επιβλήθηκε αποζημίωση ως αναμορφωτικό μέτρο. Οι στατιστικές για την εφαρμογή της διαμεσολάβησης ως μέτρου αναμορφωτικού σε εθνικό επίπεδο αποκαλύπτουν ότι το 2009 και το 2010, επιβλήθηκε σε πολύ λίγες περιπτώσεις (73 συνολικά). Οι περισσότερες από αυτές (54 από τις 73) ήταν στη Θεσσαλονίκη και στην πόλη των Σερρών (10 από τις 73 περιπτώσεις). Σε όλες τις άλλες Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, η διαμεσολάβηση εφαρμόστηκε μόνο μία ή δύο φορές σε αυτά τα δύο χρόνια.^[30]

ii) Αποζημίωση (Άρθρο 122 (1)στ)

Η αποζημίωση μπορεί να έχει την μορφή της επιστροφής των κλεμμένων αγαθών στο θύμα, της καταβολής πληρωμής στο θύμα για τη βλάβη που προκλήθηκε ή της επανόρθωσης της υλικής ζημίας με άλλα μέσα και μπορεί να συνδυαστεί με επιπλέον μέτρα, ειδικά τη διαμεσολάβηση και την κοινωφελή εργασία^[31]

iii) Παροχή κοινωφελούς εργασίας (Άρθρο 122 (1)ι)

Ο στόχος της κοινωφελούς εργασίας είναι να αυξήσει

^[26] Εγκύκλιος Εισαγγελέα Αρείου Πάγου αρ. 7/2019.

^[27] Π. Παπαδοπούλου, Π. Παναγιωτόπουλος (2008), Εργασία για την Ελλάδα στο: Final report of AGIS Project JLS/2006/AGIS/147, Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Ένα θεματολόγιο για την Ευρώπη που υποστηρίζει την εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στη Νότια Ευρώπη, European Forum for Restorative Justice, Leuven, 2008, διαθέσιμο σε: https://www.euforumj.org/sites/default/files/2019-11/going_south_report.pdf

^[28] Κ. Πανάγος (2017β), ό. π.

^[29] The GRUNDTVIG LLP Program "Together against Juvenile delinquency", partner search form, διαθέσιμο σε: http://www.ua.gov.tr/docs/grundtvig-%C3%B6% C4%9Frenme-ortakl%C4%B1klar%C4%B1-projeleri/44_partnersearchgrundtviglpmediate.pdf?sfvrsn=0

^[30] Σ. Ποβάνογλου & Α. Păroșanu (2015), ό. π.

το αίσθημα ευθύνης ενός ανηλίκου δράστη και να υποστηρίξει την ένταξή τους στην κοινωνία. Οι λεπτομέρειες της εφαρμογής της κοινωφελούς εργασίας ως αναμορφωτικού μέτρου για τους ανηλίκους καθορίστηκαν με κοινή υπουργική απόφαση που εκδόθηκε το 2017 (**73461/2017 (ΕΤΚ 3647/Β/16-10-2017)**). Αυτή αποσαφηνίζει ότι η κοινωφελής εργασία αποτελεί μέτρο έσχατης ανάγκης πριν από τη φυλάκιση ανηλίκου. Συνήθως προτιμάται οι τοπικοί φορείς της κοινότητας καταγωγής του δράστη να εκτελέσουν το μέτρο, αλλά η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι τελικά υπεύθυνη για την εφαρμογή και την παρακολούθηση της διαδικασίας.^[32]

Αυτά τα αποκαταστατικά μέτρα μπορούν να επιβληθούν είτε με εντολή εισαγγελέα, προκειμένου να απέχει από την ποινική δίωξη (αποχή), είτε ως μορφή περιορισμού ή αναμόρφωσης που επιβάλλεται από το δικαστήριο μετά τη δίκη.^[33]

Σχετικά με την **αποχή** από την ποινική δίωξη στο προδικαστικό στάδιο, σύμφωνα με το Άρθρο 46 του **Ελληνικού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας**, ο εισαγγελέας μπορεί να απόσχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης και να επιβάλει ένα ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στον **Ποινικό Κώδικα**, όπως η συνδιαλλαγή θύματος-ανήλικου δράστη. Αυτή η διάταξη μπορεί να εφαρμοστεί όταν ο ανήλικος έχει διαπράξει πταίσμα ή πλημμέλημα (όπως κλοπή, επίθεση ή βανδαλισμό) και όταν ο Εισαγγελέας αποφασίζει, λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες υπό τις οποίες διαπράχθηκε το έγκλημα και το προφίλ του δράστη, ότι η δίωξη δεν είναι απαραίτητη ώστε να τον αποτρέψει από τη διάπραξη περαιτέρω αδικημάτων. Για να αποφασίσει ο εισαγγελέας να απόσχει από τη δίωξη, πρέπει προηγουμένως να υποβληθεί κοινωνική έκθεση από έναν επιμελητή ανηλίκων.

Τα μέτρα που μπορούν να επιβληθούν σε αυτές τις περιπτώσεις **περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την εφαρμογή της συνδιαλλαγής θύματος-ανήλικου δράστη, την αποζημίωση και την κοινωφελή εργασία. Ο νόμος δεν αναφέρεται στη συναίνεση των μερών, καθώς η εφαρμογή τους αφορά σε απόφαση του Εισαγγελέα, αλλά στην πράξη η συναίνεση**

πάντα ζητείται. Το άρθρο 122 (1) προβλέπει επίσης ότι πρέπει να καθοριστεί προθεσμία συμμόρφωσης. **Εάν ο ανήλικος δεν συμμορφωθεί με τα μέτρα και τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν, ο εισαγγελέας μπορεί στη συνέχεια να κινήσει ποινικές διαδικασίες, σύμφωνα με το Άρθρο 43(1) του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.**

Η διαδικασία που περιγράφεται παραπάνω εφαρμόζεται επίσης σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας. Συγκεκριμένα το Άρθρο 11(5) του **Νόμου 3500/2006** ορίζει ότι το Άρθρο 46 του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας** μπορεί να εφαρμοστεί και σε υποθέσεις φερόμενης ενδοοικογενειακής βίας σε επίπεδο πλημμελήματος. Ως εκ τούτου, σε ανάλογες περιπτώσεις που αφορούν ανήλικο δράστη, ο εισαγγελέας μπορεί επίσης να απέχει από την ποινική δίωξη υπέρ της συνδιαλλαγής θύματος – ανήλικου δράστη.

Σχετικά με τα προβλεπόμενα μέτρα που μπορούν να επιβληθούν ο **Νόμος 4322/2015** κατήργησε μια διάταξη του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας** η οποία επέτρεπε στον εισαγγελέα να επιβάλει την καταβολή προστίμου από τον δράστη μέχρι €1,000 σε έναν μη κερδοσκοπικό ή δημόσιο οργανισμό ως εναλλακτική προς τη δίκη. Η Επεξηγηματική Σημείωση του νόμου αναφέρει σχετικά: “Σε μια δύσκολη οικονομική κατάσταση για τη χώρα, η επιβολή μέτρου οικονομικής φύσης απευθύνεται μόνο σε μια εξαιρετικά περιορισμένη ομάδα ανηλίκων, ενώ η εκπαιδευτική του λειτουργία φαίνεται περιορισμένη, καθώς το πρόστιμο θα πληρώνεται συχνά από εκείνους που έχουν την επιμέλεια των ανηλίκων .”

Αυτά τα μέτρα μπορούν να επιβληθούν από τον Εισαγγελέα και ως **περιοριστικός όρος** προκειμένου να αποφευχθεί η προδικαστική κράτηση εάν ο ανήλικος δράστης είναι ηλικίας 15 ετών και άνω . Για παράδειγμα, μπορεί να επιβληθεί συνδιαλλαγή από τον Εισαγγελέα ως εναλλακτική λύση για την προδικαστική κράτηση σε περιπτώσεις όπου η ποινή για το αδίκημα που διαπράχθηκε είναι άνω των δέκα ετών περιορισμός σε κατάσταση κράτησης.^[35] Το Άρθρο 283 (1)β του **Ποινικού Κώδικα** επιτρέπει να επιβληθούν ένα ή περισσότερα από αυτά τα μέτρα ως περιοριστικοί όροι στους ανήλικους.

^[31] Ε. Λαμπροπούλου (2010), ό. π.

^[32] Ε. Λαμπροπούλου (2010), ό. π.

^[33] Κ. Πανάγος (2017β), ό. π.

^[34] Σ. Γιόβανόγλου & Α. Păroșanu (2015), ό. π.

^[35] Κ. Πανάγος (2017α), ό. π.

Εάν μια υπόθεση ανήλικου δράστη καταλήξει σε **δίκη**, το δικαστήριο ανηλίκων μπορεί να διατάξει τα ίδια αναμορφωτικά μέτρα τα οποία εφαρμόζονται και στο προδικαστικό στάδιο. Σύμφωνα με τον **Ποινικό Κώδικα**, εάν ένα δικαστήριο ανηλίκων καταδικάσει έναν δράστη σε κράτηση σε κατάσταση κράτησης νέων, η ποινή θα πρέπει να μειωθεί εάν ο ανήλικος δράστης έχει δείξει πραγματική (ειλικρινή) μεταμέλεια και προσπάθησε να μετριάσει ή να μειώσει τις αρνητικές συνέπειες του αδικήματος.^[36]

A. Ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων

Οι επιμελητές ανηλίκων παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εφαρμογή αναμορφωτικών μέτρων στους ανήλικους παραβάτες, είτε αυτά χρησιμοποιούνται για να αποτρέψουν την ποινική δίωξη των ανηλίκων ως προδικαστική περιοριστική διαταγή, είτε εφαρμόζονται ως ποινή με εκπαιδευτικό χαρακτήρα. Η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων είναι αναπόσπαστο μέρος του ποινικού συστήματος ανηλίκων και έχει παραδοσιακά προσανατολισμό προς την αποκατάσταση και την πρόνοια. Είναι επίσης αναπόσπαστο μέρος των δικαστικών διαδικασιών στις υποθέσεις ανηλίκων,^[37] διαμεσολαβώντας μεταξύ του δικαστηρίου και του ανήλικου παραβάτη, παρέχοντας συμβουλευτικές υπηρεσίες στους ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειές τους, προετοιμάζοντας κοινωνικές εκθέσεις (πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη δίκη) με συστάσεις προς τα δικαστήρια ανηλίκων και εποπτεύοντας τους ανήλικους παραβάτες βάσει δικαστικών αποφάσεων (μέτρα αναμόρφωσης).

Στο πλαίσιο της διαδικασίας, οι επιμελητές ανηλίκων προετοιμάζουν και υποβάλουν μια κοινωνική πραγματογνωμοσύνη σχετικά με τον ανήλικο παραβάτη, περιγράφοντας το προσωπικό του προφίλ, το οικογενειακό υπόβαθρο, τρέχουσες και παρελθοντικές κοινωνικές συνθήκες και τις συνθήκες του εγκλήματος.

Αυτή η έκθεση ολοκληρώνεται με μια σύσταση σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν και χρησιμοποιείται από τον Εισαγγελέα Ανηλίκων προκειμένου να αποφασίσει εάν πρέπει να ασκηθεί ποινική δίωξη και από τα Δικαστήρια προκειμένου να αποφασίσουν για την ορθότερη ποινή. Η ακροαματική διαδικασία μπορεί να αναβληθεί στις περιπτώσεις που δεν είναι διαθέσιμη αυτή η προπαρασκευαστική έκθεση.^[39]

Οι επιμελητές ανηλίκων επίσης, παρακολουθούν και υποστηρίζουν την επιβολή των αναμορφωτικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένων αποκαταστατικών διαδικασιών, υποστηρίζουν τους ανήλικους και τις οικογένειες τους ή τους κηδεμόνες τους, και διευκολύνουν την άμεση επαφή ανάμεσα στο δράστη και στο θύμα, προωθώντας την συνδιαλλαγή, την αποζημίωση και την επανόρθωση.

Τυπικά οι επιμελητές ανηλίκων εμπλέκονται μόνο στο βαθμό που υποστηρίζουν τον Εισαγγελέα ή τον δικαστή.^[40] Ωστόσο, στην πράξη, είναι οι επιμελητές ανηλίκων οι οποίοι, αντί για τους ειδικούς διαμεσολαβητές, ασκούν το ρόλο του διαμεσολαβητή στη συνδιαλλαγή θύματος-ανήλικου δράστη.^[41] Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2011 από την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων στη Θεσσαλονίκη διαπίστωσε ότι υπήρχε σαφής ανάγκη για περαιτέρω εκπαίδευση των επιμελητών ανηλίκων, καθώς και για άλλους εξειδικευμένους επαγγελματίες ή εκπαιδευμένους εθελοντές για να αναλάβουν το ρόλο του διαμεσολαβητή, αντί να αποτελεί πρόσθετο καθήκον που επιβάλλεται στους επιμελητές πέραν των άλλων καθηκόντων τους.^[42] Το 2014, περαιτέρω έρευνα εξέτασε, μεταξύ άλλων, τον ρόλο του επιμελητή ανηλίκων στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων Αττικής και Θεσσαλονίκης.^[43] Αυτή τονίζει επίσης την ανάγκη για συστηματική εκπαίδευση και εξειδίκευση στη διαμεσολάβηση για επιμελητές ανηλίκων και για την ανάπτυξη ενός κανονιστικού πλαισίου που θα διέπει τη διαδικασία διαμεσολάβησης. Κατά τη στιγμή της σύνταξης της παρούσας, δεν έχουν ληφθεί μέτρα για την εφαρμογή αυτών των ευρημάτων.

^[36] Κ. Πανάγος (2017β), ό. π.

^[37] Ν. Κουλούρης, Ου. Αλοσκόφης, Σ. Βιδάλη, Δ. Κόρος, Σ. Σπυρέας, (2015) Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φυλακών-Εναλλακτικές στη φυλάκιση στην Ευρώπη: Ελλάδα, Antigone Edizioni Rome, Οκτώβριος 2015, διαθέσιμο σε: <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20GREECE.pdf>

^[38] The GRUNDTVIG LLP Program, ό. π.

^[39] Ν. Κουλούρης κ. ά. (2015), ό. π.

^[40] Ε. Λαμπροπούλου (2010), ό. π.

^[41] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.

^[42] Κ. Πανάγος (2011), ό. π.

^[43] Α. Μαλούχου (2014), Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση ανηλίκων παραβατών, διαμεσολάβηση και ο ειδικός προληπτικός ρόλος των επιμελητών ανηλίκων (διατριβή), Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

B. Αποκαταστατική δικαιοσύνη για ενήλικες

Η Ελλάδα ενσωμάτωσε στη νομοθεσία της περί ενδοοικογενειακής βίας μια διαδικασία διαμεσολάβησης σε μια προσπάθεια εναρμόνισης του εθνικού ποινικού της συστήματος με την Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου 2001/220/JHA, που ζήτησε από τα κράτη μέλη να εξετάσουν και να βελτιώσουν την κατάσταση για τα θύματα εγκληματικών πράξεων και να προωθήσουν μια διαμεσολαβητική προσέγγιση έως το 2006.^[44] Ο **Νόμος 3500/2006**, ο οποίος πρόσφατα τροποποιήθηκε από τον **Νόμο 4531/2018**, εισήγαγε την ποινική διαμεσολάβηση (Άρθρα 11 έως 14) για υποθέσεις πλημμελημάτων ενδοοικογενειακής βίας, επιτρέποντας στον εισαγγελέα να προτείνει στα μέρη να συμμετάσχουν σε διαμεσολάβηση πριν από την ποινική δίωξη ή πριν από τη δίκη.^[45] Η ποινική διαμεσολάβηση εφαρμόζεται περισσότερο ως μέρος της ποινικής διαδικασίας παρά ως εναλλακτική λύση.^[46]

Στη διαδικασία διαμεσολάβησης, ο Εισαγγελέας φέρνει το θύμα και τον δράστη μαζί σε μία προσπάθεια να επιλύσουν το πρόβλημα της βίας και ενεργεί ως διαμεσολαβητής. Η απόφαση περί εφαρμογής της διαμεσολάβησης εξαρτάται από την αξιολόγηση της υπόθεσης που θα γίνει από τον Εισαγγελέα και από τη συναίνεση του θύματος. Ωστόσο, η ποινική διαμεσολάβηση πραγματοποιείται μόνο εάν το θύμα και ο δράστης συμφωνήσουν να συμμετάσχουν. Ο δράστης μπορεί επίσης να ζητήσει διαμεσολάβηση. Σε αυτήν την περίπτωση, ο Εισαγγελέας διαβιβάζει το αίτημα στο θύμα που έχει έως και τρεις ημέρες για να απαντήσει.

Η εκκίνηση της διαδικασίας διαμεσολάβησης εξαρτάται από αρκετές προϋποθέσεις που αφορούν τη δέσμευση του δράστη στη διαδικασία. Ο δράστης πρέπει να «υποσχεθεί» να αποφύγει οποιαδήποτε μελλοντική πράξη βίας · συμφωνεί να μείνει εκτός της οικογενειακής κατοικίας για εύλογο χρονικό διάστημα, εάν το θύμα το ζητήσει · να παρακολουθήσει ένα ειδικό συμβουλευτικό ή / και θεραπευτικό πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και να πληρώσει εύλογη αποζημίωση στο θύμα για τις άμεσες συνέπειες της βίας

(**Νόμος 3500/2006**, Κεφάλαιο Δ, Άρθρο 11 μέρος 2 α, β, γ). Εάν ο δράστης συμμορφωθεί με αυτούς τους όρους για περίοδο τριών ετών, οι ποινικές κατηγορίες εναντίον του απορρίπτονται.^[46] Διαφορετικά, ο Εισαγγελέας μπορεί να ανοίξει εκ νέου την υπόθεση και να κινήσει την ποινική διαδικασία.

Η ποινική διαμεσολάβηση μπορεί να λάβει χώρα και όταν το θύμα ενδοοικογενειακής βίας είναι ανήλικος, αλλά σε αυτήν την περίπτωση οι ανήλικοι εκπροσωπούνται από τον εισαγγελέα ανηλίκων και τον κηδεμόνα τους, υπό την προϋπόθεση ότι ο τελευταίος δεν ήταν το άτομο που προκάλεσε τη βία (Νόμος 3005/2006, Άρθρο 11(3)).^[48]

Η ποινική συνδιαλλαγή αναφέρεται επίσης στα άρθρα 301 και 302 του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας** για συγκεκριμένα κακούργηματα κατά της ιδιοκτησίας (**Νόμος 3904/2010**). Όμως αυτά βασικά ρυθμίζουν την επανόρθωση της βλάβης παρά την συνδιαλλαγή μεταξύ θύματος και δράστη.

Ο **Ποινικός Κώδικας** περιέχει επίσης διατάξεις για την απαλλαγή του κατηγορουμένου από κάθε ποινή για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, υπό την προϋπόθεση ότι ο δράστης αποκαθιστά πλήρως τις βλάβες ή ζημιές που προκλήθηκαν στο θύμα ή / και μειώνει τον κίνδυνο που προκαλείται από τις ενέργειές του, με τη δική του ελεύθερη βούληση και εντός των προθεσμιών που ορίζει ο νόμος (**Ποινικός Κώδικας**, άρθρο 406 σχετικά με τα εγκλήματα που ορίζονται στα άρθρα 386, 386Α, 386Β, 387, 389, 390, 394, 397 και 404)^[49]

Τέλος παρόλο που δεν εμπίπτει άμεσα στο πεδίο εφαρμογής της ΑΔ, ο **Νόμος 4640/2019** προβλέπει την αστική διαμεσολάβηση για όσους έχουν συμφέρον σε μια συγκεκριμένη διαφορά για τον συλλογικό προσδιορισμό και αντιμετώπιση βλαβών, αναγκών και υποχρεώσεων με σκοπό την επίτευξη συμφωνίας μεταξύ των μερών. Αυτός ο νόμος καθιστά υποχρεωτικές τις αρχικές συνεδρίες διαμεσολάβησης για συγκεκριμένες κατηγορίες υποθέσεων. Επιπλέον, η Ελλάδα εισήγαγε και δικαστική διαμεσολάβηση το 2012 προσθέτοντας ένα νέο άρθρο

^[44] G. Wasileski (2017), Εισαγγελείς και η χρήση της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης στα δικαστήρια: η Ελληνική Περίπτωση, Journal of Interpersonal Violence, 32(13), 1943–1966.

^[45] B. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.

^[46] P. Παπαδοπούλου (2008), ό. π.

^[47] G. Wasileski (2017), ό. π.

^[48] B. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.

^[49] H. Μιχαήλ, EPLO (2019), ό. π.

στον **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας** (άρθρο 214B) που επιτρέπει στα δικαστήρια να ορίσουν δικαστές για να υπηρετούν ως διαμεσολαβητές πλήρους ή μερικής απασχόλησης για περίοδο δύο ετών. Τον Ιούλιο του 2015, προστέθηκε ένα ακόμη άρθρο στον **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας** το οποίο αφορά ειδικά στην αστική και εμπορική διαμεσολάβηση (άρθρο 214Γ).^[50]

Γ. Αποκαταστατική δικαιοσύνη στην εκπαίδευση

Η φιλοσοφία και οι βασικές αρχές της ΑΔ προωθούνται στο κοινωνικό επίπεδο μέσω σχολικών προγραμμάτων διαμεσολάβησης και επίλυσης διαφορών. Στην Ελλάδα, πολλά εκπαιδευτικά προγράμματα και προγράμματα διομότιμης διαμεσολάβησης εφαρμόστηκαν τα τελευταία χρόνια. Η σχολική διαμεσολάβηση υποστηρίζεται από την Βοηθό Συνήγορο για τα Δικαιώματα των Παιδιών, προωθείται από το Υπουργείο Παιδείας και αναγνωρίζεται στα ευρήματα του Εθνικού Διαλόγου για την Εκπαίδευση.

Στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, τα προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης έχουν εφαρμοστεί σε περιβάλλοντα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης την τελευταία δεκαετία ως ετήσια προγράμματα εξωσχολικής εκπαίδευσης για την υγεία. Ο σκοπός της εκπαίδευσης στον τομέα της υγείας είναι η υπεράσπιση, η βελτίωση και η προώθηση της ψυχολογικής, σωματικής και κοινωνικής υγείας των μαθητών, αναπτύσσοντας τις δεξιότητές τους και την κριτική σκέψη τους και βελτιώνοντας το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον τους.^[51] Το Υπουργείο Παιδείας υποστήριξε τη διαμεσολάβηση μέσω της εγκύκλιου του 2014 (4077 / 28-04-2014) σχετικά με την ανάπτυξη και την οργάνωση ενός δικτύου ενάντια στη σχολική βία και τον εκφοβισμό. Ωστόσο, η διαμεσολάβηση δεν έχει ακόμη συμπεριληφθεί ως ολοκληρωμένη, δομημένη διαδικασία στη σχολική ύλη.

Ιδιαίτερη σημασία για την προστασία των παιδιών θυμάτων, είναι η ειδική υποχρέωση των εκπαιδευτικών να ενημερώνουν τις αρχές χωρίς καθυστέρηση εάν, ενώ εκτελούν τα εκπαιδευτικά τους καθήκοντα, ανακαλύπτουν ή ενημερώνονται για την άσκηση ενδοοικογενειακής βίας εναντίον ενός μαθητή (άρθρο 23 του **Νόμου 3500/2006**).

Εάν ένας δάσκαλος έχει λόγους να πιστεύει ότι υφίσταται κακοποίηση ανηλίκου σε οποιαδήποτε μορφή, έχει επίσης τη γενική υποχρέωση να το αναφέρει στον Εισαγγελέα ή σε οποιονδήποτε ανακριτικό υπάλληλο (άρθρο 40 του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας**).

Δ. Η αστυνομία και ανεπίσημα μέτρα συνδιαλλαγής

Τα αποκαταστατικά μέτρα με την ευρύτερη έννοια αποτελούν επίσης συμπληρωματικό μέρος των παραδοσιακών ελληνικών διαδικασιών ποινικής δικαιοσύνης.

Για παράδειγμα, οι αστυνομικοί εφαρμόζουν ανεπίσημα σχήματα συνδιαλλαγής για να αποφύγουν την αναφορά μικροδενέξεων στο ήδη υπερφορτωμένο σύστημα δικαιοσύνης.^[52]

Σε περιπτώσεις αδικημάτων όπου έχει υποβληθεί επίσημη καταγγελία, οι αστυνομικοί μπορεί να προσπαθήσουν να πλησιάσουν τον κατηγορούμενο και το θύμα ώστε να καταλήξουν σε εξώδικη διευθέτηση και έτσι να αποφύγουν την αποστολή της υπόθεσης στον Εισαγγελέα.^[53] Η αστυνομία μπορεί να εφαρμόζει αποκαταστατικές προσεγγίσεις, αλλά οι πρακτικές τους δεν εμπίπτουν στην ΑΔ. Μια συγγνώμη από μέρος του δράστη λειτουργεί σε λιγότερο σοβαρές υποθέσεις όπου και οι δύο διάδικοι επιθυμούν να αποφύγουν τη δίκη. Η αστυνομία, όταν λειτουργεί άτυπα, συχνά δεν αντιλαμβάνεται ότι γίνεται χρήση αποκαταστατικών προσεγγίσεων επειδή λειτουργεί με περισσότερο πρακτικό τρόπο και δεν έχει εκπαιδευτεί σε αυτά τα μέτρα.^[54]

Η αστυνομία εμπλέκεται επίσης στη δικαιοσύνη ανηλίκων, καθώς στο Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας λειτουργεί η Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων. Αυτή η υποδιεύθυνση είναι υπεύθυνη για την πρόληψη και δίωξη εγκλημάτων που διαπράττονται από ανηλίκους ή εναντίον ανηλίκων, την μελέτη των κοινωνικών αιτιών των εγκλημάτων που διαπράττονται από ανηλίκους και τη συνεργασία μεταξύ οργανισμών σε αυτό το πεδίο (Προεδρικό Διάταγμα 14/2017).

^[50] ADRcenter website: <http://www.adrcenter.gr/mediation/> accessed on 21 January 2020.

^[51] Κ. Καρακίτζης, & Ε. Γ. Παπακίτσος (2018), Συμπεριφορές εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης: Μία περιπτώσιολογική μελέτη, *International Educational Research*, 1(2), 16-25, διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.30560/ier.v1n2p16> [στα αγγλικά].

^[52] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.

^[53] Ρ. Παπαδοπούλου (2008), ό. π.

^[54] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.



4. Πλαίσιο πολιτικών

Σε κυβερνητικό επίπεδο, η Γενική Γραμματεία Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ανέπτυξε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2015-2020, το οποίο στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των παιδιών στην Ελλάδα και στην αποτελεσματική υπεράσπιση των δικαιωμάτων τους. Το σχέδιο δράσης καλύπτει ένα ευρύ φάσμα κυβερνητικών πολιτικών και οι προτεραιότητές του είναι:

1. Καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στα παιδιά.
2. Προστασία των παιδιών στο πλαίσιο των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών.
3. Διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών στην υγεία.
4. Διασφάλιση των δικαιωμάτων των παιδιών στην εκπαίδευση.
5. Προστασία των παιδιών στην κοινότητα (αποιδροματοποίηση).
6. Διασφάλιση δικαιοσύνης φιλικής προς τα παιδιά

Σημαντικές πολιτικές στο πλαίσιο της ατζέντας της φιλικής προς τα παιδιά δικαιοσύνης περιλαμβάνουν τη δημιουργία οικογενειακού δικαστηρίου με δικαστές ειδικευμένους στο οικογενειακό δίκαιο για την αντιμετώπιση αποκλειστικά οικογενειακών διαφορών, προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί η ψυχολογική επιβάρυνση των παιδιών. Προϋπόθεση για την

υποβολή οικογενειακών διαφορών σε αυτό το ειδικό δικαστήριο θα είναι η προσπάθεια επίλυσης διαφορών μέσω οικογενειακής διαμεσολάβησης. Σύμφωνα με το Σχέδιο Δράσης, πρέπει να δοθεί έμφαση στην ΑΔ όταν εφαρμόζονται εναλλακτικά μέτρα καταδίκης για ανηλίκους (Άρθρα 122-123 του **Ποινικού Κώδικα**).^[55]

Σε δικαστικό επίπεδο, μια εγκύκλιος που εκδόθηκε από την Εισαγγελία του Αρείου Πάγου (αρ. 07/25-06-2019) παρέχει καθοδήγηση για την προώθηση της εφαρμογής μέτρων για τη αναμόρφωση ανηλίκων παραβατών και της συνδιαλλαγής θυμάτων- ανηλίκων δραστών (ευθυγραμμισμένη με το άρθρο 122 του **Ποινικού Κώδικα**). Σύμφωνα με την τότε Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η εγκύκλιος αντικατοπτρίζει τη δέσμευση του Γραφείου του Εισαγγελέα για την ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και τις αρχές της, καθώς και την επιθυμία του να εκσυγχρονίσει τις δικαστικές πρακτικές της. Η εγκύκλιος συνοδεύτηκε από τρία εργαλεία καθοδήγησης για την εφαρμογή της συνδιαλλαγής θυμάτων- ανηλίκων δραστών, τα οποία έχουν διανεμηθεί στα Γραφεία των Επιμελητών Ανηλίκων στην Αθήνα και τον Πειραιά όπου λειτουργούν.

Οι ακαδημαϊκοί επίσης έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προώθηση της ΑΔ. Η συμμετοχή Ελλήνων εγκληματολόγων στον τομέα της ΑΔ είναι σχετικά

^[55] Υπουργείο Δικαιοσύνης Γενική Γραμματεία Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ 2015 -2020 (Σχέδιο), Αθήνα 2014, <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2014/11/DIAKAIODYNHSPAIDI.pdf>

περιορισμένη αλλά εξελίσσεται ραγδαία. Επιπλέον, το θέμα μελετάται σε ελληνικά πανεπιστήμια.^[56] Η ίδρυση του πανεπιστημιακού εργαστηρίου «Αποκαταστατική δικαιοσύνη και Διαμεσολάβηση» το 2015 στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, για παράδειγμα, είναι μια σημαντική πρωτοβουλία.^[57] Έχοντας ιδρυθεί από την καθηγήτρια Δρ. Βασιλική Αρτινοπούλου, το Εργαστήριο στοχεύει στην προώθηση της έρευνας και των δημόσιων πολιτικών στον τομέα της ΑΔ, της εγκληματολογίας, των δικαιωμάτων

των θυμάτων, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Οι κύριες δραστηριότητές του επικεντρώνονται στην ανάπτυξη ερευνητικών έργων, σε δραστηριότητες κατάρτισης για ενδιαφερόμενους και επαγγελματίες του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και στην ευαισθητοποίηση για την ΑΔ, στα δικαιώματα των θυμάτων, στο κράτος δικαίου και στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.^[58]

^[56] Μαθήματα παρέχονται στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, στη Νομική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και στο Νομικό Τμήμα του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

^[57] Β. Αρτινοπούλου, Σ. Βιδάλη, Σ. Γεωργούλας, Ο. Θεμελη, Ν. Κ. Κουλουρης, Γ. Παπανικολάου (εκδ.) (2018), Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Με ποianού την πλευρά συντασσόμαστε" Συνεισφορές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας για τη Μελέτη του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα 24-27 Μαΐος 2016, Αθήνα, σ. 723 κ. εξ.

^[58] <https://sociology.panteion.gr/index.php/en/research/institutes-labs>

5. Άλλοι νόμοι για την προστασία των παιδιών θυμάτων

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία έχει ενσωματωθεί στον ελληνικό νόμο (2101/1992), ορίζει ότι τα παιδιά «πρέπει να είναι πλήρως προετοιμασμένα να ζήσουν μια ατομική ζωή στην κοινωνία και να ανατραφούν στο πνεύμα ... ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης» (προοίμιο). Το άρθρο 3 της Σύμβασης ορίζει ότι: «Σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα παιδιά, είτε αναλαμβάνονται από δημόσιους είτε ιδιωτικούς φορείς κοινωνικής πρόνοιας, δικαστήρια, διοικητικές αρχές ή νομοθετικά όργανα, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα.»

Όσον αφορά τους ανηλίκους που αναζητούν διεθνή προστασία, το άρθρο 21 του **Νόμου 4540/2018** συμμορφώνεται με το άρθρο 23 της Οδηγίας 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο ορίζει ότι: «Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των διατάξεων» της Οδηγίας. Οι αρχές έχουν την ευθύνη να διασφαλίσουν ότι οι ανήλικοι έχουν επαρκές βιοτικό επίπεδο και να εγγυηθούν τη σωματική, διανοητική, πνευματική, ηθική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Η εκτίμηση των συμφερόντων ενός ανηλίκου πρέπει να λαμβάνει υπόψη ιδίως τις δυνατότητες οικογενειακής επανένωσης, την ποιότητα ζωής και την κοινωνική ανάπτυξη του ανηλίκου και θέματα ασφάλειας και προστασίας, ειδικά εάν υπάρχει κίνδυνος ο ανήλικος να είναι θύμα εμπορίας.

Πρέπει επίσης να λαμβάνονται δεόντως υπόψη οι απόψεις του ανηλίκου, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητα του. Όπου ενδεικνύεται, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι ανήλικοι που είναι θύματα οποιασδήποτε μορφής κακοποίησης, παραμέλησης, εκμετάλλευσης, ένοπλων συγκρούσεων ή βασανιστηρίων ή σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες αποκατάστασης, καθώς και κατάλληλη ψυχολογική περίθαλψη και θεραπεία .

Ο Νόμος 4478/2017 ορίζει ότι τα θύματα και οι οικείοι τους έχουν δικαίωμα πρόσβασης στις εμπιστευτικές υπηρεσίες υποστήριξης των θυμάτων που χρειάζονται, πριν, κατά τη διάρκεια και για εύλογο χρονικό διάστημα μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας και δωρεάν (άρθρο 61). Γενικές και ειδικές υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων μπορούν να παρέχονται από την αστυνομία (δηλαδή από την ειδική αστυνομική μονάδα για την προστασία ανηλίκων) και από οποιαδήποτε άλλη αρμόδια αρχή καθώς και από δημόσιες υπηρεσίες (άρθρο 61 (4)). Για τα παιδιά θύματα αυτές περιλαμβάνουν, εκτός από εκείνες που έχουν συσταθεί από τις τοπικές αρχές, υπηρεσίες ψυχικής υγείας, υπηρεσίες που προσφέρονται από το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), τις Ανεξάρτητα Γραφεία Προστασίας των Παιδιών Θυμάτων της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, καθώς και άλλες (εθελοντικές) οργανώσεις. Ο Νόμος περιέχει επίσης ειδική πρόβλεψη για τα παιδιά

των γυναικών που πέφτουν θύματα σεξουαλικής κακοποίησης, εκμετάλλευσης, ενδοοικογενειακής βίας, εμπορίας και ρατσισμού που δικαιούνται επίσης τα μέτρα στήριξης και φροντίδας όπως προβλέπονται (άρθρο 61(5)α).

Ο Νόμος 4478/2017 ορίζει επίσης ότι κατά την εφαρμογή του σε περιπτώσεις παιδιών θυμάτων εγκληματικών πράξεων, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να είναι το πρωταρχικό μέλημα και αυτό πρέπει να αξιολογείται σε ατομική βάση. Κάθε παιδί θύμα πρέπει να προσεγγίζεται με ευαισθησία, λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την ηλικία, τον βαθμό ωριμότητας, τις απόψεις, τις ανάγκες και τις ανησυχίες του, χωρίς καμία διάκριση σε βάρος αυτού ή των γονέων του ή των νομίμων εκπροσώπων του. Οι ανήλικοι και οι γονείς τους, ο νόμιμος κηδεμόνας ή οποιοσδήποτε άλλος νόμιμος εκπρόσωπος πρέπει να ενημερώνονται για τυχόν σχετικά μέτρα ή δικαιώματα (άρθρο 54(2)).

Διάφορα άρθρα του **Νόμου 4478/2017** επαναλαμβάνουν ή ενσωματώνουν την Οδηγία για τα θύματα. Για παράδειγμα, ο Νόμος αναφέρεται στο δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή και, ειδικότερα, προβλέπει ότι το δικαστήριο έχει την εξουσία να διατάξει τη δίκη ή μέρος αυτής, να διεξαχθεί πίσω από κλειστές πόρτες, εάν μια δημόσια ακροαματική διαδικασία θεωρείται επιζήμια για το παιδί θύμα (άρθρο 67(2)).

Ο Νόμος απαιτεί επίσης ατομική αξιολόγηση των παιδιών θυμάτων για τον εντοπισμό των αναγκών προστασίας τους (άρθρο 68). Επομένως, οι αρχές επιβολής του νόμου, οι δικαστικές αρχές και οι δικαστικές αρχές πρέπει να ενημερώνουν και να παραπέμπουν τα ανήλικα θύματα στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και τους λειτουργούς κοινωνικής πρόνοιας του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ώστε να μπορούν να πραγματοποιούν έγκαιρη ατομική αξιολόγηση του θύματος και να εντοπίζουν συγκεκριμένες ανάγκες προστασίας. Επειδή οι ανήλικοι διατρέχουν ιδιαίτερο κίνδυνο να υποστούν δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση, εκφοβισμό και αντίποινα, ο Νόμος απαιτεί και ότι πρέπει να αξιολογούνται ατομικά από τα Ανεξάρτητα Γραφεία Προστασίας Θυμάτων των Υπηρεσιών Προστασίας

Παιδιών ή, ελλείψει αυτών, από επιμελητές ανηλίκων, σε συνεργασία με παιδοψυχολόγο ή παιδοψυχίατρο.

Ο Νόμος 4478/2017 ορίζει επίσης το δικαίωμα των ανηλίκων να ζητούν από την εισαγγελία ή τις δικαστικές αρχές να ορίσουν έναν επιμελητή ανηλίκων για να ενεργήσει ως νόμιμος κηδεμόνας και να τους εκπροσωπήσει σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας εάν οι γονείς τους δεν μπορούν να ενεργήσουν ως νόμιμοι κηδεμόνες τους ή εάν είναι ασυνόδευτοι ανήλικοι ή είναι χωρισμένοι από την οικογένειά τους (άρθρο 69(7)).^[59]

Ο Νόμος επίσης προβλέπει την ίδρυση Αυτοτελών Γραφείων Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων, επίσης γνωστά ως “Σπίτια του Παιδιού.” Πέντε νέα Σπίτια του Παιδιού στις μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας (Αθήνα, Πειραιά, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο) είναι υπό κατασκευή. Σε αυτά τα ιδρύματα, τα ανήλικα θύματα λαμβάνουν εξειδικευμένη βοήθεια από τη στιγμή που καταγγέλουν την εγκληματική πράξη μέχρι την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας, με έμφαση στην προστασία τους και στην αποκατάσταση της βλάβης που προκαλείται από το έγκλημα. Συγκεκριμένα, τα Σπίτια του Παιδιού παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες για την εξέταση παιδιών ως μαρτύρων, και αυτών που είναι θύματα σεξουαλικών εγκλημάτων.^[60] Τα Σπίτια του Παιδιού είναι επιφορτισμένα με τη διενέργεια αξιολογήσεων των ατομικών αναγκών υπό συγκεκριμένες συνθήκες (που καθορίζονται στον **Νόμο 4478/2017** (άρθρο 74(1) γ, δ και ε) και παρέχουν γενικές υπηρεσίες υποστήριξης στα παιδιά θύματα (άρθρο 62).^[61] Αυτή η διαδικασία αξιολόγησης των ατομικών αναγκών των παιδιών προβλέφθηκε ήδη από το 2007 στο άρθρο 226α του **Κώδικα Ποινικής Δικονομίας**. Μια **Υπουργική Απόφαση (7320/2019, ΕτΚ 2238 / Β / 10-6-2019)** ρυθμίζει περαιτέρω τη λειτουργία των Σπιτιών του Παιδιού.

Γενικότερα, η ελληνική νομοθεσία καθορίζει πολυάριθμα ειδικά δικαιώματα για ανηλίκους κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Για παράδειγμα, ο **Κώδικας Ποινικής Δικονομίας** ορίζει ότι, εάν ένας ανήλικος είναι θύμα παραβίασης της προσωπικής ή σεξουαλικής

^[59] Ελλάδα – Τα δικαιώματα μου ως θύμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Δικαιοσύνης: https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-EL-maximizeMS-en.do?clang=en&idSubpage=5&member=1

^[60] Δράσεις της Γενικής Γραμματείας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τα παιδιά, τους πιο ευάλωτους πολίτες (Δράσεις της Γενικής Γραμματείας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για τα Παιδιά, τους πιο ευάλωτους πολίτες).

^[61] E-Protect (2019) ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ, South-East European Research Centre (SEERC) - Οδηγίες για την Ελλάδα διαθέσιμες στο <http://childprotect.eu/#/en/resources>

του ελευθερίας, εμπορίας ανθρώπων, σεξουαλικού τουρισμού, αρπαγής, απαγωγής ή σεξουαλικού εγκλήματος, έχει το δικαίωμα πρόσβασης στα σχετικά δικαστικά αρχεία, ακόμη και αν δεν έχει υποβάλει καταγγελία, και λήψης πληροφοριών σχετικά με το εάν ο δράστης έχει αφεθεί ελεύθερος (άρθρο 108). Απαιτεί επίσης η κατάθεση ενός ανήλικου θύματος να καταγράφεται κατά λέξη, συμπεριλαμβανομένων των ερωτήσεων που τους απευθύνονται, έτσι ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά τη διάρκεια περαιτέρω ποινικών διαδικασιών και, όπου είναι δυνατόν, η κατάθεση να καταγράφεται σε ηλεκτρονικό οπτικοακουστικό μέσο. Ορίζει ότι οι ανήλικοι μπορούν να έχουν τη βοήθεια ψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου όταν εξετάζονται ως μάρτυρες (Άρθρα 227 και 228) και ότι τα ανήλικα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης δεν εμφανίζονται στο δικαστήριο αλλά η κατάθεσή τους διαβάζεται κατά την ακροαματική διαδικασία (άρθρο 227). Ο **Νόμος 3500/2006** ορίζει ότι η κατάθεση ανηλίκων πρέπει επίσης να διαβάζεται σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, αντί να απαιτείται να κληθούν ως μάρτυρες κατά την ακροαματική διαδικασία, εκτός εάν το δικαστήριο το κρίνει απαραίτητο (άρθρο 19(2)). Το απόρρητο και η ταυτότητα των ανηλίκων θυμάτων πρέπει επίσης να προστατεύονται από οποιαδήποτε εμπλεκόμενη υπηρεσία και η επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων πρέπει πάντα να είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του **Νόμου 4624/2019**, ο οποίος ενσωμάτωσε στο εθνικό δίκαιο την Οδηγία 2016/680/EU του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επιπρόσθετα οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων (άρθρο 18 του Νόμου 2298/1995) είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου εποπτευόμενα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης τα οποία έχουν βασικό σκοπό να βοηθήσουν στην πρόληψη της θυματοποίησης των ανηλίκων και των νέων δραστήων παρέχοντας καταφύγιο, ψυχολογική υποστήριξη και υποστήριξη σε θέματα υγείας στους ανήλικους. Το 2019, το υπουργείο Δικαιοσύνης παρουσίασε ένα σχέδιο Νόμου για να συγχωνευτούν οι Εταιρίες σταδιακά σε ένα νομικό πρόσωπο με έδρα την Αθήνα, εποπτευόμενο από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, την Ελληνική Ένωση για την Προστασία των ανηλίκων. ^[62]

Υπάρχουν επίσης ειδικές υπηρεσίες και προγράμματα για την προστασία των παιδιών θυμάτων. Για παράδειγμα, υπάρχει ειδική υπηρεσία του Γραφείου του Ελληνικού Συνηγόρου του Πολίτη για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, ο Βοηθός Συνήγορος για τα δικαιώματα του Παιδιού (**Νόμος 3094/2003**). Αυτός είναι υπεύθυνος για τη διαμεσολάβηση μεταξύ πολιτών και δημόσιων υπηρεσιών, τοπικών αρχών και ιδιωτικών και δημόσιων οργανισμών, με σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων πολιτών, την καταπολέμηση της κακής διοίκησης, τη διασφάλιση του σεβασμού του Νόμου και « την υπεράσπιση και προώθηση των δικαιωμάτων των παιδιών».

Το Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο για την Αντιμετώπιση της Θυματοποίησης & της Εγκληματικότητας των Ανηλίκων (Κ.Ε.Σ.Α.Θ.Ε.Α.) είναι δημόσιος φορέας, υπεύθυνος για το συντονισμό των υπηρεσιών που παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες σε ανήλικα θύματα. Η **Υπουργική Απόφαση 49540/2011**,^[63] η οποία εκδόθηκε από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αναφέρει:

α) τη δημιουργία Ομάδων υποστήριξης ανηλίκων σε κάθε δήμο, στελεχωμένων από κοινωνικούς λειτουργούς, για το συντονισμό και τη συνεργασία στην προστασία των παιδιών και για την πρόληψη και αντιμετώπιση της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας ανηλίκων και β) τη δημιουργία ενός δικτύου με τον τίτλο ΟΡΕΣΤΗΣ, το οποίο θα ενσωματώνει και θα διασυνδέει τις υπηρεσίες των παραπάνω Υπουργείων που παρέχουν κοινωνική φροντίδα, υποστήριξη, αλληλεγγύη και προστασία σε ανήλικους που βρίσκονται σε κίνδυνο. Το δίκτυο θα περιλαμβάνει επίσης ιδιωτικούς φορείς, όπως το «Χαμόγελο του Παιδιού» που παρέχει καταφύγιο και άλλες ψυχοκοινωνικές υπηρεσίες σε ανήλικα θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή σεξουαλικής κακοποίησης.^[64]

Σύμφωνα με την **Υπουργική Απόφαση 49540/2011**, ανατέθηκε στο ΕΚΚΑ η πρόθεση του συντονισμού των υπηρεσιών περίθαλψης σε εθνικό επίπεδο και η ανάπτυξη ενός συστήματος σύνδεσης υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας.^[65]

^[62] Υπουργείο Δικαιοσύνης, Σχέδιο νόμου σχετικά με Μονάδες Φροντίδας Νέων και άλλες διατάξεις, διαθέσιμο σε: <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=10478>

^[63] Υπουργική Απόφαση αρ. 49540/2011, διαθέσιμη σε: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/7430233.pdf>

^[64] FRANET (2014) Υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων στην ΕΕ: Επισκόπηση και αξιολόγηση των δικαιωμάτων των θυμάτων στην πράξη στην Ελλάδα, διαθέσιμο σε: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/country-study-victim-support-services-el.pdf

^[65] Κ. Πανάγος (2018), ό. π.

Επιπλέον, παρέχεται νομική συνδρομή σε όσους είναι θύματα σοβαρών εγκλημάτων, ελληνικής ιθαγένειας ή υπήκοοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ή άλλης χώρας και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα, και έχουν ετήσια εισοδήματα κάτω των δύο τρίτων του χαμηλότερου ετήσιου εισοδήματος σύμφωνα με στη Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας (**Νόμος 3226/2004**). Παιδιά θύματα εγκλημάτων κατά της σεξουαλικής ελευθερίας δικαιούνται πλήρη πρόσβαση σε νομική συνδρομή τόσο κατά τη διάρκεια αστικών όσο και ποινικών διαδικασιών, ανεξάρτητα από τα άλλα κριτήρια που απαιτούνται στις γενικές διατάξεις του παρόντος Νόμου.^[66]

Είκοσι επτά δικηγορικοί σύλλογοι συνεργάζονται με τη Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων κατά την εφαρμογή του προγράμματος Νομική Βοήθεια για Νέους. Το πρόγραμμα χρηματοδοτείται από εθνικούς πόρους και συμπληρώνει το γενικό σύστημα νομικής βοήθειας.

Νέοι δικηγόροι ηλικίας κάτω των 35 ετών χειρίζονται τις υποθέσεις εκείνων που είναι επιλέξιμοι βάσει του προγράμματος και είναι ανήλικοι ή νέοι ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το όριο ηλικίας επεκτείνεται για άτομα ηλικίας έως 35 ετών. Η νομική συνδρομή σύμφωνα με αυτό το πρόγραμμα παρέχεται επίσης για εξωδικαστικές ενέργειες. Οι δικηγορικοί σύλλογοι ενθαρρύνονται να ενισχύσουν την εκπαίδευση και την ευαισθητοποίηση των μελών τους σχετικά με τις αρχές της προστασίας των θυμάτων, με ιδιαίτερη έμφαση στα θύματα με ειδικές ανάγκες προστασίας (**Νόμος 4478/2017**, άρθρο 70 (2 και 3)). Τέλος, νομική βοήθεια προσφέρεται επίσης, από υπηρεσίες και οργανισμούς υποστήριξης θυμάτων. Για παράδειγμα, παρέχεται νομική βοήθεια (συμβουλές και εκπροσώπηση) σε θύματα έμφυλης βίας από το Κέντρο Έρευνας για Γυναικεία Θέματα (ΔΙΟΤΙΜΑ) και σε θύματα εμπορίας από την μη κυβερνητική οργάνωση (ΜΚΟ) του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες.

^[66] E-protect (2019) Έκθεση ανά χώρα για την μεταφορά της Οδηγίας των θυμάτων στην Ελλάδα, διαθέσιμη σε: <http://api.childprotect.eu/media/5c6a60307b292.pdf>



6. Έρευνα και εκπαίδευση στην αποκαταστική δικαιοσύνη και τα παιδιά θύματα

Αυτό το κεφάλαιο περιγράφει μερικά από τα πρόσφατα ερευνητικά προγράμματα που έχουν αναληφθεί με ιδιαίτερη έμφαση στα θύματα παιδιών και στην ΑΔ. Αρκετά από τα έργα περιλάμβαναν επίσης πρωτοβουλίες κατάρτισης για επαγγελματίες που ασχολούνται με την προστασία των παιδιών.

E-PROTECT ΚΑΙ E-PROTECT II (2019-2022)

Το έργο E-PROTECT^[67] υλοποιείται από πέντε οργανισμούς σε πέντε κράτη μέλη της ΕΕ (Αυστρία, Βουλγαρία, Ελλάδα, Ιταλία και Ρουμανία) και συντονίζεται από το Ίδρυμα Νόμου και Διαδικτύου.^[68] Ένας από τους κύριους στόχους του έργου είναι η ενίσχυση της συνολικής ευαισθητοποίησης για τα δικαιώματα των παιδιών και η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ της μεγάλης ποικιλίας επαγγελματιών που ασχολούνται με παιδιά θύματα και συχνά αποτελούν το πρώτο σημείο επαφής μαζί τους.^[69] Άλλες πτυχές του έργου περιλαμβάνουν την ανάπτυξη μεθοδολογίας για την αξιολόγηση των αναγκών κάθε παιδιού που θα προσαρμόζεται στις μεμονωμένες περιπτώσεις παιδιών θυμάτων, και την δημιουργία διαδικτυακής πλατφόρμας για την παροχή λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με την πρακτική εφαρμογή της Οδηγίας για τα θύματα και την ενσωμάτωσή της σε εθνικούς κανόνες για τα δικαιώματα των παιδιών. Η πλατφόρμα φιλοξενεί επίσης στοχευμένες διαδικτυακές εκδηλώσεις.

Το E-PROTECT II ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2020 και έχει σχεδιαστεί για την ανάπτυξη και επέκταση των αποτελεσμάτων του E-PROTECT. Αυτό το έργο θα προσφέρει περαιτέρω ανάπτυξη ικανοτήτων για τους επαγγελματίες παιδικής προστασίας και θα βελτιώσει τη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων αρχών που ασχολούνται με παιδιά θύματα, εστιάζοντας στην πρακτική εφαρμογή της ατομικής και διεπιστημονικής αξιολόγησης στην καθημερινή τους εργασία.

PROTASIS (2018)

Το έργο PROTASIS υλοποιείται από μια κοινοπραξία έξι οργανισμών, με επικεφαλής τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Δημοσίου Δικαίου (EPLO) και υποστηρίζεται από τρεις συνεργάτες. Ο κύριος στόχος του έργου είναι να συμβάλει στην ανάπτυξη ενός περιβάλλοντος φιλικού προς τα θύματα κατά τη διάρκεια της αλληλεπίδρασης των θυμάτων με την αστυνομία. Επιδιώκει να διασφαλίσει ότι τα θύματα θα αντιμετωπίζονται με σεβασμό και ευαισθησία βελτιώνοντας και ενισχύοντας τις δεξιότητες επικοινωνίας και τις γνώσεις των αστυνομικών σχετικά με τον τρόπο αλληλεπίδρασης με αυτά.^[70] Η εκπαίδευση διοργανώθηκε από τον EPLO σε συνεργασία με το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας. Πέντε εκπαιδευτικά σεμινάρια διενεργήθηκαν στο πλαίσιο του έργου: ένα για δικαστές και εισαγγελείς, ένα άλλο για επιμελητές ανηλίκων και τρία για αστυνομικούς.^[71]

^[67] Το έργο υλοποιήθηκε με την υποστήριξη του Προγράμματος Δικαιοσύνης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής βάσει της συμφωνίας επιχορήγησης Αρ. 760270.

^[68] <https://www.seerc.org/new/component/entities/?view=project&layout=details&id=67>

^[69] E-Protect Project, <http://childprotect.eu/#/en/dp/11/project>

^[70] E-Protect Project, <https://protasis-project.eu/project-description/>

^[71] Τα σεμινάρια διεξήχθησαν από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας και Τοπικής Διοίκησης (ΕΚΔΤΑ) στο πλαίσιο της Συμφωνίας-Συνεργασίας μεταξύ του ΕΚΔΤΑ, του Συνδέσμου Επιμελητών Ανηλίκων στην Ελλάδα και του Εργαστηρίου Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης & Διαμεσολάβησης του Πάντειου

Στόχος των δύο πρώτων σεμιναρίων ήταν η ευαισθητοποίηση και η ενημέρωση των συμμετεχόντων σχετικά με την εφαρμογή αποκαταστατικών πρακτικών ως μέτρου αναμόρφωσης για τους ανήλικους δράστες.^[72] Ο στόχος των σεμιναρίων για τους αστυνομικούς ήταν να παρέχει εξειδικευμένη εκπαίδευση σχετικά με τις ανάγκες των θυμάτων βίας, ιδίως των γυναικών και των παιδιών θυμάτων ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας.^[73]

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΕ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΝΔΟΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΒΙΑΣ (2015)

Το έργο «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, Παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών για την αύξηση της αμοιβαίας κατανόησης και της ευαισθητοποίησης σχετικά με συγκεκριμένες ανάγκες προστασίας (JUST/2013/JPEN/AG/5487)», χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και συντονίστηκε από το Verwey Jonker Institute. Η Αυστρία, η Δανία, η Ελλάδα, η Φινλανδία, οι Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία & Ουαλία) ήταν οι χώρες εταίροι σε αυτό το έργο με τη συνεργασία του Ευρωπαϊκού Φόρουμ για την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη (EFRJ). Το έργο επικεντρώθηκε στον τρόπο χρήσης της ΑΔ σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ή πράξεις βίας κατά συντρόφων. Ο στόχος ήταν να εντοπιστούν τα υπάρχοντα κενά γνώσεων και έρευνας, αλλά επίσης να επισημανθούν οι κίνδυνοι και οι δυνατότητες χρήσης της ΑΔ (ιδίως της διαμεσολάβησης θύματος - δράστη) σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας. Στο πλαίσιο του έργου αναπτύχθηκαν και δημοσιεύθηκαν δύο συγκριτικές εκθέσεις και ένας οδηγός για τους επαγγελματίες^[74] ενώ διερευνήθηκε επίσης ο ρόλος των παιδιών ως θυμάτων ή εμπλεκόμενων μερών σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας.

ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (2012)

Αυτό το διακρατικό διετές έργο επεδίωξε να διευκολύνει την εφαρμογή των διατάξεων της οδηγίας για τα θύματα που αφορούσαν στην ΑΔ. Το έργο πραγματοποιήθηκε

σε πέντε συμμετέχουσες χώρες μέσω της συνεργασίας πέντε οργανισμών. Στην Ελλάδα, διενεργήθηκε από τον ΕΠΛΟ.^[75] Το έργο Αποκαταστατική Δικαιοσύνη στην Ευρώπη δημιούργησε μια βάση δεδομένων που χρησιμοποιήθηκε για:

- 1) την ανάπτυξη, πιλοτική εφαρμογή και εφαρμογή πρωτοκόλλων και κατευθυντήριων γραμμών για την παροχή ΑΔ προς το συμφέρον του θύματος και του δράστη με στόχο τη βελτίωση συνεπή εφαρμογή ελάχιστων εγγυήσεων σε ολόκληρη την Ευρώπη για τα θύματα που συμμετέχουν σε υπηρεσίες ΑΔ,
- 2) την ανάπτυξη, πιλοτική εφαρμογή και υλοποίηση εκπαιδευτικού υλικού και προγραμμάτων για θύματα και επαγγελματίες (για παράδειγμα, προσωπικό φυλακών και επιμελητές, αστυνομία, εισαγγελείς και εργαζόμενοι στην υποστήριξη θυμάτων) με στόχο τη βελτίωση των δεξιοτήτων και των γνώσεων τους σχετικά με τον τρόπο αντιμετώπισης και αλληλεπίδρασης με τα θύματα και
- 3) την ανάπτυξη, πιλοτική εφαρμογή και καθοδήγηση στη χρήση βέλτιστων πρακτικών που θα ενισχύσουν την πολυ-αντιπροσωπευτική, διατομεακή συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών ΑΔ / θυμάτων και των εθνικών υπηρεσιών, με στόχο την ελαχιστοποίηση των κινδύνων δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης κατά την αλληλεπίδραση με τα θύματα.

AGIS 3 (2006)

Το πρότζεκτ AGIS 3 ξεκίνησε το 2006 και υλοποιήθηκε με την οικονομική υποστήριξη του προγράμματος AGIS Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Γενική Διεύθυνση Δικαιοσύνης, Ελευθερίας και Ασφάλειας. Με συντονιστικό φορέα το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη, το έργο επικεντρώθηκε στην εφαρμογή αποκαταστατικών προσεγγίσεων στην Τουρκία, την Ισπανία, την Πορτογαλία, τη Μάλτα, την Ιταλία, την Ελλάδα, τη Γαλλία και το Βέλγιο με τη συμμετοχή εμπειρογνομώνων από αυτές τις χώρες. Ο γενικός στόχος του έργου ήταν να εξασφαλιστεί η αποτελεσματική υποστήριξη για την ανάπτυξη της ΑΔ στο νότο της Ευρώπης και να διεξαχθεί έρευνα σχετικά με τον πιθανό ρόλο της ΕΕ στην περαιτέρω ανάπτυξη της ΑΔ σε ολόκληρη την ΕΕ.^[76]

Πανεπιστημίου Πολιτικών και Κοινωνικών Επιστημών.

^[72] <https://protasis-project.eu/protasis-judicial-authorities-greece/>

^[73] <https://protasis-project.eu/training-greece/>

^[74] Η πρώτη συγκριτική έκθεση είναι διαθέσιμη σε: https://www.verwey-jonker.nl/doc/2015/7388_restorative%20justice%20in%20cases%20of%20domestic%20violence.pdf, η δεύτερη διαθέσιμη σε: https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/7388_Restorative_Justice_Comparative_report_II_final-1.pdf & ο οδηγός για τους επαγγελματίες είναι διαθέσιμος σε: https://www.verwey-jonker.nl/doc/2016/Restorative%20Justice%20and%20Domestic%20Violence_7388_def.pdf

^[75] <http://www.iars.org.uk/online/restorative-justice-in-europe-safeguarding-victims-empowering-professionals/>

^[76] <https://www.euforumrj.org/en/agis-3-restorative-justice-agenda-europe-2006-2008>



7. Έρευνα

A. Μεθοδολογία

Ο στόχος αυτής της μελέτης ήταν να αποτυπώσει τις βέλτιστες πρακτικές και τα τρέχοντα κενά σε ότι αφορά την εφαρμογή ΑΔ σε υποθέσεις που εμπλέκονται παιδιά, με έμφαση τόσο στα θύματα όσο και στους ανήλικους παραβάτες, στην Ελλάδα.

Η έρευνα χρησιμοποίησε μια ποιοτική μεθοδολογία με ημι-δομημένες συνεντεύξεις. Πραγματοποιήθηκαν 22 διαβουλεύσεις με επαγγελματίες και επιπλέον δύο με τη Συμβουλευτική Επιτροπή Παιδιών (ΣΕΠ) που ιδρύθηκε στο πλαίσιο του i-RESTORE.^[77] Η ΣΕΠ αποτελείται από 8 παιδιά ηλικίας από 14 έως 17 ετών, τα οποία προέρχονται από διαφορετικά πολιτιστικά περιβάλλοντα και έχουν εκδηλώσει έντονο ενδιαφέρον για ζητήματα παιδικής δικαιοσύνης.

Στο πλαίσιο της έρευνας, αναπτύχθηκαν τα παρακάτω εργαλεία συνεντεύξεων:

- Εργαλείο συνέντευξης για τους υπεύθυνους χάραξης

πολιτικής: αυτό επικεντρώθηκε σε πρωτοβουλίες / πολιτικές για την ΑΔ / παιδιών θυμάτων, προκλήσεις στη χρήση ΑΔ, βέλτιστες πρακτικές και ευκαιρίες κατάρτισης,

- Εργαλείο συνέντευξης για επαγγελματίες: αυτό επικεντρώθηκε σε δραστηριότητες που υιοθετήθηκαν σχετικά με την ΑΔ / παιδιών θυμάτων, προκλήσεις στη χρήση ΑΔ, βέλτιστες πρακτικές και ευκαιρίες κατάρτισης,
- Εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε με την ΣΕΠ η οποία ανέλυσε το βίντεο The Woolf Within: αυτό επικεντρώθηκε στη γνώση σχετικά με την ΑΔ, τις ανάγκες των μερών που βρίσκονται σε διένεξη και τα οφέλη και τις προκλήσεις της ΑΔ, και
- Εργαλείο συνέντευξης περιπτωσιολογικής μελέτης που χρησιμοποιήθηκε με την ΣΕΠ: αυτό επικεντρώθηκε στις ανάγκες των μερών που βρίσκονται σε διένεξη και στα οφέλη και τις προκλήσεις της ΑΔ.

^[77] Η Συμβουλευτική Επιτροπή Παιδιών (ΣΕΠ) είναι μια ομάδα από 8 παιδιά ηλικίας ανάμεσα στα 14 και στα 17 που ιδρύθηκε στο πλαίσιο του i-RESTORE, από το Terre des hommes Hellas. Ο κύριος ρόλος της ΣΕΠ είναι να συνεισφέρει ιδέες και να συμβουλεύει τους εταίρους υλοποίησης του έργου σχετικά με την ανάπτυξη όλων των δραστηριοτήτων και εργαλείων. Η ΣΕΠ θα συμμετάσχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα και εργαστήρια ως μέρος του έργου και θα αναπτύξει υλικό ευαισθητοποίησης και υποστήριξης για παιδιά, νέους και το ευρύ κοινό.

Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν μεταξύ τέλους Φεβρουαρίου 2020 και τέλους Απριλίου 2020 από συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με 13 επαγγελματίες, 9 υπεύθυνους χάραξης πολιτικής και μια ομάδα παιδιών (βλ. Παράρτημα 1). Έξι συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης και οι υπόλοιπες πραγματοποιήθηκαν μέσω Skype (επτά), μέσω τηλεφώνου (εννέα) ή μέσω email (μία). Οι συνεντεύξεις διενεργήθηκαν από τρεις διαφορετικούς ερευνητές.

Αρχικά, είχαν προγραμματιστεί επιπλέον συνεντεύξεις, οι οποίες ωστόσο, ακυρώθηκαν για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένης της πανδημίας COVID-19 και των μέτρων που ελήφθησαν από την ελληνική κυβέρνηση για να ανταποκριθεί σε αυτήν. Τρεις υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής που έδωσαν συνέντευξη ως επαγγελματίες συμπεριλήφθηκαν στην κατηγορία των υπευθύνων χάραξης πολιτικής μετά από ανάλυση της φύσης και του στόχου της εργασίας τους. Οι περισσότεροι από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής που έδωσαν συνέντευξη ήταν ακαδημαϊκοί, διότι στην τρέχουσα κατάσταση δεν ήταν δυνατόν να συμπεριληφθούν ορισμένοι φορείς και υπεύθυνοι από τον δημόσιο τομέα, όπως οι εισαγγελείς ανηλίκων, η νομική βοήθεια για νέους και εκπρόσωποι του Υπουργείου Δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων οι οποίοι είχαν προηγουμένως συμφωνήσει να συμμετάσχουν.

Παρόμοια προβλήματα παρουσιάστηκαν κατά την προσπάθεια δημιουργίας ομάδας στοχευμένης συζήτησης με παιδιά θύματα. Κατά την προσπάθεια οργάνωσης των συναντήσεων, επεβλήθη στη χώρα απαγόρευση κυκλοφορίας^[78] και κατέστη προφανές ότι δεν θα ήταν δυνατόν να υλοποιηθεί το συγκεκριμένο σχέδιο δια ζώσης. Η διαδικτυακή υλοποίηση της συνάντησης με τα παιδιά εξετάστηκε ως εναλλακτική λύση αλλά απορρίφθηκε για λόγους δεοντολογίας.

Η ανάλυση δεδομένων χωρίστηκε σε πέντε τομείς για κάθε υπεύθυνο χάραξης πολιτικής και επαγγελματία: δουλεύοντας με παιδιά θύματα / στοιχεία ΑΔ, προκλήσεις όταν εργάζεσαι με παιδιά, βέλτιστες πρακτικές όταν εργάζεσαι με παιδιά, εκπαίδευση, και διαφορές όταν εργάζεσαι με παιδιά. Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τα παιδιά αναλύθηκαν σε μία μόνο κατηγορία:

απόψεις παιδιών για την ΑΔ, συμπεριλαμβανομένων διαφορετικών πτυχών όπως η γνώση της ΑΔ και τα οφέλη και οι κίνδυνοι της ΑΔ .

Η μελέτη σχεδιάστηκε ώστε να πραγματοποιηθεί εντός 28 ημερών και ως εκ τούτου δεν είναι ούτε λεπτομερής εξέταση ούτε εξαντλητική περιγραφή των πρακτικών αποκαταστατικής δικαιοσύνης σε περιπτώσεις παιδιών θυμάτων. Ωστόσο, επιτυγχάνει μία επισκόπηση της τρέχουσας κατάστασης σε ότι αφορά την συνεργασία με παιδιά και τη χρήση αποκαταστατικών πρακτικών.

B. Ευρήματα

1. Υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής

1.1. Δουλεύοντας με παιδιά θύματα/στοιχεία αποκαταστατικής δικαιοσύνης

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής που εργάζονται κυρίως στα σχολεία, εστιάζουν τις προσπάθειές τους σε εναλλακτικούς τρόπους αντιμετώπισης του εκφοβισμού και της σχολικής βίας με μια αποκαταστατική προσέγγιση. Για παράδειγμα, η Γενική Διευθύντ^[79] του Κέντρου Κοινωνικής Δράσης και Καινοτομίας (ΚΜΟΠ)^[80] αναφέρθηκε σε 2 πρότζεκτ που πραγματοποιούνταν εκείνο τον καιρό. Το πρώτο, που υλοποιείται σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, είναι το Live Without Bullying, μια εφαρμογή για κινητά που επιτρέπει σε παιδιά ηλικίας 13 έως 18 ετών, εκπαιδευτικούς και γονείς να λαμβάνουν συμβουλευτική καθοδήγηση. Το δεύτερο, «Η τάξη μου χωρίς εκφοβισμό», επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να αποκτήσουν γνώσεις σχετικά με τις βέλτιστες πρακτικές που μπορούν να εφαρμοστούν εντός της τάξης. Επιπλέον, ένας εμπειρογνώμονας από το σχολικό δίκτυο για τη σχολική διαμεσολάβηση έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο σχολικής διαμεσολάβησης^[81] για την αντιμετώπιση της σχολικής βίας.

Η ειδική του ΚΜΟΠ^[82] τόνισε ότι κατά τη χάραξη πολιτικών, είναι σημαντικό να επισημαίνεται ότι τα παιδιά σε συγκεκριμένες περιοχές της Ελλάδας έχουν διαφορετικές ανάγκες. Όπως επεσήμανε, «τα παιδιά και οι έφηβοι στον Ασπρόπυργο έχουν διαφορετικές ανάγκες

^[78] Σε σχέση με την πανδημία COVID-19.

^[79] Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΠ.

^[80] <https://www.kmop.gr/>

^[81] Θεόδωρος Θάνος, Αναπλ. Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Δίκτυο Σχολείων για τη Σχολική Διαμεσολάβηση.

σε σύγκριση με τα παιδιά και τους εφήβους που ζουν στο Μαρούσι».

Οι παρεμβάσεις της Βοηθού Συνηγόρου για τα Δικαιώματα των Παιδιών καλύπτουν ολόκληρο το φάσμα της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, όπως η σύνταξη εκθέσεων για θέματα που σχετίζονται με τη γονική μέριμνα, την παραβατικότητα ανηλίκων και τη σχολική βία. Οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στις αναφορές είτε συλλέγονται από διάφορες πηγές στο πεδίο είτε παρέχονται από οργανισμούς που εργάζονται στο πεδίο. Η Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα των Παιδιών συνεργάζεται επίσης με τα σχολεία, ενισχύοντας ομάδες εφήβων συμβούλων για την υποστήριξη των δικαιωμάτων των παιδιών.

Δύο από τους ειδικούς που εργάζονται με παιδιά^[83] ανέφεραν ότι εργάζονται σε υποθέσεις παιδιών προσφύγων αλλά και σε υποθέσεις κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Η μία εξ αυτών^[84] έχει συμμετάσχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα σε κλειστά κέντρα κράτησης (Βόλος και Αυλώνας), ενώ ο άλλος^[85] έχει συνεργαστεί με την αστυνομία και με κοινωνικές υπηρεσίες δήμων για την αντιμετώπιση της κακοποίησης και της παραμέλησης παιδιών. Ωστόσο, καμία από τις παρεμβάσεις στις οποίες εμπλέκονται δεν αποτελεί μέρος μιας σαφώς καθορισμένης προσέγγισης ΑΔ.

Η Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών, ΕΠΑΑ, παρεμβαίνει για την πρόληψη της παραβατικότητας ανηλίκων κατόπιν αιτήματος από τον Εισαγγελέα ανηλίκων ή τα δικαστήρια ανηλίκων και συνεργάζεται επίσης με παιδιά που αντιμετωπίζουν προβλήματα μέσα στις οικογένειές τους και είναι αναγκαίο να απομακρυνθούν από αυτές. Ωστόσο, τέτοιες παρεμβάσεις σχετίζονται κυρίως με την παροχή κατάλληλων υπηρεσιών για παιδιά, όπως η κοινωνική εργασία και η ψυχολογική συμβουλευτική, και δεν περιέχουν στοιχεία ΑΔ.

Τα πανεπιστήμια στην Ελλάδα έχουν σημαντική επιρροή όσον αφορά τις αποκαταστατικές πρακτικές

σε περιπτώσεις που σχετίζονται με παιδιά. Η ιδρύτρια και διευθύντρια του Εργαστηρίου Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης και Διαμεσολάβησης του Παντείου Πανεπιστημίου^[86] ασχολείται με την πολιτική προώθησης και την πρακτική εφαρμογή ΑΔ τα τελευταία δέκα χρόνια. Το εργαστήριο του πανεπιστημίου έχει εκπαιδεύσει 90 επιμελητές ανηλίκων στην ΑΔ, με έμφαση στη διαμεσολάβηση παιδιών θυμάτων - δραστών. Το Εργαστήριο έχει επίσης εκπαιδεύσει δικαστές και εισαγγελείς ανηλίκων σε αυτό το θέμα. Το εργαστήριο έχει προγραμματίσει και πρόκειται να πραγματοποιήσει μια νέα σειρά εκπαιδευτικών συνεδριών για επαγγελματίες που εργάζονται με παιδιά θύματα κατά τη διάρκεια ποινικών δικών. Η καθηγήτρια τόνισε ότι η ΑΔ βρίσκεται στην ατζέντα των διαφόρων υπουργείων από το 2012, όπως για παράδειγμα της Κεντρικής Επιστημονικής Επιτροπής του Υπουργείου Παιδείας για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση του Εκφοβισμού.

Μία άλλη ειδικός^[87] από το Πάντειο Πανεπιστήμιο είναι υπεύθυνη για το εγχειρίδιο *Σχολική Βία & Οδηγός Διαχείρισης Περιστατικών Εκφοβισμού* και, μαζί με την καθηγήτρια Βασιλική Αρτινοπούλου, επιμελήθηκαν τον *Ευρωπαϊκό Οδηγό καλών πρακτικών κατά του εκφοβισμού*. Και οι δύο αυτοί οδηγοί περιλαμβάνουν στοιχεία διαμεσολάβησης ως μια μορφή αντιμετώπισης της βίας και του εκφοβισμού στα σχολεία.

Μία άλλη ακαδημαϊκός από το Πανεπιστήμιο Κρήτης^[88] συμμετείχε στο ΚΕΣΑΘΕΑ και στο Κεντρικό Επιστημονικό Συμβούλιο Φυλακών (ΚΕΣΦ). Αυτά τα συμβούλια είναι κατά κύριο λόγο υπεύθυνα για την ανάπτυξη πολιτικών και συστάσεων για την αντιμετώπιση τόσο της νεανικής εγκληματικότητας όσο και της θυματοποίησης και λειτουργούν εντός του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

1.2. Εργασία με παιδιά: οι προκλήσεις

Όταν αναφερόμαστε στο σχολικό σύστημα, μια πρόκληση που αναφέρθηκε από την ειδική του ΚΜΟΠ^[89] είναι ότι τα παιδιά δεν γνωρίζουν τα δικαιώματά τους. Επιπλέον, η σχολική διαμεσολάβηση δεν εφαρμόζεται με

^[82] Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΠ.

^[83] Ευθυμία Δούσση, Δικηγόρος, ΜΚΟ HIAS Greece, και Παιδοψυχολόγος, μέλος του εργαστηρίου Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης.

^[84] Ευθυμία Δούσση, Δικηγόρος, ΜΚΟ HIAS Greece.

^[85] Παιδοψυχολόγος, Μέλος του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση».

^[86] Βασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο

^[87] Ηρώ Μιχαήλ, Ψυχολόγος, Εγκληματολόγος, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Υποψήφια Διδάκτωρ-Πάντειο Πανεπιστήμιο.

^[88] Όλγα Θεμελή, Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

συστηματικό τρόπο, όπως δηλώνεται από τον ειδικό από το Σχολικό Δίκτυο για τη Σχολική Διαμεσολάβηση,^[90] και κατά την εφαρμογή της διαμεσολάβησης, οι εκπαιδευτικοί **δεν τηρούν αρχεία αυτής της διαδικασίας**. Σημείωσε επίσης ότι είναι σημαντικό να αξιολογηθεί το σύνολο της διαδικασίας διαμεσολάβησης και όχι μόνο μεμονωμένα η κάθε συνάντηση. Η διαμεσολάβηση πρέπει επίσης να περιλαμβάνει την κοινότητα, κάτι το οποίο προς το παρόν δεν συμβαίνει. Μια άλλη πρόκληση που έθεσε ο εμπειρογνώμονας είναι ότι οι **εκπαιδευτικοί**, ακόμη και μετά την εκπαίδευσή τους στη διαμεσολάβηση, **δεν αισθάνονταν άνετα** να συζητήσουν με τους διευθυντές την εφαρμογή της εκπαίδευσής τους και της διαδικασίας διαμεσολάβησης. Επιπλέον, δεδομένου ότι η διαμεσολάβηση που παρέχεται στα σχολεία είναι ως επί το πλείστον ομότιμη διαμεσολάβηση, πολλοί δάσκαλοι φάνηκαν να πιστεύουν ότι **οι μαθητές δεν είναι σε θέση να επιλύσουν τις διενέξεις μόνοι τους**.

Μια άλλη πρόκληση αφορά **σε συστημικές και πρακτικές ανησυχίες**. Η Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα των Παιδιών^[91] σημείωσε ότι η ομότιμη διαμεσολάβηση που εφαρμόζεται επί του παρόντος στο ελληνικό σχολικό σύστημα πρέπει να έχει την υποστήριξη εκπαιδευμένων ενηλίκων και να προωθείται ευρέως προκειμένου να αποφευχθούν προβλήματα (όπως η κατάχρηση εξουσίας από τους ανήλικους διαμεσολαβητές ή η επαναθυματοποίηση). Άλλα συστημικά ζητήματα που εγείρουν ανησυχία είναι η αύξηση του αριθμού των παιδιών που βρίσκονται υπό κράτηση, οι μακρές λίστες αναμονής στα κέντρα ψυχικής υγείας, που καθιστούν δύσκολη την πρόσβαση των παιδιών σε θεραπεία, η έλλειψη ειδικών σε επίπεδο κοινότητας όπου να μπορούν να απευθυνθούν τα παιδιά για βοήθεια και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι επιμελητές ανηλίκων κατά την εργασία τους με ανήλικους παραβάτες.

Μια σημαντική δυσκολία στην οποία επίσης αναφέρθηκε ήταν **η έλλειψη πρωτοκόλλων** για τους κοινωνικούς λειτουργούς των δήμων που θα τους επέτρεπαν να χρησιμοποιούν τις κατάλληλες προσεγγίσεις όταν ασχολούνται με υποθέσεις που αφορούν παιδιά, σημειώνοντας, για παράδειγμα, ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν θα θεωρήσουν απαραίτητο ούτε να έρθουν σε επαφή με το παιδί και

να συζητήσουν την κατάσταση μαζί του ως μέρος της διαδικασίας αξιολόγησης που πραγματοποιούν. Αυτή η ανησυχία τονίστηκε επίσης και από άλλους επαγγελματίες που έδωσαν συνέντευξη. Υπογραμμίστηκε επίσης **η ανάγκη προστασίας των οικογενειών σε θεσμικό επίπεδο** πριν από οποιαδήποτε προσπάθεια επέμβασης ΑΔ ή διαμεσολάβησης. Για παράδειγμα, οι οικονομικά ευάλωτες οικογένειες αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα ζητήματα όσον αφορά την επαφή με το δικαστικό σύστημα.

Για το ζήτημα της έλλειψης πρωτοκόλλων ένας ειδικός^[92] πρόσθεσε ότι υπάρχει **έλλειψη συντονισμού μεταξύ των διαφορετικών φορέων** όταν εργάζονται με παιδιά. Για παράδειγμα, κανένας κυβερνητικός οργανισμός ή θεσμός δεν συντονίζει τις υπηρεσίες και δεν συλλέγει δεδομένα σε περιπτώσεις κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών. Ο Νόμος για την ενδοοικογενειακή βία από την άλλη, περιλαμβάνει διαδικασίες ΑΔ, αλλά αυτές δεν μπορούν να εφαρμοστούν επειδή δεν υπάρχουν επαρκείς υπηρεσίες για να στηρίξουν τις σχετικές διαδικασίες. Προς το παρόν δεν υπάρχει υπηρεσία που να έρχεται σε επαφή με τους δράστες και, ως εκ τούτου, δεν εφαρμόζονται πτυχές του Νόμου που ασχολείται με την ΑΔ και την θεραπεία για τους δράστες. Ο ειδικός τόνισε επίσης ότι το διαζύγιο αποτελεί μείζον ζήτημα. Τα παιδιά μπορούν να είναι έμμεσα θύματα σε μια σύγκρουση στο πλαίσιο της οποίας παραβιάζονται τα δικαιώματά τους και παραμελούνται οι ανάγκες τους. Ωστόσο, η διαμεσολάβηση δεν προωθείται σε τέτοιες περιπτώσεις. Έθεσε επίσης ως σημαντικό θέμα την **τιμωρητική θεσμική προσέγγιση** που υιοθετείται σχετικά με τη παιδική κακοποίηση από γονέα. Δεν καταβάλλεται προσπάθεια για να αντιμετωπιστεί αυτό που έχει συμβεί και το κακοποιημένο παιδί συνήθως απομακρύνεται από το περιβάλλον του χωρίς καμία προετοιμασία, γεγονός που προκαλεί σύγχυση και αίσθηση ενοχής, καθώς τα παιδιά πιστεύουν ότι εφόσον απομακρύνονται από το σπίτι τους, πρέπει να έχουν κάνει κάτι κακό

Η νομική σύμβουλος από την ΜΚΟ HIAS^[93] σημείωσε ότι διάφορα παιδιά θύματα **αντιμετωπίζονται διαφορετικά**. Για παράδειγμα, τα παιδιά θύματα που είναι πρόσφυγες παραβλέπονται από το δικαστικό

[89] Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΡ.

[90] Θεόδωρος Θάνος, Αναπλ. Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Δίκτυο Σχολείων για τη Σχολική Διαμεσολάβηση.

[91] Θεώνη Κουφονικολάκου, Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα των Παιδιών.

[92] Παιδοψυχολόγος, Μέλος του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση».

σύστημα και τα παιδιά με προβλήματα ψυχικής υγείας δεν λαμβάνουν εξειδικευμένη θεραπεία. Παρατήρησε επίσης ότι τόσο οι δικαστές όσο και οι εισαγγελείς δεν ξέρουν πώς να συνεργάζονται κατάλληλα με παιδιά.

Η επικεφαλής της κοινωνικής υπηρεσίας της ΕΠΑΑ έθεσε επίσης το θέμα της **δυσκολίας συντονισμού με τα σχολεία**.^[94] Παρατήρησε ότι τα σχολεία δεν φαίνεται να είναι σε θέση να ενσωματώσουν παιδιά που παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά. Υπάρχει η προσδοκία ότι το ζήτημα της συμπεριφοράς πρέπει να αντιμετωπίζεται από τους γονείς και δεν υπάρχει πρόβλεψη στα σχολεία όταν αυτό δεν συμβαίνει, με αποτέλεσμα την αποβολή των παιδιών. Δήλωσε ότι πιστεύει πως τα σχολεία δεν είναι εξειδικευμένα στον τομέα των παραβατικών ανηλίκων ή της κακοποίησης παιδιών και δεν γνωρίζουν πώς να παρέχουν επαρκή υποστήριξη σε αυτά τα παιδιά ή να συντονίζονται με τις κοινωνικές υπηρεσίες σχετικά.

Ένα άλλο ζήτημα που τόνισε η ειδική της ΕΠΑΑ ήταν ότι δεν υπάρχει καμία λειτουργική κοινωνική δομή στην Ελλάδα που να αναγνωρίζει εγκαίρως ότι ένα παιδί μπορεί να κινδυνεύει ώστε να παρεμβαίνει άμεσα. Δήλωσε ότι η εφαρμογή μέτρων αποκατάστασης θα πρέπει να είναι πιο περιορισμένη όταν αφορά ανηλίκους που είναι κατ'επανάληψη παραβάτες, καθώς η συμπεριφορά τους δείχνει ότι δεν είναι σε θέση να αναλάβουν την ευθύνη για τις ενέργειές τους, γεγονός που με τη σειρά του θέτει εκ νέου το θύμα σε κίνδυνο.

Οι ειδικοί έθεσαν επίσης το ζήτημα της **μη ακρόασης των φωνών των παιδιών** και σημείωσαν ότι ενώ πολλοί επαγγελματίες έχουν εκπαιδευτεί να εργάζονται με παιδιά, αυτό δεν είναι αρκετό και ότι απαιτείται συνεχής εκπαίδευση σε θέματα ΑΔ και δικαιωμάτων των παιδιών. Παρατήρησαν επίσης την έλλειψη αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ των ενδιαφερομένων και το έλλειμμα όσον αφορά την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας για τα θύματα, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των παιδιών θυμάτων.

Μερικοί από τους ειδικούς εξέφρασαν **επιφυλάξεις σχετικά με την εφαρμογή της ΑΔ** σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης λόγω της ανισορροπίας των δυνάμεων που υπάρχει. Τόνισαν επίσης ότι υπάρχει αντίσταση σε ορισμένους επαγγελματίες, όπως οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι ψυχολόγοι, ως προς την εκπαίδευση σε εναλλακτικές μεθόδους συνεργασίας με παιδιά, καθώς έχουν ήδη εκπαιδευτεί σε διαπροσωπικές δεξιότητες και δεν αντιλαμβάνονται πως η διαμεσολάβηση θα μπορούσε να είναι επωφελής για την δουλειά τους.

Επιπλέον, οι αστυνομικοί, οι οποίοι στην πράξη εφαρμόζουν άτυπες προσπάθειες διαμεσολάβησης, δεν εκπαιδεύονται συστηματικά και επαρκώς στην ΑΔ. Μία από τους ειδικούς τόνισε^[95] ότι ενώ σε γενικές γραμμές η ΑΔ χρησιμοποιείται από επιμελητές ανηλίκων, οι επαγγελματίες που χρησιμοποιούν τέτοιες πρακτικές δεν έχουν μελετήσει αντικειμενικά σε βάθος το θέμα. Μία άλλη ειδικός^[96] ανέφερε επίσης την αντίσταση από ορισμένους δικαστές οι οποίοι μπορεί να υποτιμούν άλλους επαγγελματίες, όπως οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Συνέχισε λέγοντας ότι το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έχει δημιουργηθεί από ενήλικες για ενήλικες και αυτό που οι περισσότεροι επαγγελματίες δεν αντιλαμβάνονται είναι ότι κάθε περίπτωση είναι διαφορετική και ξεχωριστή, με την έννοια ότι κάθε παιδί είναι διαφορετικό και επηρεάζεται διαφορετικά από το σύστημα.

1.3. Βέλτιστες πρακτικές όταν εργάζεσαι με παιδιά

Ένας ειδικός^[97] υπογράμμισε ότι το 80 έως 90% των μαθητών που συμμετείχαν στην διομότιμη διαμεσολάβηση ανέφεραν ότι μετά τη διαμεσολάβηση δεν ήρθαν ξανά σε σύγκρουση με τους συνομηλίκους τους. Η γενική διευθύντρια του ΚΜΟΠ^[98] ανέφερε επίσης ότι στο πλαίσιο της οργάνωσής τους υπάρχουν συγκεκριμένοι επαγγελματίες που κάνουν συνηγορία σε ζητήματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των παιδιών και ότι η Ελλάδα σημείωσε πρόοδο σε ζητήματα συνεργασίας με τα παιδιά.

^[93] Ευθυμία Δούσση, Δικηγόρος, ΜΚΟ HIAS Greece.

^[94] Ανδρομάχη Αλαμάνου, Προϊσταμένη Κοινωνικής Υπηρεσίας, Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών (ΕΠΑΑ).

^[95] Βασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο.

^[96] Όλγα Θεμελή, Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

^[97] Θεόδωρος Θάνος, Αναπλ. Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Δίκτυο Σχολείων για τη Σχολική Διαμεσολάβηση.

^[98] Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΠ.

Παρόλο που μερικοί υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής σημείωσαν ότι ορισμένοι δικαστές και εισαγγελείς δεν ξέρουν πώς να συνεργάζονται με παιδιά, η Βοηθός Συνήγορος για τα δικαιώματα των Παιδιών^[99] παρατήρησε ότι αυτό δεν συμβαίνει με την νέα γενιά δικαστών και εισαγγελέων, στους οποίους υπάρχει μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση σχετικά με τις ανάγκες των παιδιών. Σημείωσε επίσης ότι οι επιμελητές ανηλίκων τείνουν να έχουν θετικό αντίκτυπο στα παιδιά, όχι μόνο λόγω της χρήσης της διαμεσολάβησης, αλλά και επειδή συνήθως γίνονται άτομα αναφοράς για τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το Νόμο.

Μία επαγγελματίας ΜΚΟ επανέλαβε τις απόψεις της Βοηθού Συνηγόρου και επεσήμανε την περίπτωση ενός δικαστή που διεξήγαγε τη δικαστική διαδικασία με τρόπο κατάλληλο και κατανοητό για παιδιά υπόπτους εξηγώντας στους ανηλίκους παραβάτες με λεπτομερή και φιλικό προς τα παιδιά τρόπο την ακριβή αιτιολογία για την απόφαση του κατά την επιβολή της ποινής. Έθεσε επίσης το ζήτημα της εξωδικαστικής παρέμβασης η οποία θα επέτρεπε σε ένα παιδί να προσεγγιστεί με σεβασμό, κάτι που δεν συμβαίνει πάντα όταν γίνεται παρέμβαση στο δικαστήριο.

Η επικεφαλής της Κοινωνικής Υπηρεσίας της ΕΠΑΑ^[100] ανέφερε επίσης ότι τα παιδιά θα άκουγαν έναν επαγγελματία εάν είχαν εμπιστοσύνη στη διαδικασία και ότι η ΑΔ είναι μια διαδικασία που είναι ευκολότερο να εμπιστευτεί κανείς καθώς επιτρέπει στα παιδιά να ακουστούν. Πρότεινε επίσης ότι η ΑΔ πρέπει να επικεντρωθεί περισσότερο στην εκπαίδευση των παιδιών και στο πώς να γίνουν υπεύθυνοι πολίτες.

Μία άλλη ακαδημαϊκός^[101] τόνισε ότι η ΑΔ είναι πράγματι μια πρακτική που δίνει φωνή στα παιδιά. Αναφέρθηκε επίσης στο Κοινοβούλιο Νέων, μια πρωτοβουλία της Βοηθού Συνηγόρου για τα Παιδιά, μέσω της οποίας τα παιδιά μοιράζονται τη γνώμη τους και συμβάλλουν σε διάφορα θέματα που τα αφορούν. Αρκετοί ειδικοί

δήλωσαν ότι η εφαρμογή της ΑΔ φαίνεται να γίνεται πιο εύκολα αποδεκτή από τα παιδιά παρά από τους ενήλικες,^[102] ενώ μία άλλη ακαδημαϊκός^[103] τόνισε ότι μπορεί καλύτερα να εφαρμοστεί σε εγκλήματα μεταξύ ομοτίμων/ομηλίκων.

1.4. Εκπαίδευση στην αποκαταστατική δικαιοσύνη και/ή στην προστασία των παιδιών

Δύο από τους ειδικούς ανέφεραν^[104] ότι έχουν διενεργήσει εκπαιδεύσεις στη διαμεσολάβηση, εγκεκριμένες από το Υπουργείο Παιδείας, τόσο για μαθητές όσο και για εκπαιδευτικούς. Το ΚΜΟΠ ολοκλήρωσε επίσης πρόσφατα μια εκπαίδευση σχετικά με αυτήν την πρακτική με γονείς.

Μία εξ αυτών^[105] σημείωσε ότι μέσω του έργου «Η τάξη μου χωρίς εκφοβισμό», οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εκπαιδευτούν ενώ βρίσκονται στο σπίτι και, μετά την εκπαίδευση, η οποία παρέχεται από το σχολικό δίκτυο, παρέχεται επίσης επίβλεψη της εφαρμογής της σχολικής διαμεσολάβησης.

Μετά από μία σειρά συστάσεων σχετικά με τη σχολική διαμεσολάβηση που πραγματοποίησε το Γραφείο του Συνηγόρου του Πολίτη σε μια εγκύκλιο του 2011, ακολούθησαν περισσότερες πρωτοβουλίες στην εκπαίδευση μαθητών και εκπαιδευτικών σχετικά με αυτές τις πρακτικές στο σχολικό σύστημα.

Τόσο η νομική σύμβουλος όσο και ο παιδοψυχολόγος που έδωσαν συνέντευξη τόνισαν την έλλειψη κατάρτισης των επαγγελματιών στο νόμο και τα συστήματα παιδικής προστασίας. Μία από τους ειδικούς^[106] σημείωσε ότι δεν έχουν όλοι οι δικηγόροι που ασχολούνται με παιδικές υποθέσεις εκπαίδευση σχετικά με το τραύμα ή δεν ξέρουν πώς να προσεγγίζουν παιδιά θύματα. Ένας άλλος ειδικός^[107] επεσήμανε ότι οι επαγγελματίες που εισέρχονται στις υπηρεσίες παιδικής προστασίας δεν λαμβάνουν

^[99] Θεώνη Κουφονικολάκου, Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα των Παιδιών.

^[100] Ανδρομάχη Αλαμάνου, Προϊσταμένη Κοινωνικής Υπηρεσίας, Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών (ΕΠΑΑ).

^[101] ΒΒασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο.

^[102] Βασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο.

^[103] Γα Θεμελή, Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

^[104] Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΠ και Θεόδωρος Θάνας, Αναπλ. Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Δίκτυο Σχολείων για τη Σχολική Διαμεσολάβηση.

^[105] Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΠ.

^[106] Ευθυμία Δούσση, Δικηγόρος, ΜΚΟ ΗΙΑΣ Greece.

επιπλέον εκπαίδευση. Η επικεφαλής της Κοινωνικής Υπηρεσίας της ΕΠΑΑ^[108] πρόσθεσε ότι είναι ευθύνη του κάθε κοινωνικού λειτουργού να πραγματοποιεί έναν συγκεκριμένο αριθμό εκπαιδύσεων κάθε χρόνο και να εκπαιδεύεται για τα δικαιώματα των παιδιών και νέους τρόπους συνεργασίας με τα παιδιά, ενώ πολύ συχνά αυτό μπορεί να γίνεται και με δικά του έξοδα.

Το Εργαστήριο Διαμεσολάβησης και Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο έχει εκπαιδεύσει περισσότερους από 1.500 επαγγελματίες σχετικά με τα δικαιώματα του παιδιού θύματος από το 2017. Μίας ακαδημαϊκός^[109] από το Πανεπιστήμιο τόνισε επίσης ότι, σε επίπεδο χάραξης πολιτικής, επί του παρόντος οι προσπάθειες επικεντρώνονται στη συμπερίληψη μιας ενότητας για τα παιδιά θύματα στο πρόγραμμα σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστών. Μία άλλη ακαδημαϊκός^[110] πρόσθεσε ότι είναι σημαντικό να παρασχεθεί εκπαίδευση όχι μόνο στη διαμεσολάβηση και στην ΑΔ, αλλά και στις δεξιότητες συμβουλευτικής για τη συνεργασία με παιδιά.

1.5. Διαφορές όταν εργάζεσαι με παιδιά

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής υπογράμμισαν σημαντικές διαφορές μεταξύ των φύλων στους ανήλικους παραβάτες.^[111] Η επικεφαλής της Κοινωνικής Υπηρεσίας της ΕΠΑΑ δήλωσε ότι ενώ ένα πολύ μικρότερο ποσοστό κοριτσιών εμφανίζει παραβατική συμπεριφορά σε σχέση τα αγόρια, τα κορίτσια έχουν πιο σοβαρή και συνεχιζόμενη παραβατική συμπεριφορά, η οποία θέτει ιδιαίτερες προκλήσεις. Προσέθεσε ότι θεωρεί ότι είναι πιο δύσκολο να συμβουλευεί και να καθοδηγεί ένα κορίτσι που είναι πολύ θυμωμένο, και στις περισσότερες περιπτώσεις μπορεί επίσης να είναι θύμα σεξουαλικής κακοποίησης, και επομένως υπάρχει ανάγκη για εξειδικευμένη υποστήριξη και βοήθεια. Η Βοηθός Συνήγορος για τα παιδιά εξήγησε ότι, παρά την υφιστάμενη νομοθεσία, εξακολουθεί να λείπει η επίγνωση ως προς τις έμφυλες διαφορές αλλά και μια περιεκτική και εις βάθος εκπαιδευτική προσέγγιση σε ζητήματα ρόλων φύλου το οποίο επηρεάζει όλες τις

πτυχές της συνεργασίας με τα παιδιά.

Υπάρχουν επίσης διαφορές ως προς τον καλύτερο τρόπο συνεργασίας με διαφορετικές ηλικιακές ομάδες παιδιών. Για παιδιά ηλικίας έως 13 ή 15 ετών, είναι βοηθητικό να επιδεικνύεται ένας διαφορετικός τρόπος συμπεριφοράς μέσω της ΑΔ. Η ειδική της ΕΠΑΑ σημείωσε ότι με παιδιά άνω των 15 ετών, οι επαγγελματίες πρέπει να είναι πιο αυστηροί, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος τα παιδιά να μην λάβουν σοβαρά τη διαδικασία. Όπως εξήγησε μίας ακαδημαϊκός, η ανάγκη για διαφορετικούς τρόπους επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ παιδιών διαφορετικών ηλικιακών ομάδων συμβαίνει επειδή η λεκτική επικοινωνία, η αντίληψη, η μνήμη, τα επιτεύγματα και οι μηχανισμοί διανοητικής και ανάπτυξης είναι πολύ διαφορετικοί σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες.^[112] Τόνισε επίσης ότι εκτός από το φύλο και την ηλικία, οι διαφορές που σχετίζονται με τον πολιτισμό ή την υγεία είναι επίσης σημαντικές. Για παράδειγμα, η παρέμβαση με ένα παιδί Ρομά απαιτεί να ληφθούν υπόψη πολιτιστικά ζητήματα, ενώ ένα παιδί με αυτισμό θα απαιτούσε διαφορετική εξειδικευμένη παρέμβαση.

2. Επαγγελματίες

2.1. Δουλεύοντας με παιδιά / στοιχεία αποκαταστατικής δικαιοσύνης

Η εργασία των επιμελητών ανηλίκων φαίνεται ότι οργανώνεται γύρω από δύο πυλώνες. Καταρχήν εργάζονται σε υποθέσεις ανηλικών παραβατών για τους οποίους έχει ασκηθεί ποινική δίωξη. Όπως τόνισε μία επαγγελματίας^[113] έρχονται σε επαφή με το παιδί και την οικογένειά του μήνες πριν από τη δίκη και συνεχίζουν να συνεργάζονται μαζί τους κατά την εφαρμογή των αναμορφωτικών μέτρων που επέβαλε το δικαστήριο. Δεύτερον, οι επιμελητές ανηλίκων εργάζονται για την πρόληψη με παιδιά που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και κινδυνεύουν να εμφανίσουν παραβατική συμπεριφορά και τα οποία παραπέμπονται σ'αυτούς από εκπαιδευτικούς ή γονείς. Τέτοιες υποθέσεις μπορούν επίσης να

^[107] Παιδοψυχολόγος, Μέλος του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση».

^[108] Ανδρομάχη Αλαμάνου, Προϊσταμένη Κοινωνικής Υπηρεσίας, Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών (ΕΠΑΑ).

^[109] Βασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο.

^[110] Όλγα Θεμελή, Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

^[111] Ανδρομάχη Αλαμάνου, Προϊσταμένη Κοινωνικής Υπηρεσίας, Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών (ΕΠΑΑ).

^[112] Όλγα Θεμελή, Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης.

^[113] Μαργαρίτα Φυλακτού, Κοινωνική Ανθρωπολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων.

παραπεμφθούν από τον εισαγγελέα σε επιμελητές ανηλίκων ως μέρος της προσπάθειας αποφυγής της δίκης.^[114] Σύμφωνα με μία άλλη επιμελήτρια ανηλίκων,^[115] μπορεί επίσης να βοηθήσουν και να συνεργαστούν με ανήλικους παραβάτες που έχουν παραπεμφθεί σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας, οπότε σε τέτοιες περιπτώσεις συνεργάζονται στενά με τους επαγγελματίες αυτών των ιδρυμάτων ή υπηρεσιών.



Μετά την παραπομπή μίας υπόθεσης, ο επιμελητής ανηλίκων εξετάζει την υπόθεση και συντάσσει μια ψυχοκοινωνική έκθεση, η οποία περιλαμβάνει ένα σχέδιο παρέμβασης και τις συστάσεις του προς το δικαστήριο. Σε περιπτώσεις πλημμελημάτων, η σύσταση μπορεί να περιλαμβάνει διαμεσολάβηση θύματος-δράστη. Μία από τους επαγγελματίες τόνισε ότι η διαμεσολάβηση μπορεί να επιδιωχθεί μόνο εάν περιλαμβάνεται σε δικαστική απόφαση ή διάταξη του εισαγγελέα.^[116]

Ο ειδικός^[117] από την Υποδιεύθυνση Ανηλίκων που ασχολείται με περιπτώσεις σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης παιδιών δήλωσε ότι πιστεύει ότι λίγα μπορούν να γίνουν για την αποκατάσταση της βλάβης σε τέτοιες περιπτώσεις. Το καλύτερο που μπορούν να κάνουν είναι να εξυπηρετήσουν το συμφέρον του παιδιού, δηλαδή να απομακρύνουν το παιδί από το

περιβάλλον όπου συνέβη το έγκλημα. Ένας άλλος αστυνομικός δήλωσε ότι, σύμφωνα με το Νόμο, ένα παιδί μπορεί να εξεταστεί μόνο από ψυχολόγο.^[118] Η σχετική αξιολόγηση τους διαβάζεται συνήθως κατά τη διάρκεια της δίκης και ο αστυνομικός που έχει αναλάβει την υπόθεση μπορεί επίσης να καταθέσει ως μάρτυρας στο δικαστήριο για το παιδί.

Οι περισσότεροι από τους δικηγόρους που έδωσαν συνέντευξη για αυτήν την έρευνα είναι διαπιστευμένοι διαμεσολαβητές στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και ασκούν διαμεσολάβηση σε εμπορικές και αστικές υποθέσεις, συμπεριλαμβανομένων των οικογενειακών διαφορών και του διαζυγίου. Επίσης, είναι εθελοντές σε πρωτοβουλίες όπως η σχολική διαμεσολάβηση. Μία από τους επαγγελματίες^[119] είναι Διευθύντρια Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων του Οργανισμού Prison of Peace μέσω του οποίου παρέχει εκπαίδευση σε αποκαταστατικές πρακτικές και διαμεσολάβηση στο προσωπικό φυλακών και στους κρατούμενους. Η επαγγελματίας δήλωσε ότι δεν πιστεύει ότι η ΑΔ μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περιπτώσεις σοβαρών εγκλημάτων που εμπλέκονται παιδιά θύματα, όπως η συστηματική σεξουαλική κακοποίηση παιδιών, επειδή υπάρχει μια μεγάλη ανισορροπία δυνάμεων.

Μίας άλλης επαγγελματίας^[120] μίλησε για τη συμμετοχή της στο Παρατηρητήριο Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού το 2013, πριν μετονομαστεί σε Δίκτυο κατά της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού. Αυτή η υπηρεσία του Υπουργείου Παιδείας εποπτεύει δραστηριότητες στα σχολεία, συλλέγει δεδομένα και σχεδιάζει πολιτικές για τη σχολική βία και εκφοβισμό. Μια άλλη επαγγελματίας^[121] ανέφερε τη συμμετοχή της στη σχολική διαμεσολάβηση από το 2011. Πιο συγκεκριμένα, συμμετέχει στην εκπαίδευση των μαθητών ώστε να γίνουν οι ίδιοι διαμεσολαβητές μέσω μιας επιμορφωτικής εκπαίδευσης 20 έως 25 ωρών. Στο σχολείο στο οποίο εργάζεται, μια συνάντηση διαμεσολάβησης μπορεί να διαρκέσει πολλές συνεδρίες, εάν αυτό απαιτείται, κατά προτίμηση χωρίς να περνάει χρονικό διάστημα περισσότερο από μία εβδομάδα μεταξύ των συνεδριών. Πρόσθεσε επίσης ότι στο 90%

^[114] Χαρά Γαλανού, Νομικός Εγκληματολόγος, Πιστοποιημένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμελήτρια Ανηλίκων Αθηνών.

^[115] Χριστίνα Μουτσοπούλου, Ψυχολόγος, Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[116] Μυρσίνη Πυκνή, Κοινωνιολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[117] Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[118] Ψυχολόγος, Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[119] Δήμητρα Γαβριήλ, Δικηγόρος, Διαμεσολαβήτρια, Διευθύντρια Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων του Οργανισμού Prison of Peace..

^[120] Σχολική Ψυχολόγος, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

^[121] Βίλμα Μενίκη, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ΜΑ στην Ειδική Αγωγή, Επιμορφώτρια και Συντονίστρια στο Δίκτυο για τη Σχολική Διαμεσολάβηση (www.kede.org), Πιστοποιημένη Εκπαιδευτρια Ενηλίκων ΕΟΠΠΕΠ, Ακτιβίστρια και Ερευνήτρια σε θέματα φύλου.

των περιπτώσεων, οι πληροφορίες για περιστατικά στο σχολείο που χρήζουν διαμεσολάβησης προέρχονται είτε απευθείας από τα παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση, είτε από άλλα παιδιά που αναφέρουν τα περιστατικά αυτοπροσώπως ή μέσω ενός μικρού κουτιού που τοποθετείται στο σχολείο προς αυτόν τον σκοπό. Η ίδια δήλωσε ότι για να λειτουργήσει η διαμεσολάβηση και τα δύο μέρη πρέπει να επιθυμούν τόσο να συμμετάσχουν όσο και να επιλύσουν τη διένεξη.

2.2. Δουλεύοντας με παιδιά: οι προκλήσεις

Όλοι οι επιμελητές ανηλίκων που έδωσαν συνέντευξη συμφώνησαν ότι το σύστημα φαίνεται να δίνει **προτεραιότητα στα παιδιά δράστες** παρά στα παιδιά θύματα. Η άμεση εστίασή τους είναι στους ανήλικους παραβάτες οι οποίοι είναι και οι πρώτοι στους οποίους θα προταθεί η διαμεσολάβηση. Όπως τόνισε μία από τους επιμελητές ανηλίκων^[122] μερικές φορές δεν μπορούν να επικοινωνήσουν με το παιδί θύμα πριν από την ακροαματική διαδικασία προκειμένου να συζητήσουν τα οφέλη της διαμεσολάβησης. Και όταν λαμβάνει χώρα η ακροαματική διαδικασία, η κατάσταση είναι συνήθως πολύ τεταμένη ώστε να μην μπορούν να δημιουργήσουν μια σωστή σχέση με το παιδί θύμα. Πρόσθεσε επίσης ότι τα θύματα μπορεί να αισθάνονται ότι οι επιμελητές ανηλίκων είναι προκατειλημμένοι, εφόσον έχουν εξουσιοδοτηθεί να βοηθούν τον ανήλικο δράστη.

Μία άλλη επιμελήτρια ανηλίκων^[123] επεσήμανε ότι ορισμένες φορές δεν είναι σίγουρη ότι η ΑΔ είναι αποτελεσματική. Περιέγραψε πώς, σε πολλές περιπτώσεις, δικαστές με καλή πρόθεση επεδίωξαν να βοηθήσουν τον ανήλικο δράστη ζητώντας του απολογηθεί στο θύμα, αλλά αυτό δεν είναι ΑΔ. Μία άλλη επιμελήτρια ανηλίκων σημείωσε ότι οι δικαστές γενικά **δεν είναι εκπαιδευμένοι** στην ΑΔ και έτσι δεν κατανοούν ούτε εμπιστεύονται τη διαδικασία.^[124] Η επαγγελματίας τόνισε ότι οι δικηγόροι επίσης δεν υποστηρίζουν την αποκαταστατική διαδικασία και ότι εάν πραγματοποιηθεί η διαμεσολάβηση παρουσία τους, η διαδικασία παίρνει έναν τιμωρητικό χαρακτήρα, ο οποίος, πάλι, δεν είναι σύμφωνος με τις αρχές της ΑΔ.^[125]

Επειδή οι επιμελητές ανηλίκων παρεμβαίνουν επίσης στα σχολεία, η γενική τους άποψη είναι ότι η διαμεσολάβηση πρέπει να εφαρμόζεται από τα σχολεία σε προγενέστερο στάδιο για την επίλυση των συγκρούσεων που προκύπτουν εκεί. Αντίθετα, τα σχολεία φαίνεται να εφαρμόζουν κυρίως **τιμωρητικά μέτρα**.^[126] Η ίδια δεν ήταν επίσης σίγουρη ότι αυτή η διαδικασία μπορεί να λειτουργήσει σε περιπτώσεις σχολικού εκφοβισμού, επειδή το αδίκημα είναι πιο σταθερό και επαναλαμβανόμενο στη φύση του, γεγονός που καθιστά λιγότερο πιθανό ότι ο δράστης θα μετανιώσει πράγματι για τις πράξεις του.

Και οι δύο αστυνομικοί που έδωσαν συνέντευξη για αυτή την μελέτη **δεν γνώριζαν απολύτως μέτρα αποκαταστατικής δικαιοσύνης**, ούτε ήταν σίγουροι ότι θα ήταν καλό να εφαρμοστούν τέτοια μέτρα σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης. Επιπλέον, όπως τόνισε ένας από τους αστυνομικούς^[127], η αστυνομία δεν μπορεί να αναλάβει τον ρόλο διαμεσολαβητή, επειδή ο ρόλος τους είναι να ερευνήσουν την υπόθεση και οι ευθύνες τους πολύ σαφείς. Το μέγιστο που μπορούν να κάνουν είναι να συνεργαστούν με άλλους επαγγελματίες για την παροχή βοήθειας προς τα παιδιά θύματα. Ένα από τα σημαντικά ζητήματα που ανέφεραν είναι ότι τα παιδιά θύματα μπορεί να υποβληθούν σε ατελείωτες αξιολογήσεις από διαφορετικούς επαγγελματίες, γεγονός που ασκεί πίεση στα παιδιά και μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την επαναθυματοποίηση τους.

Όλοι οι δικηγόροι και οι διαμεσολαβητές που έδωσαν συνέντευξη δήλωσαν ότι τα **παιδιά θύματα** δεν έχουν υψηλό προφίλ στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, **ούτε υπάρχει υποστηρικτική δομή** για την προώθηση της εφαρμογής εναλλακτικών μέτρων όπως η ΑΔ. Μία από τους επαγγελματίες δήλωσε ότι φαίνεται σαν οι επιμελητές ανηλίκων να επιφορτίστηκαν με τη διαμεσολάβηση με έμφαση στους ανήλικους παραβάτες, ενώ υπόλοιποι επαγγελματίες έμειναν εκτός από μία τέτοια διαδικασία^[128]. Σχεδόν όλοι δήλωσαν ότι τα σημαντικότερα ζητήματα σε ότι αφορά τα παιδιά θύματα είναι η ενδοοικογενειακή βία και η σεξουαλική κακοποίηση και η δυσλειτουργική

^[122] Μαργαρίτα Φυλακτού, Κοινωνική Ανθρωπολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[123] Αφροδίτη Μαλλούχου, Κοινωνική Λειτουργός, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμελήτρια Ανηλίκων

^[124] Ψυχολόγος, Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[125] Μυρσίνη Πυκνή, Κοινωνιολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[126] Αφροδίτη Μαλλούχου, Κοινωνική Λειτουργός, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[127] Ψυχολόγος, Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

ανισορροπία δυνάμεων που δημιουργείται σε αυτά τα πλαίσια.

Συμφωνώντας με τους επιμελητές ανηλίκων, μία επαγγελματίας^[129] συμφώνησε ότι η διαμεσολάβηση δεν συνιστάται σε περιπτώσεις εκφοβισμού και διέκρινε μεταξύ του εκφοβισμού και της σχολικής βίας, όπου η διαμεσολάβηση μπορεί όντως να είναι αποτελεσματική. Μία άλλη επαγγελματίας^[130] τόνισε ότι ορισμένοι δάσκαλοι αντιδρούν σε νέες ή διαφορετικές προσεγγίσεις στα σχολεία και ότι σε περιπτώσεις όπου οι εκπαιδευτικοί ήθελαν να εισαγάγουν τη διαμεσολάβηση στο σχολικό πλαίσιο, δεν υπήρχαν διαθέσιμοι χώροι προς τούτο, ενώ σε άλλες περιπτώσεις, η πρωτοβουλία αυτή έβρισκε αντίθετη την Ένωση Εκπαιδευτικών.

2.3. Βέλτιστες πρακτικές όταν εργάζεσαι με παιδιά

Οι επιμελητές ανηλίκων σημείωσαν ότι έχει βελιωθεί ο τρόπος με τον οποίο οι επαγγελματίες συνεργάζονται με παιδιά θύματα. Μία εξ αυτών δήλωσε ότι^[131] τα τελευταία πέντε χρόνια οι επιμελητές ανηλίκων προτείνουν μέτρα ΑΔ πιο συχνά και ως αποτέλεσμα οι δικαστές τα χρησιμοποιούν περισσότερο. Επίσης, τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί περισσότερες εκπαιδεύσεις στους επιμελητές ανηλίκων και σε ορισμένους δικαστές σχετικά με αποκαταστατικές παρεμβάσεις. Οι γονείς ενθαρρύνονται επίσης να συμμετέχουν στις αποκαταστατικές συναντήσεις, εφόσον είναι επωφελείς για τη διαδικασία. Και το πιο σημαντικό, το 2017 το Κοινοβούλιο ενέκρινε Νόμο για τη δημιουργία Ανεξάρτητων Γραφείων για Ανήλικα Θύματα (γνωστά ως Σπίτια του Παιδιού) τα οποία θα εργάζονται με παιδιά θύματα, δημιουργώντας ένα πιο φιλικό προς τα παιδιά περιβάλλον και φιλική προσέγγιση κατά τη διερεύνηση εγκλημάτων κατά των παιδιών.

Η αστυνομία συνεργάζεται με ψυχολόγους της αστυνομίας για να εξετάσει τα παιδιά θύματα και χρησιμοποιεί μεθόδους φιλικές προς τα παιδιά

προκειμένου να ληφθεί η κατάθεση στα γραφεία της αστυνομίας και να αποφευχθεί η κατάθεση παιδιών θυμάτων στο δικαστήριο. Ωστόσο, μερικές φορές τα παιδιά καλούνται να δώσουν ξανά την κατάθεσή τους είτε στον ανακριτή είτε στο δικαστήριο, το οποίο, όπως δήλωσε ένας από τους αστυνομικούς^[132] θα έπρεπε να αποφεύγεται. Ένας άλλος αστυ^[133] δήλωσε επίσης ότι στις υποθέσεις που εμπλέκονται παιδιά, η αστυνομία βασίζεται σε ένα δίκτυο υποστήριξης από διαφορετικούς επαγγελματίες οι οποίοι συνεργάζονται με παιδιά σε εξειδικευμένους τομείς. Μία άλλη επαγγελματίας^[134] ανέφερε επίσης ότι πάντα συνεργάζεται με άλλους επαγγελματίες διαφορετικής εξειδίκευσης, όταν εργάζεται σε μια υπόθεση, προκειμένου να βρει την καταλληλότερη λύση για το παιδί.

Στο πεδίο της διομότιμης διαμεσολάβησης στα σχολεία, μία επαγγελματίας^[135] τόνισε ότι η εφαρμογή της διαδικασίας βασίζεται σε συγκεκριμένη υπουργική απόφαση η οποία προωθεί αυτήν τη μορφή παρέμβασης, αν και η διαμεσολάβηση δεν οργανώνεται ως διαδικασία από το Υπουργείο Παιδείας. Σχολίασε ότι όλο και περισσότεροι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονται για αυτή τη μέθοδο, αλλά χρειάζεται καλή θέληση για την εφαρμογή της διαμεσολάβησης, καθώς παραμένει μια εθελοντική πρωτοβουλία. Σημείωσε επίσης ότι στις εννέα από τις δέκα περιπτώσεις η διαμεσολάβηση στα σχολεία είναι επιτυχής.

Η καθηγήτρια^[136] που παραχώρησε συνέντευξη για αυτή την μελέτη συμφώνησε ότι το 95% της σχολικής διαμεσολάβησης είναι επιτυχής επειδή τα ίδια τα παιδιά δεσμεύονται από αυτήν. Τα παιδιά είναι αυτά που προτείνουν και συμφωνούν για τη συμμετοχή τους στη σχολική διαμεσολάβηση και, στις περισσότερες περιπτώσεις, θέλουν να δουν εάν μπορούν να επιτύχουν αυτό που υποσχέθηκαν ότι θα κάνουν. Προσέθεσε ότι η επίλυση των διαφορών δεν είναι η μόνη σημαντική πτυχή της διαδικασίας διαμεσολάβησης. Υπάρχουν πρόσθετα εκπαιδευτικά και συμπεριφορικά οφέλη

^[128] Δικηγόρος, ΜΔΕ, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Ερευνήτρια Επανορθωτικής Δικαιοσύνης.

^[129] Σχολική Ψυχολόγος, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

^[130] Βίλμα Μενίκη, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ΜΑ στην Ειδική Αγωγή, Επιμορφώτρια και Συντονίστρια στο Δίκτυο για τη Σχολική Διαμεσολάβηση (www.kede.org), Πιστοποιημένη Εκπαιδύτρια Ενηλίκων ΕΟΠΠΕΠ, Ακτιβίστρια και Ερευνήτρια σε θέματα φύλου.

^[131] Αφροδίτη Μαλλούχου, Κοινωνική Λειτουργός, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[132] Ψυχολόγος, Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[133] Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[134] Μαρία-Λουίζα Ανδριακοπούλου, Δικηγόρος, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμορφώτρια στη Σχολική Διαμεσολάβηση.

^[135] Ευγενία Σαρίδου, Δικηγόρος, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμορφώτρια στη Σχολική Διαμεσολάβηση.

^[136] Βίλμα Μενίκη, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ΜΑ στην Ειδική Αγωγή, Επιμορφώτρια και Συντονίστρια στο Δίκτυο για τη Σχολική

για όλα τα παιδιά που συμμετέχουν. Σημείωσε ότι τα παιδιά μαθαίνουν πώς να επιλύουν τις διενέξεις γενικά, με τους συνομηλίκους τους, με τους γονείς τους και επίσης με τους δασκάλους τους. Αναπτύσσουν επίσης μια αίσθηση αυτοπεποίθησης και είναι πιο πρόθυμα να συμμετάσχουν στο σχολείο.

2.4. Εκπαίδευση στην αποκαταστατική δικαιοσύνη και/ή στην προστασία των παιδι

Όλοι οι επιμελητές ανηλίκων που έδωσαν συνέντευξη είχαν λάβει εκπαίδευση στην ΑΔ σε έναν από τους παρακάτω φορείς: στη Σχολή Δημόσιας Διοίκησης, στο Εργαστήριο Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης και Διαμεσολάβησης του Παντείου Πανεπιστημίου, στο Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Τοπικής Διακυβέρνησης (ΕΚΔΑ) ή από ξένα ιδρύματα όπως το Neustart από την Αυστρία.

Η αστυνομία από την άλλη πλευρά δεν έχει λάβει εκπαίδευση στην ΑΔ. Εκπαιδεύονται σε τεχνικές ανάκρισης ή σε θέματα που σχετίζονται με την έρευνα, αλλά γενικά όπως ένας από τους αστυνομικούς εξήγησε^[137] το βάρος δίνεται όχι σε εκπαιδευτικά προγράμματα αλλά στην προσπάθεια της καθημερινής επικοινωνίας και συνεργασίας με τις αρμόδιες αρχές και φορείς που παρέχουν εξειδικευμένη συμβουλευτική και καθοδήγηση όταν χρειάζεται και παρέχουν στήριξη κατά τη διερεύνηση υποθέσεων. Ωστόσο, ένας άλλος αστυνομικός^[138] είπε ότι θα ενδιαφερόταν να παρακολουθήσει εξειδικευμένη εκπαίδευση σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής αποκαταστατικών διαδικασιών, τα βήματα που πρέπει να ακολουθήσει και τις απαραίτητες δεξιότητες που πρέπει να αναπτύξει. Ο ίδιος συμμετέχει σε διάφορες εξειδικευμένες εκπαιδεύσεις, αλλά με δική του πρωτοβουλία και με δικά του έξοδα. Θα ήθελε επίσης να επωφεληθεί από εξειδικευμένη εποπτεία, δεδομένης της φύσης και του αριθμού των υποθέσεων που χειρίζεται το τμήμα του, αλλά αυτό δεν παρέχεται επί του παρόντος από την αστυνομία.

Οι διαμεσολαβητές που παρακολούθησαν την εκπαίδευση διαπιστευμένων διαμεσολαβητών δήλωσαν ότι αυτή

διαρκεί 80 ώρες και προετοιμάζει τους συμμετέχοντες για τις εξετάσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Μία από τους επαγγελματίες^[139] ανέφερε ότι η εκπαίδευση στη διαμεσολάβηση στην Ελλάδα αφορά κυρίως αστικές και εμπορικές νομικές υποθέσεις ή οικογενειακή διαμεσολάβηση και ότι σε καμία από αυτές δεν εξετάζεται η συμμετοχή παιδιών στη διαδικασία.

Η εκπαίδευση των παιδιών στη σχολική διαμεσολάβηση λαμβάνει χώρα εκτός και επιπλέον των σχολικών ωρών^[140] και η καθηγήτρια και εκπαιδευτριά που συμμετείχε στην έρευνα εξήγησε ότι πρέπει πρώτα η ίδια να ενημερώσει και να λάβει έγκριση από την Ένωση Εκπαιδευτικών για την εφαρμογή των διαδικασιών διαμεσολάβησης στα σχολεία όπου εργάζεται, ενώ διαθέτει περίπου μία έως δύο ημέρες την εβδομάδα για την εκπαίδευση μαθητών. Οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης θα πρέπει προηγουμένως να έχουν οι ίδιοι εκπαιδευτεί σχετικά. Η διαμεσολάβηση στα σχολεία διεξάγεται σήμερα σε εθελοντική βάση και με πρωτοβουλία μεμονωμένων εκπαιδευτικών. Η καθηγήτρια που παραχώρησε τη συνέντευξη ανέφερε ότι κατά τα πρώτα χρόνια εφαρμογής του προγράμματος στο σχολείο της, εκπαιδεύτηκαν έως και 80 παιδιά για να γίνουν διαμεσολαβητές.

2.5. Διαφορές όταν εργάζεσαι με παιδιά

Οι επιμελητές ανηλίκων σε γενικές γραμμές, εργάζονται με παιδιά άνω των δώδεκα ετών, οπότε ήταν δύσκολο να γίνει σύγκριση μεταξύ εφήβων και μικρότερων παιδιών. Μία από τις επιμελήτριες ανηλίκων σχολίασε ότι σε υποθέσεις που εμπλέκονται μικρότερα σε ηλικία παιδιά, ο δικηγόρος που τα εκπροσωπεί είναι αυτός που θα έχει κυρίως τον λόγο και θα μιλά για λογαριασμό του παιδιού, ενώ τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά είναι σε θέση να μιλήσουν για τον εαυτό τους.^[141] Μία άλλη επιμελήτρια ανηλίκων^[142] τόνισε ότι εξαρτάται επίσης από την υπόθεση, καθώς μερικές φορές ένας 20χρονος μπορεί να χρειάζεται να του εξηγήσουν τα πράγματα πιο απλά από έναν 15χρονο που μπορεί να επιδεικνύει μεγαλύτερη ωριμότητα. Σε γενικές γραμμές, όπως επεσήμανε άλλη επιμελήτρια ανηλίκων^[143] τα παιδιά είναι

Διαμεσολάβηση (www.kede.org), Πιστοποιημένη Εκπαιδευτριά Ενηλίκων ΕΟΠΠΕΠ, Ακτιβίστρια και Ερευνήτρια σε θέματα φύλου.

^[137] Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[138] Ψυχολόγος, Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική).

^[139] Δικηγόρος, ΜΔΕ, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Ερευνήτρια Επανορθωτικής Δικαιοσύνης.

^[140] Βίλμα Μενίκη, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ΜΑ στην Ειδική Αγωγή, Επιμορφωτριά και Συντονίστρια στο Δίκτυο για τη Σχολική Διαμεσολάβηση (www.kede.org), Πιστοποιημένη Εκπαιδευτριά Ενηλίκων ΕΟΠΠΕΠ, Ακτιβίστρια και Ερευνήτρια σε θέματα φύλου.

^[141] Χριστίνα Μουτσοπούλου, Ψυχολόγος, Επιμελήτρια Ανηλίκων.



πιο ανοιχτά, χρειάζονται περισσότερο χρόνο και κάνουν περισσότερες ερωτήσεις ενώ είναι ιδιαίτερα σημαντικό γι' αυτά να ακούγονται.

Οι αστυνομικοί σημείωσαν ότι η ηλικία του παιδιού είναι ένας εξαιρετικά σημαντικός παράγοντας και ένας εξ αυτών εξήγησε ότι^[144] τα παιδιά καταλαβαίνουν πολύ καλύτερα την μη λεκτική επικοινωνία, το οποίο είναι ιδιαίτερος σημαντικό και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη τόσο κατά την αλληλεπίδραση και συνεργασία των παιδιών με τους επαγγελματίες όσο και για την αξιολόγηση των λεπτομερειών που παρέχουν τα παιδιά για τους δράστες.

Οι περισσότεροι από τους διαμεσολαβητές-δικηγόρους δήλωσαν ότι θα ένιωθαν πιο άνετα εάν συνεργάζονταν με κάποιον ψυχολόγο ή κοινωνικό λειτουργό όταν εργάζονται σε υποθέσεις που εμπλέκονται παιδιά.

Η σχολική ψυχολόγος που συμμετείχε στην έρευνα^[145] δήλωσε ότι τα μικρότερα παιδιά είναι πιο επιφυλακτικά από τα μεγαλύτερα παιδιά σε ότι αφορά την άμεση επικοινωνία με το άλλο μέρος και έτσι ανταποκρίνονται λιγότερο ανοιχτά στη διαμεσολάβηση.

3. Παιδιά

3.1. Οι απόψεις των παιδιών σχετικά με την αποκαταστατική δικαιοσύνη

Δύο συνεδρίες με μαθητές^[146] έλαβαν χώρα στο πλαίσιο της έρευνας για αυτή την έκθεση. Η μία ήταν συζήτηση με βάση ένα βίντεο.^[147] Η δεύτερη^[148] βασίστηκε σε μια περιπτωσιολογική μελέτη (Παράρτημα 1).

Αφού είδαν το βίντεο *The Woolf Within*,^[149] τα παιδιά σχολίασαν ότι «το βίντεο δείχνει ότι αν εξηγήσεις σε κάποιον πώς νιώθεις, τότε μπορεί να αλλάξει» Ένα από τα παιδιά είπε ότι ο διαρρήκτης διέπραξε το έγκλημα ίσως επειδή «κάτι συνέβη στην παιδική του ηλικία», ενώ ένα άλλο πρόσθεσε ότι «ήταν τυχερός που είχε αυτή την ευκαιρία» να συμμετάσχει σε διαδικασία ΑΔ.

Ένα από τα παιδιά ήξερε ήδη για την ΑΔ και ανέφερε ότι στη χώρα καταγωγής της, όσοι εφαρμόζουν τη διαδικασία δεν το κάνουν σωστά. Περιέγραψε διαδικασίες στη χώρα της, όπου το θύμα και ο δράστης μπορούν να συναντηθούν εκτός δικαστηρίου και υπό την επίβλεψη εκπροσώπων της κοινότητας να συζητήσουν πιθανά μέτρα αποκατάστασης. Στη συνέχεια εξήγησε ότι η διαδικασία δεν επικεντρώνεται στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης ή στη διόρθωση των πραγμάτων, ενώ εκείνοι που επιβλέπουν τη διαδικασία μπορεί να έχουν ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα στο μυαλό τους από την αρχή.

Τα περισσότερα από τα παιδιά δήλωσαν ότι πιστεύουν ότι η ΑΔ **μπορεί να περιλαμβάνει παιδιά**, αρκεί αυτή η πρακτική να είναι προαιρετική και τα δύο μέρη να θέλουν να συμμετάσχουν.

Ένα από τα παιδιά είπε ότι η ΑΔ «θα μπορούσε πραγματικά να είναι απελευθερωτική» επειδή βοηθάει να καταλάβουμε γιατί ο δράστης έκανε αυτό που έκανε. Τα παιδιά δήλωσαν ότι εάν ένα παιδί θύμα υποφέρει από τραύμα, τότε θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί μια έμμεση μορφή παρέμβασης, όπως ένα γράμμα. Κάποιος πρόσθεσε ότι οι επαγγελματίες θα πρέπει να επιτρέψουν στο θύμα τον χρόνο του και να περιμένουν μέχρι το θύμα να αναρρώσει από το σοκ.

Τα παιδιά τόνισαν επίσης ότι σε αυτή τη διαδικασία είναι σημαντικό να έχουν μαζί τους γονείς τους ή κάποια μορφή υποστήριξης. Τόνισαν επίσης ότι η διαδικασία θα μπορούσε να είναι **επικίνδυνη** όταν το θύμα είναι παιδί και ο δράστης είναι ενήλικας καθώς θα μπορούσε να προκαλέσει αναδρομές στο παρεθλόν και να βλάψει ακόμη περισσότερο το θύμα

Σχολίασαν επίσης ότι είναι απαραίτητο να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά δεν θα χειραγωγούνται σε αυτή τη διαδικασία και να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά θέλουν πραγματικά να λάβουν μέρος σε αυτή τη διαδικασία. Πρόσθεσαν ότι πρέπει να υπάρχει ένα ουδέτερο άτομο στην αίθουσα κατά τη διάρκεια της συνάντησης για να

^[142] Μαργαρίτα Φυλακτού, Κοινωνική Ανθρωπολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[143] Χριστίνα Μουτσοπούλου, Ψυχολόγος, Επιμελήτρια Ανηλίκων.

^[144] Ψυχολόγος, Υποδιευθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική)

^[145] Σχολική Ψυχολόγος, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

^[146] Τα παιδιά που συμμετείχαν στις συνεδρίες ήταν μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Terre des hommes Hellas.

^[147] Ομάδα εστίασης με 6 μαθητές, μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Terre des hommes Hellas.

^[148] Ομάδα εστίασης με 4 μαθητές, μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Terre des hommes Hellas.

^[149] <https://restorativejustice.org.uk/resources/woolf-within-peter-wills-story>

παρέχει υποστήριξη, ακόμη και ψυχολογική υποστήριξη, συγκεκριμένα κάποιος που θα μπορούσε να τα φροντίσει και να βεβαιωθεί ότι δεν θα τραυματιστούν περαιτέρω.

Όταν ρωτήθηκαν αν θα έπαιρναν μέρος σε μια τέτοια πρακτική, αρκετοί δήλωσαν ότι θα έδιναν μια ευκαιρία σε αυτή τη διαδικασία, ειδικά αν ήταν οι δράστες, καθώς θα ήθελαν να έχουν μια «δεύτερη ευκαιρία» και αν ήταν θύματα: «Εγώ θα ήθελα να μάθω το γιατί». Αλλά όπως πρόσθεσε ένα άλλο παιδί, «τώρα λέω ναι, αλλά αν ήμουν σε αυτήν τη θέση, δεν ξέρω αν θα ήμουν αρκετά δυνατός για να αντιμετωπίσω το άλλο άτομο.» Τόνισαν επίσης ότι θα συμφωνούσαν να συμμετάσχουν σε μία επανορθωτική διαδικασία, αλλά θα εξαρτάτο από το έγκλημα. Όπως σημείωσε ένα παιδί: «εάν ήταν κλοπή και επίθεση, θα ήταν ευκολότερο να συγχωρήσω κάποιον, αλλά αν ήταν κάτι σαν φόνος ή βιασμός, τότε θα ήταν πιο δύσκολο να τον συγχωρήσω».

Όταν ρωτήθηκε αν η ΑΔ θα λειτουργούσε καλύτερα εάν τα μέρη γνωρίζονταν ήδη μεταξύ τους, ένα παιδί δήλωσε: «σίγουρα, ειδικά σε υποθέσεις που εμπλέκονται οι γονείς». Ωστόσο, ένας άλλος σχολίασε ότι εάν ο γονέας είναι ο δράστης, ίσως το παιδί δεν θα ήθελε να τον συναντήσει.

Η περιπτωσιολογική μελέτη είναι μια ιστορία με τρία μέρη, που παρουσιάζουν τα γεγονότα από τη σκοπιά του δράστη, του θύματος και τέλος της συνάντησης ΑΔ και των υποστηρικτών των μερών. Οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν στις απόψεις των παιδιών βάσει αυτής της περιπτωσιολογικής μελέτης, η οποία παρουσιάστηκε αρχικά με περιορισμένες πληροφορίες προτού αποκαλυφθεί τελικά η πλήρης εικόνα.

Από την αρχή, ένα από τα παιδιά παρατήρησε την έλλειψη πληροφοριών σχετικά με το θύμα. Όλα τα παιδιά φάνηκαν να βρίσκουν αιτιολογίες για τη συμπεριφορά του δράστη. Αναφέρθηκαν στις ενέργειες του δράστη ως «μη εκ προθέσεως» λόγω του γεγονότος ότι «ήταν υπό την επήρεια» ή «μεθυσμένος» ή ότι «δεν γνώριζε» και «δεν ήταν σίγουρος τι είχε συμβεί».

Ενώ ένα από τα παιδιά πίστευε ότι η κοινοτική εργασία είναι η πιο σκληρή τιμωρία που έλαβε ο δράστης «επειδή παίρνει κάτι από τον χρόνο του», ένα άλλο θεώρησε ότι η αναστολή της άδειας οδήγησης ήταν η μεγαλύτερη τιμωρία επειδή «θα τον κάνει να αισθάνεται καταπιεσμένος».

Στην αρχή της ανάλυσης της περίπτωσης και με τις περιορισμένες πληροφορίες, τα παιδιά είπαν ότι το πιο

ευεργετικό πράγμα για τον δράστη ήταν το μάθημα για τους αλκοολικούς που έπρεπε να παρακολουθήσει, επειδή ο δράστης θα συναντούσε στην πορεία άλλους ανθρώπους που έχουν αντιμετωπίσει τον ίδιο εθισμό και θα τον έκανε να συνειδητοποιήσει πως μπορεί να καταλήξει αυτό. Τα παιδιά πίστευαν επίσης ότι η κοινοτική εργασία θα βοηθούσε γιατί ο δράστης «θα γίνει λιγότερο εγωιστής και θα αρχίσει να σκέφτεται τους άλλους».

Ακόμη και πριν από την παρουσίαση, εντός της περιπτωσιολογικής μελέτης, της επιλογής να συναντηθούν τα μέρη, τα παιδιά πίστευαν ότι η δυνατότητα συνάντησης θα ήταν επωφελής καθώς θα μπορούσαν να «γνωριστούν». Η συνάντηση με το θύμα, ένιωθαν, θα έκανε τον δράστη να «καταλάβει τις πράξεις του σε μεγαλύτερη κλίμακα».

Κατά τη διάρκεια των συζητήσεων σχετικά με τη περιπτωσιολογική μελέτη, ένα από τα παιδιά αναθεώρησε την άποψή του σχετικά με την τιμωρία που έλαβε ο δράστης και είπε ότι στην πραγματικότητα «δεν ήταν και πολύ τιμωρία» επειδή «οι χειρουργικές επεμβάσεις που υπέστη το θύμα πραγματοποιήθηκαν εντός περιόδου τριών μηνών και σε τρεις μήνες ο δράστης είχε ήδη πάρει πίσω την άδεια οδήγησης».

Συζητώντας τα συναισθήματα του θύματος, τα παιδιά σκέφτηκαν ότι «το χειρότερο ήταν το πρόβλημα υγείας που τον έκανε να μην μπορεί να εργαστεί και να επιστρέψει στο σχολείο» και η ζημιά δεν ήταν μόνο σωματική και οικονομική, αλλά και συναισθηματική, επειδή «δεν θα ένιωθε ελεύθερος.» Πρόσθεσαν επίσης ότι ενώ το θύμα μπορεί να είναι θυμωμένο στην αρχή, αυτό το συναίσθημα θα εξασθενήσει και το συναίσθημα που θα μείνει θα είναι απογοήτευση και δυστυχία. Και πίστευαν ότι αν το θύμα ήξερε για το ιστορικό του δράστη, αυτό θα το έκανε να αισθάνεται καλύτερα και λιγότερο θυμωμένο, γιατί «διαφορετικά ίσως θα πίστευε ότι το έκανε σκόπιμα».

Στη συζήτηση σχετικά με την αποκατάσταση της ζημιάς, ένα από τα παιδιά είπε ότι «θα ήταν δύσκολο», αλλά αν ο δράστης «είναι παθιασμένος με αυτό», θα μπορούσε να συμβεί. Όλα τα παιδιά σκέφτηκαν διάφορους τρόπους με τους οποίους ο δράστης θα μπορούσε να επανορθώσει. Είπαν ότι ο δράστης θα μπορούσε να συγκεντρώσει χρήματα για να πληρώσει για την υγειονομική περίθαλψη του θύματος ή ίσως ο δράστης θα μπορούσε να κάνει κάτι ωραίο για την οικογένεια, κάτι που χρειάζονται, «όπως να κάνει θελήματα» ή «ίσως να αντικαταστήσει το θύμα στη δουλειά και να δώσει τα χρήματα.»

Όσον αφορά τη συνάντηση ΑΔ, ένα από τα παιδιά την χαρακτήρισε ως ευκαιρία για «καλύτερη κατανόηση», καθώς το θύμα θα έβλεπε την αρνητική επιρροή που είχε ο πατέρας του δράστη και θα είχε καλύτερη κατανόηση του γιατί συνέβη η παραβατική συμπεριφορά. Ένας άλλος είπε ότι η αποκαταστατική συνάντηση θα τους επέτρεπε να «διευθετήσουν το ζήτημα με πιο πολιτισμένο τρόπο και να βεβαιωθούν ότι είναι σε ειρήνη μεταξύ τους ... θα έπαιρνε το βάρος από τους ώμους τους».

Ένα από τα παιδιά είπε: «Φαντάσου ότι είσαι ένα άτομο που έχει τραυματιστεί για όλη του τη ζωή, θα ήθελες να δεις ποιος το προκάλεσε».

Όταν ρωτήθηκαν αν πίστευαν ότι θα ήταν χρησιμη μια συνάντηση ΑΔ, όλοι συμφώνησαν ότι θα ήταν επειδή τα μέρη «θα αισθάνονται πιο ανακουφισμένα και θα ήταν σε θέση να ξεπεράσουν την κατάσταση και να την αφήσουν πίσω τους». Τα παιδιά είπαν ότι αν τα αγόρια δεν είχαν συναντηθεί ποτέ, ο δράστης θα ένιωθε ένοχος για το υπόλοιπο της ζωής του και δεν θα ήταν σε θέση

να επανορθώσει για την πράξη του και το θύμα δεν θα αντιμετώπιζε το τραύμα του με αποτελεσματικό τρόπο και, ίσως, δεν θα είχε λάβει οικονομική βοήθεια.

Θεώρησαν επίσης ότι η συνάντηση «τους εξανθρωπίζει περισσότερο» και δίδαξε τον δράστη ότι «οι απερίσκεπτες αποφάσεις επηρεάζουν τους άλλους». Τόνισαν επίσης ότι θα ήταν πιο αποτελεσματικό εάν «προσφερόταν συγκεκριμένη βοήθεια» στο θύμα, αλλά ακόμη και «εάν δεν προσφέρεται αποζημίωση, το γεγονός ότι [το θύμα] γνωρίζει τι είδους άτομο προκάλεσε το αδίκημα, είναι ευεργετικό». Είπαν επίσης ότι το γεγονός ότι κάποιος ακούει την πλευρά του θύματος στην ιστορία και δεν τον αγνοεί είναι σε κάθε περίπτωση βοηθητικό.

Όλα τα παιδιά είπαν ότι θα ήθελαν να συμμετάσχουν στην αποκαταστατική συνάντηση εάν ήταν στη θέση των ανθρώπων στο σενάριο και ότι θα ήθελαν να έχουν τη στήριξη των γονιών ή των συγγενών τους στη συνάντηση, σε περίπτωση που τα πράγματα γίνουν επικίνδυνα ή ανέβουν οι τόνοι.



Συμπεράσματα και συστάσεις

Η αποκαταστατική δικαιοσύνη μέχρι στιγμής δεν έχει εισαχθεί με συστηματικό τρόπο στην Ελλάδα και τα προγράμματα αποκαταστατικού χαρακτήρα έχουν αντιμετωπίσει προκλήσεις στην εφαρμογή τους αλλά και δυσμενείς στάσεις. Όσον αφορά τους ανηλίκους, η εφαρμογή μέτρων αποκαταστατικής δικαιοσύνης είναι αρκετά περιορισμένη και οι επαγγελματίες έχουν δείξει μεγάλη απροθυμία να συμμετάσχουν σε διαδικασίες συνδιαλλαγής ανήλικου θύματος - δράστη. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε έλλειψη πληροφοριών σχετικά με την αποκαταστατική προσέγγιση της δικαιοσύνης γενικά.^[150]

Ένα από τα ζητήματα που επισημάνθηκαν τόσο από τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, όσο και από τους επαγγελματίες ήταν η έλλειψη πρωτοκόλλων, καθώς καμία κυβέρνηση, οργανισμός ή ίδρυμα δεν συντονίζει και δεν συλλέγει δεδομένα για ζητήματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των παιδιών και τις εναλλακτικές μεθόδους συνεργασίας με παιδιά, όπως η αποκαταστατική δικαιοσύνη .

Υπάρχει έλλειψη σαφήνειας στον Νόμο ως προς το εάν η διαδικασία συνδιαλλαγής θύματος-ανηλίκου παραβάτη μπορεί να περιλαμβάνει τρίτα μέρη, για παράδειγμα,

άτομα που επηρεάζονται έμμεσα από ένα έγκλημα. Παρομοίως το άρθρο 104B(2) του Ποινικού Κώδικα αναφέρεται σε διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης χωρίς να παρέχεται περαιτέρω εξήγηση. Το άρθρο 63 του **Νόμου 4478/2017** ορίζει μια σειρά απαιτήσεων που πρέπει να πληρούνται για την εφαρμογή διαδικασιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης, αλλά δεν προσδιορίζει ποιες από τις υφιστάμενες διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας καλύπτονται από αυτές.^[151] Στην Ελλάδα, μέχρι σήμερα, μόνο η συνδιαλλαγή θύματος-ανηλίκου δράστη και η ποινική διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ορίζονται σαφώς ως διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης.^[152]

Πρόσφατες εξελίξεις στην αστική και εμπορική διαμεσολάβηση, ιδίως μετά τη θέσπιση του **Νόμου 4640/2019**, έχουν μετατοπίσει το ενδιαφέρον σε προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης των νομικών σε αστικές, εμπορικές, οικογενειακές και ιατρικές διαμεσολαβήσεις. Αντίθετα, εξακολουθεί να υπάρχει έλλειψη επαγγελματιών που να ειδικεύονται και εκπαιδεύονται σε ζητήματα αποκαταστατικής δικαιοσύνης στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης και ειδικά σε περιπτώσεις που αφορούν παιδιά.

^[150] Ρ. Παπαδοπούλου (2008), ό. π.

^[151] Κ. Πανάγος (2017B), ό. π.

^[152] Β. Αρτινοπούλου (2013), ό. π.

Συνολικά, ο αργός ρυθμός της απονομής της δικαιοσύνης συμβάλλει σε πιθανή δευτερογενή θυματοποίηση των ανηλίκων θυμάτων. Η έλλειψη προσωπικού είναι επίσης ένα μακροπρόθεσμο πρόβλημα στις σχετικές υπηρεσίες, ειδικά τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης με αποτέλεσμα η πρόσβαση σε αυτές να περιορίζεται σε μεγαλύτερες πόλεις.^[153]

Σε θεσμικό επίπεδο, μια πρόσφατη εγκύκλιος της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου (07/2019) ανέδειξε περαιτέρω τους σκοπούς και στόχους του μέτρου συνδιαλλαγής θύματος-ανηλίκου παραβάτη και παρείχε οδηγίες προς τους επιμελητές ανηλίκων σχετικά με την εφαρμογή της διαδικασίας. Ωστόσο, υπάρχει μεγάλη ανησυχία μεταξύ των επιμελητών ανηλίκων για το ρόλο τους ως διαμεσολαβητών, ο οποίος μπορεί να συγκρούεται με το ρόλο που έχουν να συμβουλευούν και να υποστηρίζουν τους νεαρούς παραβάτες.

Ενώ οι επιμελητές ανηλίκων δεν μπορούν να ενεργούν ως διαμεσολαβητές στις περιπτώσεις που εμπλέκονται ανήλικοι παραβάτες με τους οποίους συνεργάζονται προκειμένου να διατηρήσουν την ουδετερότητά τους, το κύριο επίκεντρο της εργασίας τους παραμένουν οι ανήλικοι παραβάτες.^[154] Ως εκ τούτου, παρόλο που ο Ποινικός Νόμος προβλέπει τη συνδιαλλαγή θύματος – ανηλίκου δράστη, φαίνεται ότι στην πράξη η διαδικασία επικεντρώνεται περισσότερο στους παραβάτες δίνοντάς τους την ευκαιρία να αναγνωρίσουν την άδικη πράξη και να επανορθώσουν για τη βλάβη που προκλήθηκε, παρά στα θύματα, τα οποία τείνουν να θεωρούνται ότι κυρίως συμβάλλουν στην αναμόρφωση των παραβατών. Επί του παρόντος λείπει μια πιο ισορροπημένη προσέγγιση ως προς τις ανάγκες και των δύο μερών. Ένα παρόμοιο ζήτημα τέθηκε από την αστυνομία που δεν θεωρεί σκόπιμο να εφαρμόζουν οι ίδιοι αποκαταστατικά μέτρα δικαιοσύνης, δεδομένου ότι εκπροσωπούν κατά κύριο λόγο τα συμφέροντα του παιδιού θύματος ενός εγκλήματος. Υπάρχει σαφής ανάγκη για περισσότερη και εξειδικευμένη κατάρτιση των επιμελητών ανηλίκων καθώς και επίσημη καθοδήγηση ως προς τον τρόπο διεξαγωγής της διαμεσολάβησης.

Επιπλέον, οι υπηρεσίες που παρέχουν υποστήριξη στα θύματα εστιάζουν κυρίως σε συγκεκριμένες κατηγορίες θυμάτων (κυρίως ευάλωτες ομάδες και γυναίκες που

έχουν βιώσει έμφυλη βία). Στην πράξη, το ΕΚΚΑ είναι η μόνη υπηρεσία που παρέχει ποινική διαμεσολάβηση σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας (για ενήλικες και παιδιά θύματα). Ωστόσο, υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την έλλειψη κατάλληλων δομών και εξειδικευμένης κατάρτισης για όσους αναλαμβάνουν εν τέλει τη διενέργεια της διαμεσολάβησης.^[155]

Όπως τόνισε μία από τους ερωτηθέντες, το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έχει δημιουργηθεί από ενήλικες για ενήλικες και οι εμπλεκόμενοι επαγγελματίες συχνά δεν κατανοούν ότι κάθε υπόθεση είναι διαφορετική και κάθε παιδί έχει ένα εξειδικευμένο προφίλ και συγκεκριμένες περιστάσεις και ανάγκες που το διαμορφώνουν. Επιπλέον, το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης φαίνεται να δίνει προτεραιότητα στους ανήλικους παραβάτες έναντι των παιδιών θυμάτων ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις επαναλαμβανόμενες αξιολογήσεις παιδιών από επαγγελματίες έχουν ως αποτέλεσμα την ακούσια εκ νέου θυματοποίησή τους.

Ενώ ορισμένοι ερωτηθέντες τόνισαν ότι συγκεκριμένοι δικαστές και εισαγγελείς εξακολουθούν να διατηρούν μια τιμωρητική προσέγγιση όταν αναλαμβάνουν υποθέσεις με παιδιά, φαίνεται ότι η νέα γενιά δικαστών και εισαγγελέων είναι πολύ πιο ευαίσθητη στις ανάγκες των παιδιών. Οι επαγγελματίες εν γένει αναγνώριζαν την ανάγκη να αντιμετωπίζονται τα παιδιά διαφορετικά από τους ενήλικες, και να λαμβάνονται υπόψη παράγοντες όπως ο το πολιτιστικό υπόβαθρο, η ηλικιακή ομάδα, το φύλο ή η κατάσταση υγείας του παιδιού.

Ωστόσο, με εξαίρεση τους επιμελητές ανηλίκων, οι επαγγελματίες γενικά δεν φαίνεται να εκπαιδεύονται στην αποκαταστατική δικαιοσύνη ή στα δικαιώματα των παιδιών και στις φιλικές προς τα παιδιά προσεγγίσεις. Αυτό μπορεί να δημιουργήσει ανασφάλεια στους δικαστές και τους δικηγόρους ως προς την επιλογή μέτρων αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Ορισμένοι επαγγελματίες εξέφρασαν επιφυλάξεις σχετικά με τη χρήση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης σε περιπτώσεις βίαιων εγκλημάτων, όπως η σεξουαλική κακοποίηση, όπου υπάρχει ανισορροπία δυνάμεων μεταξύ των μερών ή και σε περιπτώσεις εκφοβισμού, επειδή το αδίκημα είναι επαναλαμβανόμενο και κατ' εξακολούθηση από τη φύση του. Ωστόσο, υπήρχε η

^[153]Κ. Πανάγος (2018), ό. π.

^[154]Κ. Πανάγος (2017), ό. π.

^[155]Β. Αρτινοπούλου κ.α. (2018), ό. π.

γενική άποψη ότι η αποκαταστατική δικαιοσύνη θα πρέπει να χρησιμοποιείται περισσότερο σε υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας στις οποίες εμπλέκονται παιδιά ως έμμεσα θύματα, κάτι που δεν συμβαίνει επί του παρόντος.

Στο επίπεδο των σχολείων, οι εκπαιδευτικοί χρειάζονται άδεια από την Ένωση Εκπαιδευτικών για να εφαρμόσουν προγράμματα ομότιμης διαμεσολάβησης, το οποίο ορισμένες φορές μπορεί να είναι ζήτημα. Ακόμα και εάν λάβουν άδεια, ορισμένοι δεν αισθάνονται άνετα να συζητήσουν τη συγκριμένη πρωτοβουλία με τους διευθυντές τους. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν επιπρόσθετα ζητήματα, όπως την έλλειψη κατάλληλων αιθουσών για τις συναντήσεις, τους μη υποστηρικτικούς γονείς ή την έλλειψη χρόνου, δεδομένου ότι η διαδικασία εφαρμόζεται σε εθελοντική βάση. Ωστόσο, οι ερωτηθέντες επεσήμαναν θετικά αποτελέσματα όταν πραγματοποιούνται προγράμματα ομότιμης διαμεσολάβησης στα σχολεία. Ένας επαγγελματίας σημείωσε ότι το 80 έως 90% των μαθητών ανέφεραν ότι μετά τη διαμεσολάβηση δεν έρχονται σε σύγκρουση με τους συνομηλίκους τους.

Σε γενικές γραμμές, η εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης φαίνεται να γίνεται πιο εύκολα αποδεκτή από

τα παιδιά παρά από τους ενήλικες και η δημιουργία των Σπιτιών του Παιδιού (Ανεξάρτητα γραφεία προστασίας για ανήλικα θύματα) θα διευκολύνει την συνεργασία με παιδιά θύματα και θα δημιουργήσει νέες, φιλικές προς τα παιδιά παρεμβάσεις.

Τα παιδιά ανταποκρίθηκαν θετικά στην αποκαταστατική δικαιοσύνη, σημειώνοντας ότι παρέχει στους παραβάτες την ευκαιρία να κατανοήσουν τις συνέπειες των πράξεών τους και να επανορθώσουν ενώ επιτρέπει στα θύματα να κατανοήσουν τους λόγους για τους οποίους συνέβη το αδίκημα. Ανέφεραν ότι αυτή η πρακτική θα λειτουργούσε ιδιαίτερος καλά για τα παιδιά επειδή είναι πιο ανοιχτά στις αλλαγές. Μια ευέλικτη προσέγγιση που θα περιλαμβάνει και άλλες μορφές αποκαταστατικών πρακτικών, όπως συσκέψεις οικογενειακών ομάδων ή επανορθωτικούς κύκλους, θα μπορούσε να είναι χρήσιμη σε αυτό το πλαίσιο.

Η ανάπτυξη και ενίσχυση της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στις υποθέσεις που εμπλέκονται παιδιά θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να συμβαδίζει με την ανάπτυξη πολιτικών για την στήριξη των παιδιών θυμάτων και με μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των αρμόδιων αρχών, των επαγγελματιών και του κοινού ως προς τα δικαιώματα των παιδιών.

Συστάσεις

Οι ακόλουθες συστάσεις στοχεύουν στη διασφάλιση και προώθηση μιας συνεκτικής και ισόροπης εφαρμογής της αποκαταστατικής δικαιοσύνης για τα παιδιά.

Υποστήριξη των επαγγελματιών:

- Θα πρέπει να καθιερωθεί η εκτενέστερη και εξειδικευμένη εκπαίδευση των επαγγελματιών της ποινικής δικαιοσύνης ανηλίκων (συμπεριλαμβανομένων δικαστών, εισαγγελέων, αστυνομικών, επιμελητών ανηλίκων, δικηγόρων και επαγγελματιών ψυχικής υγείας) οι οποίοι εμπλέκονται στις προβλεπόμενες επίσημες πρακτικές αποκατάστασης. Αυτή πρέπει να στοχεύει στην ευαισθητοποίηση σχετικά με την αποκαταστατική δικαιοσύνη που αφορά στα παιδιά και τη βελτίωση της εφαρμογής της σε σχέση με τα δικαιώματα των παιδιών θυμάτων. Οι εκπαιδευτές θα πρέπει να εστιάζουν στη σημασία και τις αξίες

της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να ικανοποιηθούν οι ανάγκες τόσο των παιδιών θυμάτων όσο και των παιδιών παραβατών εντός της διαδικασίας και την παροχή δεξιοτήτων και εργαλείων για τη βελτίωση της εφαρμογής των υφιστάμενων πρακτικών αποκαταστατικής δικαιοσύνης.

- Συγκεκριμένες πρακτικές αυτοπροστασίας θα πρέπει να προβλεφθούν προκειμένου να αποφευχθεί και να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος ψυχικής εξάντλησης των επαγγελματιών που έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με ψυχοφθόρες καταστάσεις.
- Προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η αποκαταστατική δικαιοσύνη θα εφαρμόζεται κατά τρόπο που να καλύπτει τις ανάγκες όλων των μερών που επηρεάζονται από ένα έγκλημα / διένεξη, θα πρέπει να διασφαλιστεί ότι 1) θα υπάρχουν αμερόληπτα τρίτα μέρη που θα λαμβάνουν μέρος στη διαδικασία, όπως προβλέπεται στην ευρωπαϊκή Οδηγία για τα θύματα και 2) θα παρέχονται πληροφορίες / επικοινωνία



σχετικά με την αποκαταστατική δικαιοσύνη που θα λαμβάνουν υπόψη τις ανάγκες όλων των μερών (για παράδειγμα, η πρόσκληση του θύματος να συμμετάσχει σε μία αποκαταστατική διαδικασία με σκοπό να υποστηρίξει την αναμόρφωση του ανήλικου δράστη δεν θα συνιστούσε αποκαταστατική δικαιοσύνη).

Παροχή απαραίτητων δομών και εγγυήσεων:

- Πρέπει να δημιουργηθούν κέντρα εκπαίδευσης, οργανισμοί ή άλλες οντότητες που να μπορούν να παρέχουν κατάρτιση σχετικά με τις πρακτικές αποκαταστατικής δικαιοσύνης και που θα είναι εξοικειωμένα με τις ειδικότερες ανάγκες των νέων παραβατών και θυμάτων.
- Πρέπει να εκδοθούν οδηγοί, πρωτόκολλα και ενημερωτικά φυλλάδια που να απευθύνονται στους επαγγελματίες, τα παιδιά θύματα και τους κηδεμόνες τους σχετικά με το σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων, τη διαμεσολάβηση θύματος-δράστη, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών στη διαδικασία διαμεσολάβησης, καθώς και πληροφορίες σχετικά με τις παρεχόμενες υπηρεσίες υποστήριξης για παιδιά θύματα.
- Πρέπει να ενισχυθεί η δικτύωση και η συνεργασία μεταξύ διαφορετικών φορέων (όπως ερευνητές, υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής, νομικοί, εκπαιδευτικοί και ΜΚΟ) προκειμένου να εμπλακούν πλήρως στην εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης με τα παιδιά. Τα ίδια τα παιδιά πρέπει να συμμετέχουν σε αυτές τις πρωτοβουλίες.
- Η ανάγκη χρηματοδότησης σε κρατικό επίπεδο για παρεμβάσεις αποκαταστατικής δικαιοσύνης και ανάπτυξη πολιτικών στήριξης πρέπει να αντιμετωπιστεί κατά προτεραιότητα, προκειμένου να διασφαλιστεί η σωστή εφαρμογή των υφιστάμενων Νόμων.

Επέκταση αποκαταστατικών προσεγγίσεων στη δικαιοσύνη:

- Η έρευνα και η αξιολόγηση των υφιστάμενων συστημάτων αποκαταστατικής δικαιοσύνης θα πρέπει να πραγματοποιείται με έμφαση στις ανάγκες τόσο των παιδιών θυμάτων όσο και των

επαγγελματιών, προκειμένου να χαρτογραφηθούν τα υπάρχοντα προβλήματα και να βελτιωθούν οι υπηρεσίες.

- Οι υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης θα πρέπει να αναπτυχθούν και εξωδικαστικά από φορείς της κοινωνίας των πολιτών και ΜΚΟ..
- Πρέπει να εξεταστεί το ενδεχόμενο συμμετοχής των Κέντρων Διαμεσολάβησης σε περισσότερες πρακτικές αποκαταστατικής δικαιοσύνης, όπως συνεδρίες αποκατάστασης ή κύκλους αποκατάστασης, και όχι αποκλειστικά στη διαμεσολάβηση.
- Θα πρέπει να οργανωθούν εκστρατείες ενημέρωσης και εκδηλώσεις σε τοπικό επίπεδο για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με τις έννοιες της διαμεσολάβησης και της αποκαταστατικής δικαιοσύνης
- Θα πρέπει να προωθηθούν μελέτες σε βάθος και συζητήσεις μεταξύ επιστημονικών και επαγγελματικών φορέων σχετικά με τον τρόπο προσαρμογής της αποκαταστατικής δικαιοσύνης για την αντιμετώπιση ειδικών ζητημάτων που σχετίζονται με ανήλικους παραβάτες και θύματα. Αυτό πρέπει να περιλαμβάνει την εξέταση παραδειγμάτων και καλών πρακτικών από άλλες χώρες όπου έχουν εφαρμοστεί συστήματα αποκαταστατικής δικαιοσύνης για παιδιά θύματα με θετικά αποτελέσματα

Έμφαση στα παιδιά:

- Πρέπει να δοθεί προσοχή στις ανάγκες των παιδιών και στη δική τους αίσθηση περί δικαίου. Στις περισσότερες περιπτώσεις, τα παιδιά φαίνονται πιο ευαίσθητα και ώριμα όταν προσεγγίζουν αποκαταστατικές διαδικασίες. Πρέπει να παρέχονται ασφαλείς χώροι και ποιοτικές υπηρεσίες τόσο στα παιδιά θύματα όσο και στα παιδιά παραβάτες προκειμένου να υποστηριχθεί η συμμετοχή τους σε διαδικασίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης
- Πρέπει να δοθεί έμφαση στην ενδυνάμωση των παιδιών και, πέρα από τα δικαιώματά τους για προστασία και υποστήριξη, να διασφαλιστεί επιπλέον η ενεργή συμμετοχή τους σε όλα τα ζητήματα που τα αφορούν τόσο εντός του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, όσο και στα σχολεία.



Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αρτινοπούλου Β. (2013), *ΑΔ στην Ελλάδα – Τελική εθνική έκθεση*, Το 3Ε μοντέλο για μια στρατηγική αποκαταστατικής δικαιοσύνης στην Ευρώπη (JUST/2010/JPEN/AG/1534), διαθέσιμο σε: http://3e-rj-model.web.auth.gr/files/national_reports/Greece.pdf [στα αγγλικά]
- Αρτινοπούλου Β., Βιδάλη Σ., Γεωργούλας Σ., Θεμελη Ο., Κουλουρης Ν. Κ., Παπανικολάου Γ., (εκδ.) (2018), *Εξουσίες, επιστημονική ουδετερότητα και εγκληματολογικός λόγος. 50 χρόνια Howard Becker "Με ποιανού την πλευρά συντασσόμαστε"* Συνεισφορές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας για τη Μελέτη του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, Αθήνα 24-27 Μαΐος 2016, Αθήνα, σ. 723 κ. εξ.
- Δημητρίου Χ. (2019), «Γενικές αρχές του νόμου περί ανηλίκων, διεθνής και ελληνική νομοθεσία σχετικά με ανήλικους παραβάτες και εξειδικευμένους επαγγελματίες», ΕΠΑΝΟΔΟΣ, Πρακτικά 2ου Ετήσιου Συνεδρίου με θέμα: «Η κοινωνική επανένταξη ανηλίκων και νεαρών παραβατών», Εκδ. Διόνυσος, Αθήνα, 2019 σ. 21 κ. εξ.
- E-Protect (2019), ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ, South-East European Research Centre (SEERC) - Οδηγίες για την Ελλάδα διαθέσιμες σε: <http://childprotect.eu/#/en/resources>
- E-protect (2019), Έκθεση ανά χώρα για την μεταφορά της Οδηγίας των θυμάτων στην Ελλάδα, διαθέσιμη σε: <http://api.childprotect.eu/media/5c6a60307b292.pdf>
- FRANET (2014), Υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων στην ΕΕ: Επισκόπηση και αξιολόγηση των δικαιωμάτων των θυμάτων στην πράξη στην Ελλάδα, διαθέσιμο σε: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/country-study-victim-support-services-el.pdf
- Ποβάνογλου Σ. & Părosanu A. (2015) 'Greece', Στο: F. Dünkel, A. Parosanu & P. Horsfield (εκδ.) *Έρευνα και επιλογή των πιο αποτελεσματικών πρακτικών αποκαταστατικής δικαιοσύνης στην Ευρώπη: Στιγμιότυπα από 28 κράτη μέλη ΕΕ, Βρυξέλλες*: International Juvenile Justice Observatory, σσ. 81-85, διαθέσιμο σε: <https://www.oijj.org/sites/default/files/documentos/snapshots.pdf> [στα αγγλικά]
- Καρακιόζης Κ., & Παπακίτσος Ε. Γ. (2018), Συμπεριφορές εκπαιδευτικών που εφαρμόζουν προγράμματα σχολικής διαμεσολάβησης: Μία περιπτώσιολογική μελέτη, *International Educational Research*, 1(2), 16-25, διαθέσιμο σε <https://doi.org/10.30560/ier.v1n2p16> [στα αγγλικά]

- Κοσμάτος Κ. (2018), Η επιβολή αναμορφωτικών μέτρων στην ελληνική ποινική νομοθεσία, Ποινική Δικαιοσύνη 2/2018, σσ. 133 κ.εξ.
- Κουλούρης Ν., Αλοσκόφης Ου., Βιδάλη Σ., Κόρος Δ., Σπυρέας Σ., (2015), *Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φυλακών-Εναλλακτικές στη φυλάκιση στην Ευρώπη: Ελλάδα*, Antigone Edizioni Rome, Οκτώβριος 2015, <http://www.prisonobservatory.org/alternatives/ALTERNATIVES%20TO%20PRISON%20IN%20EUROPE.%20GREECE.pdf>
- Λαμπροπούλου Ε. (2010), Εναλλακτικά συστήματα επίλυσης διαφορών και αποκατάστασης δικαιοσύνης για ανηλίκους παραβάτες στην Ελλάδα – Δυναμική και ανοικτές ερωτήσεις, στο: *Εκθέσεις προς τιμήν του καθηγητή C.D Spinellis, Interdisciplinary Criminological Pathways*, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, σσ.907-927 [στα αγγλικά].
- Μαλλούχου Α. (2014), *Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Μια εναλλακτική προσέγγιση για την αντιμετώπιση ανηλίκων παραβατών. Διαμεσολάβηση και ο ειδικός προληπτικός ρόλος των επιμελητών ανηλίκων* (διατριβή), Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
- Μιχαήλ Η., EPLO (2019), *Vociare National Report Greece - Project "VOCIARE: Victims of Crime Implementation Analysis of Rights in Europe"*, διαθέσιμο σε: https://victimsupport.eu/activeapp/wp-content/uploads/2019/08/VOCIARE_National_Report_Greece_interactive.pdf
- Υπουργική Απόφαση αρ. 49540/2011, διαθέσιμη σε: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/67715b2c-ec81-4f0c-ad6a-476a34d732bd/7430233.pdf>
- Υπουργείο Δικαιοσύνης Γενική Γραμματεία Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ 2015 -2020 (Σχέδιο), Αθήνα 2014, διαθέσιμο σε: <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/wp-content/uploads/downloads/2014/11/DIAKAIODYNHSPAIDI.pdf>
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Σχέδιο νόμου σχετικά με Μονάδες Φροντίδας Νέων και άλλες διατάξεις, διαθέσιμο σε: <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=10478>
- Πανάγος Κ. (2017α). Ως διαμεσολαβητής στη συνδιαλλαγή θύματος-δράστη: Η περίπτωση του Ελληνικού ποινικού συστήματος ανηλίκων, *Στο Η Ευρώπη σε κρίση: Έγκλημα, ποινική δικαιοσύνη και το μέλλον– Εκθέσεις προς τιμήν του Νέστορα Κουράκη*, Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ. Σακκουλας, σ. 1685 κ.εξ., διαθέσιμο σε: <http://crime-in-crisis.com> [στα αγγλικά]
- Πανάγος Κ. (2017β), Συνδιαλλαγή θύματος –θύτη στο ποινικό δίκαιο ανηλίκων: Η ανάγκη για διαδικαστικές κατευθυντήριες γραμμές, *Ποινική Δικαιοσύνη*, 8-9, σσ. 723 κ.εξ.
- Παναγός Κ. (2018), *Εθνική Έκθεση για την ικανοποιητική εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ στην ελληνική πραγματικότητα - Support Voc30 Family & Childcare Centre – ΚΜΟΡ –Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης ΕΚΚΑ*, Απρίλιος 2018.
- Παπαδοπούλου Ρ. (2006), Διαμεσολάβηση θύματος-δράστη για ανηλίκους στην Ελλάδα, *Newsletter of the European Forum for Restorative Justice* 7(1): 1-3, διαθέσιμο σε: <https://www.euforumrj.org/en/newsletter-archive>>.
- Παπαδοπούλου Π., Παναγιωτόπουλος Π. (2008), Εργασία για την Ελλάδα στο: *Final report of AGIS Project JLS/2006/AGIS/147, Αποκαταστατική Δικαιοσύνη: Ένα θεματολόγιο για την Ευρώπη που υποστηρίζει την εφαρμογή της αποκαταστατικής δικαιοσύνης στη Νότια Ευρώπη*, European Forum for Restorative Justice, Leuven, 2008, διαθέσιμο σε https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/going_south_report.pdf

- RACIST VIOLENCE RECORDING NETWORK ANNUAL REPORT 2017, http://rvrn.org/wp-content/uploads/2018/03/Report_2017eng.pdf
- Wasileski G. (2017), Εισαγγελείς και η χρήση της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης στα δικαστήρια: η Ελληνική Περίπτωση, *Journal of Interpersonal Violence*, 32(13), 1943–1966, διαθέσιμο σε: <https://doi.org/10.1177/0886260515590127>

Internet sources

- ADRcenter website, <http://www.adrcenter.gr/mediation/> accessed on 21/01/2020
- E-Protect Project, <http://childprotect.eu/#/en/dp/11/project>
- E-Protect Project Description, <https://protasis-project.eu/project-description/>
- European Forum for Restorative Justice, <https://www.euforumrj.org/en/egis-3-restorative-justice-agenda-europe-2006-2008>
- Ελλάδα – Τα δικαιώματα μου ως θύμα, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Δικαιοσύνης, https://e-justice.europa.eu/content_rights_of_victims_of_crime_in_criminal_proceedings-171-el-en.do?member=1
- IARS International Institute, <http://www.iars.org.uk/online/restorative-justice-in-europe-safeguarding-victims-empowering-professionals/>
- Mediation in Greece written by Meidanis Seremetakis & Associates Law Office, <http://www.greeklawdigest.gr/topics/alternative-dispute-resolution-mediation/item/306-mediation-in-greece>
- Επίσημη σελίδα Διαμεσολάβησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης – Οι ιστορικές ρίζες της Διαμεσολάβησης στην Ελλάδα, <http://www.diamesolavisi.gov.gr/selida/oi-istorikes-rizes-tis-diamesolavisis-stin-ellada>
- Restorative Justice in Cases of Domestic Violence 1, <https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/restorative-justice-in-cases-of-domestic-violence-1/>
- Restorative Justice in Cases of Domestic Violence 2, <https://www.verwey-jonker.nl/publicatie/restorative-justice-in-cases-of-domestic-violence-2/>
- Restorative Justice in Cases of Domestic Violence – A Guide for Practitioners, https://www.verwey-jonker.nl/wp-content/uploads/2020/07/Restorative-Justice-and-Domestic-Violence_7388_def-2.pdf
- Οι συμβιβαστές της Κρήτης, άρθρο στην Καθημερινή, 22.06.2014, διαθέσιμο σε: <https://www.kathimerini.gr/investigations/772656/oi-symfiliotes-tis-ventetas-stin-kriti/>
- The GRUNDTVIG LLP Program, “Together against Juvenile delinquency”, partner search form, http://www.ua.gov.tr/docs/grundtvig-%C3%B6%C4%9Frenme-ortaki%C4%B1klar%C4%B1-projeleri/44_partnersearchgrundtviglpmediate.pdf?sfvrsn=0
- Weinstein International Foundation, <https://weinsteininternational.org/greece/>



Παράρτημα 1

Λίστα Συνεντεύξεων

Επαγγελματίες & υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής

1. Δήμητρα Γαβριήλ, Δικηγόρος, Διαμεσολαβήτρια, Διευθύντρια Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων του Οργανισμού Prison of Peace
2. Αντωνία Τορρένς, Γενική Διευθύντρια του ΚΜΟΡ
3. Μαρία-Λουΐζα Ανδριακοπούλου, Δικηγόρος, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμορφώτρια στη Σχολική Διαμεσολάβηση, Εταιρία ΔΙΑΛΟΓΟΣ <https://dialogosdiamesolavisi.gr/>
4. Ευθυμία Δούσση, Δικηγόρος, ΜΚΟ HIAS Greece
5. Θεόδωρος Θάνος, Αναπλ. Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών, Δίκτυο Σχολείων για τη Σχολική Διαμεσολάβηση.
6. Αφροδίτη Μαλλούχου, Κοινωνική Λειτουργός, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμελήτρια Ανηλίκων
7. Ευγενία Σαρίδου, Δικηγόρος, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Επιμορφώτρια στη Σχολική Διαμεσολάβηση, Εταιρία ΔΙΑΛΟΓΟΣ <https://dialogosdiamesolavisi.gr/>
8. Ανδρομάχη Αλαμάνου, Προϊσταμένη Κοινωνικής Υπηρεσίας, Εταιρία Προστασίας Ανηλίκων Αθηνών (ΕΠΑΑ)
9. Βασιλική Αρτινοπούλου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας, Ιδρύτρια και Διευθύντρια του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο
10. Ηρώ Μιχαήλ, Ψυχολόγος (BA), Εγκληματολόγος (MA), Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Υποψήφια Διδάκτωρ- Πάντειο Πανεπιστήμιο
11. Θεώνη Κουφονικολάκου, Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα των Παιδιών
12. Όλγα Θεμελή, Επίκουρη Καθηγήτρια Εγκληματολογικής Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης
13. Μαργαρίτα Φυλακτού, Κοινωνική Ανθρωπολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων
14. Χριστίνα Μουτσοπούλου, Ψυχολόγος, Επιμελήτρια Ανηλίκων
15. Χαρά Γαλανού, Νομικός Εγκληματολόγος, Πιστοποιημένη Διαμεσολαβήτρια (Α.Κ.Κ.Ε.Δ Προμηθέας), Επιμελήτρια Ανηλίκων Αθηνών

16. Βίλμα Μενίκη, Καθηγήτρια Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ΜΑ στην Ειδική Αγωγή, Επιμορφώτρια και Συντονίστρια στο Δίκτυο για τη Σχολική Διαμεσολάβηση (www.kede.org), Πιστοποιημένη Εκπαιδεύτρια Ενηλίκων ΕΟΠΠΕΠ, Ακτιβίστρια και Ερευνήτρια σε θέματα φύλου, Email: vilmaart@yahoo.gr
17. Μυρσίνη Πυκνή, Κοινωνιολόγος (MSc), Επιμελήτρια Ανηλίκων, Προϊσταμένη Τμήματος Επιμελητών Ανηλίκων Πειραιά, E-mail: riknimirsini@yahoo.gr
18. Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική)*
19. Ψυχολόγος, Υποδιεύθυνση Προστασίας Ανηλίκων (Αττική)*
20. Δικηγόρος, ΜΔΕ, Διαπιστευμένη Διαμεσολαβήτρια, Ερευνήτρια Επανορθωτικής Δικαιοσύνης*
21. Παιδοψυχολόγος, Μέλος του Εργαστηρίου «Αποκαταστατική Δικαιοσύνη & Διαμεσολάβηση», Πάντειο Πανεπιστήμιο *
22. Σχολική Ψυχολόγος, Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων*

*Ο/Η συνεντευξιαζόμενος/η επέλεξε να διατηρήσει την ανωνυμία του/της αλλά συμφώνησε στην αναφορά της ιδιότητας του/της.

Συναντήσεις της Συμβουλευτικής Επιτροπής Παιδιών


1. 24 Μαρτίου 2020 – Δημιουργία της Συμβουλευτικής Επιτροπής Παιδιών στην Ελλάδα με 8 παιδιά
2. 4 Απριλίου 2020 – Συνεδρία με 6 παιδιά από την ΣΕΠ
3. 11 Απριλίου 2020 – Συνεδρία με 4 παιδιά από την ΣΕΠ

About us

Terre des hommes

Η Terre des hommes (Tdh) είναι η κορυφαία ελβετική οργάνωση παιδικής προστασίας. Κάθε χρόνο, παρέχουμε βοήθεια σε περισσότερα από τέσσερα εκατομμύρια παιδιά και μέλη των κοινοτήτων τους σε περίπου 40 χώρες μέσω προγραμμάτων υγείας, προστασίας και επείγουσας βοήθειας. Στην Ελλάδα, η Tdh δουλεύει για την προστασία των παιδιών-προσφύγων και αιτούντων άσυλο καθώς και των οικογενειών τους, και για τη διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης στα δικαιώματά τους. Ενισχύουμε το σύστημα παιδικής προστασίας για όλα τα παιδιά και προωθούμε φιλικές και επανορθωτικές προσεγγίσεις για όσα παιδιά εμπλέκονται στο δικαστικό σύστημα.

 www.tdh.ch | tdh-europe.org | childhub.org

 www.facebook.com/TdhEurope
www.facebook.com/tdh.ch

 twitter.com/TdhEurope | twitter.com/tdh_ch

 www.linkedin.com/company/terre-des-hommes-foundation

 www.instagram.com/tdh_ch

European Forum for Restorative Justice

Το Ευρωπαϊκό Φόρουμ για την Αποκαταστατική Δικαιοσύνη (EFRJ) είναι το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό επαγγελματικό δίκτυο για την αποκαταστατική δικαιοσύνη. Μετρά περίπου 500 μέλη, συμπεριλαμβανομένων 80 οργανισμών, που εργάζονται σε πρακτικές αποκαταστατικής δικαιοσύνης, έρευνας και πολιτικής στην Ευρώπη και αλλού.

 www.euforumrj.org

 www.facebook.com/euforumrj

 twitter.com/EuForumRJ

 www.linkedin.com/company/efrj

Restorative Justice Nederland

Το ίδρυμα Restorative Justice Nederland είναι το ινστιτούτο καινοτομίας και γνώσης για την αποκαταστατική δικαιοσύνη και την αποκαταστατική πρακτική στις Κάτω Χώρες. Η δράση του εστιάζει κυρίως στο ποινικό δίκαιο και σε άλλους τομείς όπου η αποκαταστατική εργασία μπορεί να είναι χρήσιμη, όπως σε σχολεία, γειτονιές κ.λπ.

 www.restorativejustice.nl

 twitter.com/Rest_Justice_NL



Every child in the world
has the right to a childhood.
It's that simple.

Μάθετε περισσότερα: www.tdh.ch | tdh-europe.org



Terre des hommes
Αρωγοί των παιδιών παγκοσμίως.

rin  **restorativejustice.nl**

 **EUROPEAN
FORUM FOR
RESTORATIVE
JUSTICE**

